

POBJEDE, A NE PODJELE

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

PROGRAM

DEMOKRATA SAM:

- ✓ Zato što mi nije potrebna ni veća ni manja, nego bolja država.
- ✓ Zato što su za mene podjele prošlost, a pobjede budućnost.
- ✓ Zato što ekonomija mora biti ispred politike, a država ispred pojedinca.
- ✓ Zato što ljude ne dijelim po nacionalnoj, političkoj, vjerskoj ili bilo kojoj drugoj pripadnosti.
- ✓ Zato što sam hrabar i ne pristajem na ucjene.
- ✓ Zato što imam jasan plan i moderan program.
- ✓ Zato što se zalažem za drugačiju, moderniju i bogatiju Crnu Goru.
- ✓ Zato što želim da ljudi u Crnu Goru dolaze, a ne odlaze.
- ✓ Zato što govorim istinu i držim riječ.
- ✓ Zato što krivce za neuspjeh ne tražim u drugima, nego u sebi.
- ✓ Zato što nam je potrebna leaderska i kadrovska obnova, jer bez novih snaga i nove energije nema uspjeha i nema pobjede.
- ✓ Zato što ću graditi nove mostove saradnje i rušiti postojeće barikade i barijere.
- ✓ Zato što ljude neću gledati kao konkurenciju, nego kao novu energiju.
- ✓ Zato što znam da nema napredovanja bez zasluga, niti funkcije bez rezultata;
- ✓ Zato što imam rješenja i energiju da ih sprovedem.
- ✓ Zato što želim da se dogovorimo oko posla koji treba da uradimo.
- ✓ Zato što smo posvećeni Crnoj Gori i građanima, a ne sopstvenim foteljama i džepovima.

**Zato što
ono što kažem, to i uradim.**

DEMOKRATE SE ZALAŽU ZA:

- ✓ Savremeni način političkog djelovanja;
- ✓ eliminisanje vještački produkovanih podjela i pomirenje Crne Gore;
- ✓ ravnopravan položaj svih građana Crne Gore;
- ✓ dosljedno poštovanje univerzalnih ljudskih prava i sloboda;
- ✓ borbu protiv svih vidova diskriminacije;
- ✓ vladavinu prava;
- ✓ očuvanje i zaštitu životne sredine;
- ✓ rodnu ravnopravnost i podsticanje aktivnijeg učešća žena u društveno političkim procesima;
- ✓ unapređenje položaja mladih i veću zastupljenost na mjestima odlučivanja;
- ✓ snažnu političku i pravnu borbu protiv korupcije i kriminala na svim nivoima;
- ✓ ubrzani i održivi privredni i ekonomski razvoj Crne Gore;
- ✓ ravnomjeran regionalni razvoj, smanjenje depopulacije i migracije stanovništva iz nerazvijenih sredina u gradove;
- ✓ zaštitu prava manjina u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima;
- ✓ poštovanje različitosti u pogledu političkog uvjerenja, nacionalne i vjerske pripadnosti i pola građana;
- ✓ međunarodnu saradnju i podsticanje bliske saradnje sa zemljama u regionu, Evropi i svijetu;
- ✓ unapređenje zdravstvene i socijalne zaštite svih građana;
- ✓ veće ulaganje u obrazovanje;
- ✓ čiste račune i kazne za zloupotrebe;
- ✓ obezbjeđenje poštovanja prava na besplatno osnovno obrazovanje;
- ✓ obezbjeđenje poštovanja prava na rad i po osnovu rada, unapređenje radnih i životnih uslova radnika;
- ✓ zaštitu penzionera i najugroženijih kategorija stanovništva;
- ✓ bržu integraciju Crne Gore u EU;
- ✓ decentralizaciju u korist opština, gradskih opština, Glavnog grada i Prijestonice;
- ✓ zaštitu interesa građana, interesa države Crne Gore, njene suverenosti i teritorijalnog integriteta;

- ✓ zaštitu i poboljšanje životnog standarda radnika, penzionera, seljaka i svih građana koji žive od sopstvenog rada;
- ✓ ekonomske slobode, slobodnu i fer konkurenciju i sprječavanje monopolskih deformacija u privredi;
- ✓ izgradnju ekonomskog sistema u skladu sa idejama slobode i reda i principima socijalne-tržišne privrede;
- ✓ uređenje odnosa između pojedinca i države na osnovu načela individualnosti, solidarnosti i supsidijarnosti;
- ✓ transparentan i produktivan javni sektor;
- ✓ jednakost svih građana pred zakonom i njihovu jednakost u pravima i obavezama;
- ✓ princip jednakih šansi za sve;
- ✓ jednak pristup svih svemu po zaslugi i u skladu sa individualnom sposobnošću i ličnom vrlinom;
- ✓ razvoj demokratske političke kulture i afirmaciju duha tolerancije;
- ✓ efikasan, pravedan i svima dostupan zdravstveni sistem;
- ✓ pokretanje proizvodnje u fabrikama i borbu protiv krize;
- ✓ red i rad;
- ✓ reforme koje se moraju odmah sprovesti;
- ✓ srećnu i bogatu Crnu Goru.
- ✓ njegovanje slobodarskih tradicija Crne Gore

Demokrate drže riječ!

POMIRENJE ODMAH

**DEPOLITIZOVANA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA – DRŽAVA SLOBODNIH LJUDI

Crnoj Gori je potrebna nova politika, novi političari, nova energija, savremeni program i ideje kako bi ona postala ono što je odavno zaslužila – demokratska i evropska država.

Crnoj Gori nijesu potrebne vještački produkovane podjele, niti lažni politički moral, svađe među političarima i mržnja među građanima, jer na taj način nemilosrdno trošimo budućnost čovjeka i društva u cjelini.

Beskrajna demagogija, podjele, uvrede, kompromitacija i bježanje od problema mora da bude politika prošlosti.

Vrijeme je da se okrenemo drugačijoj politici i razgovaramo o investicijama, efikasnijoj i sigurnijoj ekonomiji, savremenom obrazovanju, jačanju konkurencije i stvaranju boljih uslova za život svih građana Crne Gore.

Vrijeme je da počnemo da radimo.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Jedan od najuspješnijih mehanizama za manipulaciju i vladanje masama je podsticanje podjela po nacionalnom, vjerskom, političkom, statusnom ili nekom drugom opredjeljenju. Jednakost u pravima i obavezama treba da bude naš primarni cilj i motiv potpunog društvenog i političkog djelovanja.

Nikada više ne smijemo dozvoliti da nas diskriminišu i razdvajaju samo zato što smo iskoristili svoje prirodno pravo da se osjećamo kako želimo, da govorimo šta mislimo i da imamo pogled na svijet onako kako mi smatramo da je ispravno. To je vertikala bivstvovanja i življenja čovjeka kao slobodnog bića.

Svi treba da se okupimo oko jednog jedinstvenog cilja - uspješnija, modernija i bogatija Crna Gora, kako bi svima nama bilo bolje i kako bi imali jednake uslove za život, napredak i uspjeh naše djece. Insistiranje na vještački produkovanim podjelama mora da ostane politika prošlosti. Takva politika nije donijela dobro ni Crnoj Gori, ni njenim građanima, pa tako neće ni generacijama koje dolaze, jer kvazipolitika podjela kompromituje ne samo državu kao jedinstveni organizam, već i čovjeka kao ljudsko biće.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ prevazilaženje podjela po bilo kom osnovu;
- ✓ pomirenje i dogovor sa onima koji žele dobro Crnoj Gori i njenim građanima;
- ✓ jednake šanse za sve, bez obzira koju političku opciju zagovarali, kako se nacionalno izjašnjavali, kojim jezikom govorili i kojoj vjeri pripadali;
- ✓ eliminisanje politike iz svih obrazovnih institucija i prepuštanje politike obrazovanja najспособnijima i najuspješnijima;
- ✓ ukidanje prakse unaprijed poznatih rezultata konkursa i pružanje šansi najспособnijima;
- ✓ eliminisanje politike revanšizma prema političkim neistomišljenicima;
- ✓ uspostavljanje novog pravila: partija političarima, zdravstvo ljekarima, ekonomija stručnjacima, pravosuđe kompetentnim, obrazovanje profesorima, bolji život svim građanima;
- ✓ oni koji drugačije misle, neće biti neprijatelji, nego kontrolori vlasti;
- ✓ Donošenje zakona o sprečavanju izazivanja i podsticanja nacionalne i vjerske mržnje i razdora
- ✓ Garantovanje svakom čovjeku prava da bude ono što jeste i da slobodno izražava svoje pripadnosti i posebnosti. Takođe, zalažemo se za garantovanje svakom čovjeku prava na lično samoodređenje i samoizjašnjavanje o svojim identitetskim odrednicama
- ✓ Građani kao pripadnici bilo kog naroda jednaki su u pravu na poštovanje njihovog nacionalnog dostojanstva
- ✓ represivni državni aparat biće odgovoran građanima i civilnim kontrolnim tijelima, a ne partijskim poslušnicima;
- ✓ jezik, istorija i kultura manjina i manjinskih grupa biće dio istorije i kulture čitave Crne Gore.

Budućnost počinje pobjedama, a ne podjelama.

CRNA GORA U EVROPI

**CRNA GORA
EVROPSKA DRŽAVA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA ZEMLJA EVROPSKE BUDUĆNOSTI!

Dilema da li država treba da stupi u neki oblik saveza sa drugim državama, kako bi se doprinijelo samim razlozima njenog nastanka, koji se sastoje u garanciji njenog prosperiteta, bezbjednosti i održivosti, stara je skoro koliko i sama država. Još tokom rane istorije, odmah nakon nastanka prvih država, mnoge od njih su se iz različitih razloga odlučivale na udruživanje sa, najčešće, svojim susjedima. Kasnije, recept "udruživanje radi boljitka" primjenjivan je na svim kontinentima, koji je za rezultat, mnogo češće, imao uspjeh. Tako, i danas postoje viševjekovni državni savezi, koji, ne samo što su izdržali probu vremena, već važe za najrazvijenije državne ili nadržavne tvorevine na svijetu. Jedna od takvih, istina - novijeg datuma, kojoj i Demokratska Crna Gora snažno stremi, jeste Evropska Unija.

Ono što je posebno značajno za građane, a naročito za mlade, članstvom u Evropskoj uniji se pružaju mogućnosti za život bez granica. To podrazumijeva slobodnu razmjenu ideja i znanja, nesmetano kretanje ljudi, školovanje, zapošljavanje pod jednakim uslovima u državama članicama Evropske unije. Zbog toga je i važno da Crna Gora uđe u zajednicu evropskih država, ali je još važnije da evropske vrijednosti zažive u Crnoj Gori.

Projekat pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji mora se odražavati na način života, standard građana, izgradnju i afirmisanje društvenih vrijednosti i funkcionisanje institucija. U suprotnom, ukoliko do toga ne dođe, sada veoma izražena podrška građana pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, neminovno će opadati.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i Evropske unije stupio je na snagu u maju mjesecu 2010. godine. U decembru 2010. godine, Evropski savjet je Crnoj Gori dodijelio status zemlje kandidata. Pristupni pregovori otvoreni su u junu 2012. godine.

Integracija Crne Gore u Evropsku uniju, osim što je strateški cilj, za koji se, bar formalno, zalažu skoro sve komponente političkog i, generalno, društvenog života u našoj državi, predstavlja ustavnu kategoriju, budući da je proklamovana u preambuli Ustava Crne Gore. Nakon koraka napravljenih na tom putu, Crna Gora danas ima status države kandidata za članstvo u EU, sa otvorenim pristupnim pregovorima.

Demokratska Crna Gora pozdravlja naglašenu istrajnost naših evropskih partnera na neophodnosti snažnijeg zalaganja vlasti na ispunjavanju kriterijuma iz poglavlja o vladavini prava (23 – Pravosuđe i temeljna prava i 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost), što smatra uslovom svih uslova da naša država, konačno, krene naprijed, ne potcjenjujući značaj ostalih pregovaračkih poglavlja.

U godišnjim izvještajima o napretku Crne Gore, kao i u donešenim rezolucijama o Crnoj Gori, Evropska komisija i Evropski parlament, pored uočavanja određenog napretka u pojedinim oblastima, konstantno ukazuju na neophodnost daljeg rada na vladavini prava i ostvarivanju mjerljivih rezultata u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, obezbjeđenju nezavisnog pravosuđa, uz stavljanje posebnog akcenta na garantovanje slobode izražavanja i slobode medija.

Međutim, svjesni karaktera vlasti u Crnoj Gori, koju karakterišu golim okom vidljive veze između njenih nosilaca i „prvaka“ organizovanog kriminala u državi, a i šire, ljudi okupljeni u Demokratskoj Crnoj Gori izražavaju opravdanu bojazan da fingirane, kozmetičke i reforme čisto formalne prirode, bez ijednog konkretnog rezultata, mogu dovesti do tzv. blokade u pregovorima. Zbog toga što brža smjena sadašnje vlasti, koja sve teže uspijeva da sakrije, na konkretnim primjerima i lako dokaziv, nedostatak političke volje za ispunjavanje pred nju postavljenih zadataka, nasušna je potreba našeg društva. Rasterećeni hipoteke pomoću koje vladajuće partije opstaju ovoliko dugo na vlasti, Demokratska Crna Gora koju čine ljudi visokih moralnih i profesionalnih kvaliteta, istančanog osjećaja za pravdu i jednakost, kao i osvjedočeni borci za slobodu mišljenja i izražavanja, bez sumnje će imati mnogo aktivniju ulogu u približavanju Crne Gore datumu punopravnog članstva u EU.

U do sada sprovedenom procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, nijesu vidljivi rezultati za dobrobit građana Crne Gore, jer veliki broj građana i njihovih porodica žive na ivici siromaštva, bez izgleda za zaposlenje i stvaranje uslova da od svog rada žive kao sav normalan svijet.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Snažno podržavanje procesa evropskih integracija u cilju institucionalnog i ekonomskog jačanja Crne Gore;
- ✓ građenje mostova saradnje sa svim državama širom Evrope i svijeta;
- ✓ aktivnu ulogu u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, i kao proevropska partija odlučno zalaganje da u Crnoj Gori zažive temeljne vrijednosti poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti;
- ✓ najkvalitetniji i najodgovorniji put u EU koji će obezbijediti dostizanje najviših standarda razvijenih evropskih država u pogledu unapređenja i zaštite ljudskih prava, vladavine prava, što će za posljedicu imati ekonomski razvoj države, povećan priliv stranih investicija, otvaranje novih radnih mjesta, drastično smanjivanje stope korupcije i nepotizma, odlučnu borbu protiv organizovanog kriminala;
- ✓ dostizanje najviših standarda funkcionisanja i uređivanja Crne Gore kao moderne države po ugledu, prije svega, na najuspješnije evropske demokratije;
- ✓ promovisanje vrijednosti i koristi od Evropske unije, kao i dijalog sa građanima o svim relevantnim pitanjima evropskih integracija jer savez za Evropu mora biti u prvom redu širok savez građana i savez sa građanima;
- ✓ za nas ulazak u Evropsku uniju neće biti kraj posla, već početak velikog rada na stvaranju boljeg života u naprednoj Crnoj Gori.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

НЕ ДАМО ВАС
БРДА ТВРДА

MI SMO DRŽAVA!

**DEMOKRATIJA POČINJE
SREĐIVANJEM INSTITUCIJA**

**UREĐENA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: SNAŽNE INSTITUCIJE, PROFESIONALAN I KOMPETENTAN KADAR

„Zakon je jedan i jednak će za sve biti“, riječi knjaza Nikole uoči bitke na Vučijem Dolu u periodu stvaranja državnosti koja je pokrivala hetoregeno i multikulturalno društvo, sveltremeni su imperativi u procesu pravnog oblikovanja države. Institucije su pravila igre u jednom društvu i mehanizmi za njegovu zaštitu. Ukupnost nezavisnog pravosuđa, djelotvornih političkih institucija i profesionalne i odgovorne državne uprave osigurava vladavinu prava i pravno uređenu Crnu Goru.

Institucije imaju moralnu, motivacionu i adaptivnu komponentu.

Suštinska moralna crta institucija jeste obavezujući uput o uzdržavanju od određenih postupaka. Mjera čovječnosti pa tako i ispravnog javnog djelovanja ne leži samo u pregnuću da se nešto učini, već i u neprihvatanju da se preduzmu neki potezi i u neprihvatanju da se posegne za bilo kojim sredstvom. Političke institucije određuju ko se bira i ko pristaje na obavljanje javnih poslova u političkoj sferi. Institucije stvaraju jasnu sliku o tome šta u poslu očekuje političare i javne funkcionere, ali i šta se od njih očekuje. Snažne institucije znače da se oni koji se upuste u političku utakmicu i prihvate javnog posla moraju odreći brojnih životnih šansi i prilika. Na taj način podstiče se pošten i kompetentan kadar da se angažuje u politici, ali se i kroz uređenu političku konkurenciju stvara i održava integritet i reputacija aktera političkog života.

Institucionalna ograničenja motivišu ljude da se usredsrede na ono najbolje u sebi i da se javne uloge dodijele onima koji ih mogu najbolje obaviti. Institucije stvaraju podsticaj da se iskoriste proizvodne i tržišne šanse. One pojačavajući osjećaj sigurnosti navode privredne subjekte na ulaganje u održavanje, poboljšanje i uvećanje imovine. Sa jedne strane stvaraju okvir unutar kojeg ljudi na predvidljiv način mogu planirati svoj život i osmišljavati poslovne aktivnosti. Sa druge strane određuju način na koji nosioci državne vlasti djelovanjem u političkoj sferi mogu ostvariti društveno poželjne inovacije u pravnom i političkom sistemu.

Institucije su sredstvo prilagođavanja izazovima sa kojima se suočavamo tokom razvoja društvenog sistema. Bez institucija nema konceptualnog pristupa rješavanju društvenih problema: odgovori na probleme se svode na reakcije od slučaja do slučaja. Reakcije od slučaja do slučaja jačaju lični autoritet onih zvaničnika koji rješavaju date probleme, a sve nauštrb opšteg uređenja društva. Na takvo jačanje ličnog autoriteta politička konkurencija se pretvara u umnožavanje problema ne bi li se dokazale lične sposobnosti političkih rivala. Društvo kao cjelina patiće od neuređenosti sistema jer se unaprijed ne zna ni priroda ni intenzitet svakog pojedinačnog problema, koji se može pojaviti u političkoj konkurenciji koja nije institucionalno utemeljena. Da bi ostvarile svoju adaptivnu funkciju institucije moraju biti oslobođene od ideologije koja je po prirodi stvari neobazriva na konkretne političke, ekonomske i socijalne prilike i interese pojedinca.

Jake i nezavisne institucije garantaju počinovanje svih zakonu, zaštitu ljudskih prava i jednake šanse za sve.

Jake i nezavisne institucije osiguravaju optimalnu organizaciju vlasti, njenu podjelu i ravnotežu.

Jake i nezavisne institucije čine privredni život predvidljivim i integrativnim.

Jake i nezavisne institucije stvaraju kod građana osjećaj privrženosti pravno-političkom poretku i doprinose društvenoj koheziji.

Institucije znače da imamo u vidu granice sopstvenog ponašanja, ali nam stavljaju do znanja i šta možemo očekivati od nosilaca državne vlasti i drugih ljudi sa kojima živimo i sarađujemo u organizovanoj društvenoj zajednici. Mjera uređenog i pravednog društva jeste nametanje istih ograničenja svima, kako bi svi imali jednake šanse i jednako pouzdana očekivanja u pogledu ponašanja države i drugih ljudi. Tamo gdje su postojane institucije ne slutimo kako će se ponašati drugi, već pouzdano planiramo i oblikujemo naše međusobne odnose.

U institucionalnoj zaostalosti osuđeni smo sami na sebe, sami sanjamo, slutimo, nagađamo i sumnjamo. Institucionalna razvijenost znači da sa sigurnošću i predvidljivošću udružujemo resurse sa drugima, zajednički planiramo i razmišljamo o budućnosti.

Postojane političke institucije imaju višestruku ulogu: osiguravaju legitimitet sistema vlasti, otkrivaju i odražavaju stavove građana, smanjuju troškove kolektivnog odlučivanja i doprinose održavanju pravnog poretka kao javnog kapitalnog dobra. Djelotvoran politički sistem podrazumijeva poštovanje građanskih sloboda, zaštitu političkih i drugih manjina, slobodne izbore, odgovorno političko liderstvo na svim nivoima vlasti i odsustvo bojazni od kvalifikovanih većina u političkom odlučivanju i modaliteta neposredne demokratije. Smatramo da je stepen prihvatljivosti normativnih rješenja u političkom procesu jedan od osnovnih kriterijuma njihove vrijednosti. Mi u kvalifikovanim većinama ne vidimo metod blokade kolektivnog odlučivanja, niti održavanje društvenih tenzija niti priliku za pravljenje partijskih dogovora mimo objektivnih kriterijuma. U kvalifikovanim većinama vidimo metod svesrdnog i iskrenog traganja za rješenjima koji će imati najširiji krug prihvatljivosti i najviši nivo privrženosti pravno-političkom poretku, u inače, za sad, vrlo podijeljenom i heterogenom društvu.

Pravosuđe ima dvostruku ulogu u uređenom društvu: štiti prava i slobode građana i doprinosi podjeli vlasti kroz vršenje nadzora nad drugim granama vlasti štiteći princip zakonitosti. Pravosuđe mora biti vrhovno, najautoritativnije i najvjerodostojnije mjesto tumačenja prava i jedina adresa za zaštitu zakonitosti. Nezavisno i efikasno pravosuđe ne preusmjerava rizike i neizvjesnosti već ih umanjuje ili iskorjenjuje. Dobro pravosuđe oživotvoruje princip socijalne pravičnosti i uklanja prepreka za ulazak na tržište jačajući blagotvorni konkurentski pritisak u privredi. Ako nema nezavisnog i efikasnog pravosuđa neminovno je opredjeljivanje građana za inferiorne alternativne metode ponašanja: uzimaju pravdu u svoje ruke, ovlašćuju kvazidržavne grupe da ih štite, odustaju od bilo kakve aktivnosti, zapadaju u apatiju ili čak napuštaju zemlju.

Osnovne zadatke moderne državne uprave vidimo u: rješavanju o pravima i obavezama u pojedinačnim upravnim slučajevima, normativnim aktivnostima u procesu sprovođenja državnih politika, ali i u jačanju regulatorne izvjesnosti i zastupanju i promovisanju ideja dobre uprave i administrativne efikasnosti. Profesionalna i kompetentna državna uprava čini državni aparat manje osjetljivim na cikličnoperiodične promjene političke većine, a više osjetljivim za individualne potrebe i inicijative građana.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Razvoj političkih prilika tokom zadnje tri decenije, nekontrolisana tranzicija i političko preduzetništvo u vidu pravljenja vještačkih podjela osnovne su prepreke suštinskih institucionalnih reformi, iz dva razloga. Prvo, rasipa se ogromna politička i društvena energija neophodna za institucionalne promjene. Drugo, građanima se skreće pažnja sa ključnih problema i navode se na zanemarivanje institucionalnih nedostataka, što slabi motive nosiocima državne vlasti da odgovorno rade i pristupaju reformama.

Politički sistem Crne Gore je nedjelotvoran zbog nesmjernosti vlasti. Vlast čini sve da promjena vlasti bude rizičan događaj i to iz najmanje dva razloga. Prvo, aktuelna vlast podiže cijenu promjene vlasti: spremna je da posegne za nelegalnim sredstvima ne bi li sačuvala vlast i prateće privilegije. Drugo, demokratska promjena vlasti u Crnoj Gori je nepoznanica u očima domaće i međunarodne javnosti, koji još ne znaju kako može izgledati kad se ona desi.

Mi smo čvrsto opredijeljeni za miran i demokratski prenos vlasti i smjenjivost vlasti.

Vještačke podjele su snažna politička tehnologija da se udahne život u poluge moći i zamagli pljačka kao metod privatizacije društvenih resursa. Nepromijenjena vlast je nadomjestila iz svojih privatnih razloga kolektivistički duh prethodnog razdoblja kolektivismom nove vrste i ideologiziranja svakog društvenog pitanja: vlastite potrebe nameće bezobzirno, po svaku cijenu i bez uvažavanja konkretnih političkih, ekonomskih i drugih socijalnih prilika. Podjela društva na blokove pojačava ignorisanje brojnih važnih društvenih problema i razara kod pojedinaca osjećaj lične vrijednosti, odgovornosti i inicijativnosti.

Prevazilaženje vještačkih podjela dovešće do ravnomjernijeg rasporeda političkog uticaja među građanima Crne Gore. Što je neravnomjernije raspoređen politički uticaj među građanima, to je veća mogućnost interesnih grupa da se izdignu iznad društva i nametnu svoje partikularne interese kao društveno obavezujuće. Što je veća i oštija podijeljenost društva, to je veći rizik od dramatičnih promjena političkih i drugih institucija, što čini društvo manje stabilnim i manje podsticajnim za obavljanje društveno poželjnih aktivnosti. Ukoliko se vještački održavaju podjele na dvije politički izolovane grupe, vladajuća politička elita ima snažan motiv da preraspodjeljuje resurse umjesto da ih stvara: uzima sredstva od svih, a primarno zadovoljava interes grupe koja podupire njen opstanak na vlasti. Elita ispod vrha političke piramide se takođe uključuje u preraspodjelu resursa u svoju korist.

Crnogorsko društvo plaća visoku cijenu političkog preduzetništva i tehnologije neodgovorne vlasti.

Pravosuđe ne osigurava optimalan nivo pravne sigurnosti i ne uživa visoko povjerenje građana. Uzroci tome su onemoćali mehanizmi nadzora i ojačani mehanizmi pritiska iz drugih segmenata državnog aparata, ali i nepodnošljiv nivo ravnodušnosti prema bezakonju kao i svaki pojedinac lišen uvjerenja da sopstvenom snagom može ostvariti značajan uticaj na društvene ishode.

Slaba zaštita prava od strane pravosuđa u našem društvu dovodi do višestrukih štetnih pojava: sve učestalije korišćenje vaninstitucionalnih sredstava (samozaštite), angažovanje ilegalnih grupacija za utjerivanje dugova i zaštitu ugovora i što je najgore na privikavanje građana na slabosti sudstva i nedostupnost pravde. Sistem izbora, razrješenja i unapređenja pravosudnog kadra nije potpuno i koherentno uređen, a ustavni i zakonski dizajni su u raskoraku sa društvenom stvarnošću.

Jedan od najvećih problema tužilaštva jeste nepostojanje proaktivnog odnosa tužilaca u vršenju funkcije gonjenja počinilaca krivičnih djela iako se to redovno proklamuje kao cilj u Izveštajima Tužilačkog savjeta. Uprkos proklamovanim ciljevima dešava se nazadak. Tako je 2017 godine od ukupnog broja prijava tužilaštvo podnijelo po sopstvenoj inicijativi svega 32 ili 4,24%, a u 2018 svega 6 ili 0,74%. Takođe, iz godine u godinu se proklamuje kao cilj poboljšanje bilansa u primjeni instituta trajnog i privremenog oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom na osnovu finansijske istrage, a u stvarnosti apsolutno izostaju bilo kakvi učinci.

U crnogorskim sudovima se nalazi sve veći broj neriješenih predmeta. Time se ugrožavaju osnovna prava građana, a prije svega pravo na suđenje u razumnom roku i pravo na pravično suđenje, ali i usled toga nastaju i pojačavaju se koruptivni rizici. Tako je 2015 godine bilo 33 414 neriješenih predmeta, 2016 godine je bilo 32 313 neriješenih predmeta, a taj broj se dramatično uvećao do 2018 godine. Tako je na kraju 2018 godine u crnogorskim sudovima bilo čak 38 971 neriješenih predmeta, odnosno 5 557 neriješenih predmeta više nego 2015 godine i 6 658 neriješenih predmeta više nego 2016 godine. Ovi trendovi su krajnje zabrinjavajući i iziskuju sistemski odgovor.

Politička nestabilnost u Crnoj Gori i vjerovatnoća da se izgubi vlast sputava sveobuhvatne reforme državne uprave i uzrokuje kontinuitet neracionalnog trošenja resursa u javnom sektoru. Neodgovorna vlast ima u vidu da su posljedice sveobuhvatne reforme državne uprave dugoročne i nema motiv da im pristupi jer je orijentisana na kratkoročne dobitke u procesima stalnih političkih kampanja (u kojima može izgubiti ne samo političke mandate nego i naslage nelegalno stečenog kapitala).

Posebno zabrinjava stalno opadanje reputacije državne uprave i istrajna negativna selekcija kadra u javnom sektoru! Stvaranje glasačke mašinerije podrazumijeva angažovanje i jednim dijelom nekompetentnog i neodgovornog kadra u državnoj upravi. Nekompetentan je onaj koji izvan državne uprave nema poslovne šanse i nekritički se odnosi prema političkoj vlasti. Neodgovoran je onaj koji ne trpi moralnu sankciju, ne preispituje samog sebe, a drugog bespogovorno sluša. Angažovanje nekompetentnog kadra obara reputaciju državne uprave i utiče na postojeći i potencijalni kvalitetni kadar. O prvima pogrešno šalje loš signal a drugima šalje loš signal i odvraća ih od kandidovanja za posao u državnoj upravi. Sistem plata i način ocjenjivanja rada državnih službenika i namještenika nije objektiviziran i nije lišen prilika za voluntarizam tj. samovolju starješina organa.

Državna uprava se suočava sa velikim izazovima radi realizacije zadataka koje nameće tržišno orijentisano društveno-ekonomsko uređenje i integracioni procesi. Državna uprava se mora kretati u okviru principa evropskog modela uprave i usvojiti uslužno-orijentisani koncept državnih organa uprave.

Stvaranje regulatornih tijela nije dalo očekivane efekte: sigurnost, efikasnost i autonomnost u obavljanju povjerenih javnih funkcija. Mnoge javne regulatorne agencije dobile su značajne nadležnosti u procesu prenošenja istih sa ministarstava koja su nevoljno pristajala na odricanje od nadležnosti i nastojala da nova tijela zadrže de jure i de facto (formalno i stvarno) pod svojim uticajem, svodeći njihovu nezavisnost na nizak nivo. Defektnosti regulatornih tijela doprinijele su i nejasne strategije njihovog djelovanja, površno udovoljavanje zahtjevima međunarodnih činilaca i sporost u donošenju propratnih pravnih akata.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

Rukovodna načela reforme političkih institucija jesu:

- a. **Odgovornost** zabranih političkih predstavnika;
- b. Pozitivna selekcija kadra, angažovanje u politici ljudi sa integritetom i reputacijom;
- v. Zastupljenost u ustanovama političkog sistema različitih društvenih interesa radi izbjegavanja političke nejednakosti;
- g. Što veća mogućnost građana da utiču na političke ishode;

Osnovne promjene u političkom institucionalnom okviru su:

- ✓ Otvorene partijske liste i preferencijalno glasanje;
- ✓ Neposredan izbor gradonačelnika i predsjednika opština;
- ✓ Preduzimanje sveobuhvatne i inkluzivne izborne reforme;
- ✓ Formiranje mreže nezavisnih državnih institucija koje će se baviti prethodnom provjerom koruptivnih rizika propisa, kao i otkrivanjem, sprečavanjem i sankcionisanjem zloupotreba izvršne vlasti;
- ✓ Jačanje ustavno-sudske, upravno-sudske, upravno-pravne i krivično-pravne zaštite osnovnih prava i sloboda građana;
- ✓ uspostavljanje principa maksimalne transparentnosti javnog sektora, odlučna borba protiv političke korupcije i provjera porijekla imovine javnih funkcionera.

Predložena rješenja mogu postići društveno efikasne promjene u političkom sistemu:

1. Jačanje političkog položaja građana: imaju više prava i prilika da se izjasne, imaju šanse da učestvuju na više centara političke moći, imaju veći uticaj na izborni ishod, imaju snažniji motiv da učestvuju u političkim procesima;
2. Dekoncentracija političke moći;
3. Unapređenje principa političke odgovornosti. Za sprovedene politike i obećane programe polažu se računi biračima, od čijeg opredjeljenja zavisi ostanak na vlasti. Političari imaju motiv da svoje javno djelovanje što više približe stavovima građana radi reizbora, a ne unutarpartijskom vrhu.

Osnovne vrijednosti koje vidimo kao smisao pravosudnih reformi jesu:

- a. Nezavisnost, samostalnost, nepristrasnost i odgovornost pravosuđa;
- b. Povećanje stepena povjerenja u pravosuđe;
- v. Unapređenje efikasnosti pravosuđa;
- g. Unapređenje transparentnosti rada pravosudnih institucija;
- d. Dostupnost i niže cijene pravosudnih usluga za građane koji traže zaštitu prava;
- đ. Obezbjedenje potpunosti, koherentnosti i što većeg nivoa određenosti procesnog zakonodavstva.

Poseban značaj u reformi pravosuđa imaće:

- ✓ Izgradnja povjerenja u pravosuđe i obezbjeđenje jednake dostupnosti pravosuđa za sve građane i privrednike;
- ✓ eliminisanje svih oblika koruptivnog uticaja na rad pravosuđa i izbor nosilaca pravosudnih funkcija;
- ✓ stvaranje uslova za donošenje pravnog akta za precizno vrednovanje i ocjenu rezultata rada sudija i tužilaca, kao i mjerila za napredovanje prema zaslugama;
- ✓ uvođenje principa transparentnosti u oblast izbora, razrješenja i unapređenja nosilaca najviših pravosudnih funkcija;
- ✓ efikasan sistem zaštite prava na suđenje u razumnom roku;
- ✓ stvaranje uslova za uvođenje specijalizovanih (posebnih) upravnih sudova kao segmenata upravnog sudstva ili sudskih odjeljena u upravnom sudu radi primjene novih i složenih grana prava (prije svega antimonopolsko pravo, poresko pravo);
- ✓ finansiranje kontinuirane obuke pravosudnog kadra, jačanje položaja i kompetentnosti pomoćnog pravosudnog osoblja i organizovanje posjeta sudovima drugih zemalja;
- ✓ unapređenje kapaciteta nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u institucijama pravosuđa u oblasti primjene pravne tekovine Evropske Unije;
- ✓ unapređenje položaja i povećanje efikasnosti i transparentnosti djelovanja pomoćnih pravosudnih profesija: advokata, javnih izvršitelja i notara;

- ✔ stvaranje normativnih uslova da se spriječi zastarijevanje krivičnog gonjenja, kroz produženje rokova zastarelosti ili propisivanje nezastarijevanja određenih krivičnih djela, u onim krivičnim postupcima kojima prijeti zastarijevanje, a prije svega u oblasti korupcije i organizovanog kriminala. Neophodno je da se propiše odgovornost za one sudije i tužioce koji su skrivili zastarijevanje. Zalažemo se za propisivanje strogih novčanih i nenovčanih sankcija za one tužioce koji namjerno produkuju zastarelost krivičnog gonjenja i za one tužioce koji su selektivni, pristrasni i diskriminatorni u krivičnom gonjenju;
- ✔ uspostavljanje mehanizama za podsticanje maksimalno proaktivnog odnosa i djelovanja tužilaca u vršenju funkcije gonjenja počilaca krivičnih djela;
- ✔ kreiranje novog normativnog okvira za sprovođenje djelotvornih i efikasnih finansijskih istraga;
- ✔ afirmacija alternativnih načina rješavanja sudskih sporova (medijacija, arbitraža itd.) uz njihovo upotpunjavanje i dodatno unapređenje: uvođenje obavezne medijacije u određenim sporovima, pojednostavljenje postupka davanju izvršne snage sporazumu u medijaciji, smanjenje takse i slično;
- ✔ unapređenje položaja stranaka u građanskom i krivičnom postupku kroz izmjene procesnih zakona. Prije svega u ovom trenutku to se odnosi na smanjenje novčane sume za sporove manje vrijednosti u privrednim sporovima i smanjenje novčane sume u vezi dozvoljenosti revizije kad su u pitanju privredni sporovi. Smatramo da su predviđene novčane sume previsoke imajući u vidu ekonomski kapacitet domaćih preduzeća i opredeljenje za podsticanje preduzetništva malih i srednjih preduzeća.

Reforma državne uprave

Reforma državne uprave je složen proces, a ne jednostavan čin. Imperativ je profesionalizacija i samostalnost uz izbjegavanje pretvaranja državne uprave u zatvorenu elitu koja nije podvrgnuta odgovarajućem režimu odgovornosti.

Prioriteti u reformi državne uprave su:

1. Samostalnost. Ovaj princip se ostvaruje sistemski preko nekoliko linija: poseban status u okviru državnog aparata; izbor rukovodilaca preko javnih konkursa na duži rok od ciklusa organa sistema vlasti koji ih biraju; učvršćenje karaktera mandata rukovodilaca ili kolektivnih tijela koja vrše nadležnosti.
2. Odgovornost za poštovanje prava i postizanja mjerljivih učinaka. Ovaj princip mora obuhvatiti polaganje računa kako za poštovanje propisa tako i za postizanje određenih rezultata. Državna uprava po prirodi stvari nije podložna tržišnim silama i konkurenciji ali zbog tog položaja ne smije biti jedini segment društvenog poretka koji nije podložan promjeni i vrednovanju rezultata rada. Slijedeći ovaj princip opredjeljenja smo za to da državna uprava striktno i dosljedno poštuje propise, izvještava o svom radu što više drugih tijela ali i zadovoljava određene indikatore učinka i kriterijume za vrednovanja rezultata.
3. Jačanje prava građana kao subjekata upravno-pravnog odnosa. Država i državna uprava ne smiju posmatrati građanina isključivo kao pasivnu stranu upravno pravnog odnosa. Na taj način se može podići produktivnost i troškovna efikasnost javnog sektora i zainteresovanost građana za praćenje upravno pravnih aktivnosti i aktivnije učešće u njima.

Šta će uraditi Demokratska Crna Gora na povećanju samostalnosti državne uprave:

23

- ✓ stvorićemo uslove za uvođenje posebnih (specijalizovanih) upravnih sudova kao segmenata upravnog sudstva, prije svega radi efikasnije primjene specifičnih grana prava, antimonopolskog, poreskog itd.
- ✓ proširićemo krug prava građana i pravnih lica kao subjekata upravno pravnog odnosa;
- ✓ uvođenje specijalizovanih ombudsmana (zaštitnika prava građana) za pojedine upravne oblasti (npr. poreski ombudsman);
- ✓ stvoriti uslove za vrednovanje rezultata rada državnih službenika na temelju kojeg bi se vršile redovne kadrovske izmjene i smanjenje glomaznog javnog sektora;
- ✓ stvaranje posebnog i nezavisnog tijela koje bi učestvovalo u ocjenjivanju rada državnih službenika;
- ✓ formiranje Agencije za javne nabavke, koncesije i javno-privatna partnerstva kao nezavisnog regulatora, čime bi pre-stale sa radom Uprava javnih nabavki i Državna komisija za kontrolu postupaka javnih nabavki, a u okviru Upravnog suda bi se formiralo posebno odjeljenje za javne nabavke, koncesije i javno-privatna partnerstva;
- ✓ promjena strukture i izbora organa Agencije za zaštitu konkurencije: ustanovljavanje Savjeta kao kolektivnog tijela, i predsjednika koje će birati Skupština kojoj će odgovarati za svoj rad uz obavezu izvještavanja Vlade o kretanjima na tržištu i utvrđenim povredama tržišne konkurencije. Agencija sada ima samo direktora koji vrši sve nadležnosti, a imenuje ga Vlada;
- ✓ uspostavljanje nezavisnog modela Državne izborne komisije kroz propisi-vanje profesionalnog statusa članova, visokih i strogih kriterijuma za izbor, kvalifikovanog postupka izbora i kvalifikovane većine za izbor predsjednika i članova ove institucije;
- ✓ temeljno reformisanje organizacione strukture, nadležnosti i načina izbora rukovodeće struk-ture Agencije za sprečavanje korupcije, u sklopu preduzimanja sveobuhvatne izborne reforme, kako bi se njen rad učinio kompetentnim, demokratskim i nepristrasnim na planu borbe protiv korupcije i sukoba interes;
- ✓ kreiranje mehanizma za pokre-tanje procedure razrješenja onih starješina državnih or-gana koji ne poštuju Zakon o slobodnom pristupu in-formacijama.

LJUDSKA PRAVA

**DA SVI BUDU JEDNAKI
PRED ZAKONOM**

NAŠ ZADATAK: JEDNAKOST SVIH U PRAVIMA I ODLUČNA BORBA PROTIV BILO KOG VIDA DISKRIMINACIJE

Od podanika do građanina dolazi se preko ljudskih prava. Ljudska prava i efikasan sistem njihove zaštite čine osnov demokratskog, otvorenog i slobodnog društva. Njihova je suština da pripadaju svim ljudskim bićima i da su za sve jednaka. Jednakost je pretpostavka ljudskih prava, a ljudska prava su pretpostavka slobode i sigurnosti čovjeka i građanina. Mora se poći od toga da su ljudska prava brana samovolji moćnika, kako državnih, tako i privatnih. Ona i štite čovjeka od državne vlasti, ali i daju naloge državnoj vlasti da učini korake na planu jačanja ekonomske i socijalne sigurnosti čovjeka.

Smatramo da su ljudska prava neprikosnovenena, nepovrediva i neotuđiva. Za nas je katalog ljudskih prava otvoren za stalno proširivanje, a obogaćivanje sadržine već garantovanih prava i usavršavanje sredstava njihove zaštite biće jedan od prioriteta naše politike. Uvijek iz srca kažemo da niti jedan čovjek kao takav i niti jedan čovjek, kao pripadnik bilo kog naroda, vjerske ili druge grupe, ne smije biti diskriminisan, onemogućen u uživanju prava. Ni jedan čovjek zbog svog ličnog svojstva koje je definisano Zakonom o zabrani diskriminacije ne smije biti uskraćen u uživanju bilo kog prava.

Prema sastavu svog stanovništva, Crna Gora je višenacionalna i viševjerska država i to je njeno bogatstvo, kapital za milenijum prosperiteta. Stoga za nas ljudsko pravo na raznolikost i pravo na lično samoodređenje svakog čovjeka i samoizjašnjavanje o svom identitetu moraju biti garantovani najvišim pravnim aktom i dosledno sprovedeni u cjelokupnom poretku. U moralnoj tradiciji našeg naroda koja počiva na principu čojstva, stoji otvorenost prema ljudima, uzajamnost i milosrđe. U „Primjerima čojstva i junaštva“ Marka Miljanova brojni su primjeri gdje pripadnici različitih naroda i vjera pokazuju uzajamnu solidarnost, pomaganje, milosrđe i opraštanje. To je najbolja osnova za multietnički i multikonfesionalni solidarizam. Upravo taj koncept počiva na otvorenosti, univerzalnim ljudskim pravima i podsticanju uvažavanja razlika i posebnosti. On traži ne da živimo jedni pored drugih, nego da živimo jedni za druge.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Stanje ljudskih prava u Crnoj Gori nije na zadovoljavajućem nivou. Nije dovoljno deklarirati ljudska prava, već ona moraju biti u praksi ostvarena i zaštićena. Ljudska prava ne smiju biti katalog lijepih želja, a još manje katalog atraktivnih proklamacija. Ona moraju biti bitan segment svijesti.

Crna Gora se nije suočila sa autoritarnom i ratnom prošalošću. Jedna je od rijetkih bivših komunističkih država u kojoj nije donijet zakon o dosijeima tajnih službi, niti je bilo lustracije onih službenika koji su se ogriješili o ljudska prava. Ratni zločini nijesu dobili adekvatan pravosudni epilog. Na to je upozorio i Evropski parlament u martu 2016 godine i preporučio povećanje napora u borbi protiv nekažnjavanja ratnih zločina i tim aktom je apostrofirano pitanje odgovornosti onih sa vrha zapovijednog lanca.

Sve je češća praksa nekažnjelog i nekažnjivog kršenja ljudskih prava od strane policijskih službenika. Da su ljudska prava u alarmantnoj opasnosti govori i nagrađivanje pojedinih policijskih službenika nakon utvrđivanja flagrantnih povreda ljudskih prava u njihovoj režiji. To je slučaj sa trojicom policijskih službenika koji su osuđeni za krivično djelo pomaganje u mučenju na štetu jednog građanina, a nakon toga bivaju vraćeni na ista radna mjesta. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu donio je tri presude za torturu protiv Crne Gore, a da to u našoj zemlji nije proizvelo adekvatne konsekvence. Cjelokupnu javnost šokiralo je brutalno prebijanje učesnika protesta u Podgorici Mija Martinovića, istaknutog sportiste i sportskog radnika, i to zvjerskim metodama više desetina uniformisanih lica. U tom slučaju šef SAJ-a nije htio otkriti na sudu imena službenika koji su tu noć bili u policijskoj uniformi. To je suštinski najsramniji atak na ljudska prava. Ništa manja mrlja na obrazu zavničnih institucija nijesu nerasvijetljeni ataci na novinare, tj njihova ubistva, pokušaji ubistava, prebijanja i uništavanje njihove imovine.

Izmjenama Zakona o parničnom postupku i Zakona o slobodnom pristupu informacijama, ostvaren je nazadak na planu zaštite ljudskih prava na pravično suđenje i na jednakost, odnosno prava na pristup informacijama od javnog značaja. Ta dva zakona su razobličila vlast na štetu prava građana. Izborna prava uživaju krivično-pravnu zaštitu samo na papiru.

Pravo na rad, garantovano članom 62 Ustava Crne Gore je samo fikcija. Danas je rad „na crno“ dominantna praksa, a ne kažnjiva povreda. Tako preko 30 000 radnika djeluje u toj zoni, bez zaštite, bez ugovora i bez uživanja prava. Velikom broju radnika se nameće prekovremeni rad bez nadoknade, nameću radne obaveze na dan izbora i ugrožava sloboda opredjeljenja pri glasanju ucjenom u vezi radnog mjesta. Velikom broju radnika se ne isplaćuju redovno zarade i doprinosi. Brojni su i primjeri kršenja sindikalnih prava i protivpravnog disciplinskog sankcionisanja sindikalnih predstavnika.

Osobama sa invaliditetom nije garantovana dostupnost svih prava onako kako nalažu međunarodni standardi zaštite ljudskih prava. Mi smatramo da je položaj osoba sa invaliditetom pitanje ljudskih prava i pitanje obezbjeđenja istinske ravnopravnosti.

Elementarna je istina da jedan narod ne uzurpira prava drugom narodu, već prava pripadnika svih naroda uzurpira jedna neodgovorna i bahata kvazi-elita na vlasti koja sije sjeme razdora radi lakšeg vladanja i bježanja od odgovornosti za stvarne rezultate svoje vladavine na ekonomskom i socijalnom polju. U našoj zemlji je diskriminisan svaki čovjek, bez obzira na vjeru i naciju, a koji ne postupa po diktatu vladajuće garniture. Funkcionisanje Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava obilježeno je nizom nepravilnosti i odstupanjem od zakona, a što su utvrdili i DRI i Upravni sud, što kompromituje sistem zaštite manjinskih prava, koji ne smije biti „etno-biznis“, već jak mehanizam za sveobuhvatnu zaštitu manjinskih prava i prava na očuvanje identiteta i posebnosti manjinskih naroda.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Stvorićemo pretpostavke za zaštitu prava i interesa žrtava ratnih zločina i njihovih porodica. Na vjerodostojan način se, prije svega, moraju rasvijetliti ratni zločini i ogrješenja pripadnika tajnih službi o ljudska prava. To se može postići isključivo institucionalnim okvirom za proaktivan odnos tužilaštva i nezavisnih institucija na tom planu.
- ✓ zalažemo se za donošenje Zakona o dosijeima tajnih službi kako bi se osnovala nezavisna agencija koja bi ih izuzela i rukovala njima i spriječila sistem ucjena u javnom životu, te sprovodila proceduru provjere ljudi iz javnog sektora i kandidata za javne funkcije sa aspekta povreda ljudskih prava;
- ✓ donijećemo Zakon o zaštiti ravnopravnosti i pravu svakog čovjeka na lično samoodređenje. Njime je neophodno da se konstituiše institucija Povjerenika za zaštitu ravnopravnosti i izgrade mehanizmi za praćenje i prevenciju povreda ravnopravnosti. Zalažemo se za osnivanje Savjeta za afirmaciju ravnopravnosti. Njegov zadatak bi bio da strateški kreira ambijent ravnopravnosti i sveobuhvatnog otklanjanja diskriminacije na svakom planu, kao i da formira trajne osnove za realizaciju konkretnih multietničkih i multikonfesionalnih projekata u oblasti obrazovanja, kulture i medija, kao i razvoja interreligijskog dijaloga;
- ✓ stvorićemo uslove za reformu institucije ombudsmana kako bi se učinila istinski nezavisnom od sistema političkih institucija. Takođe ćemo se zalagati za afirmaciju institucije lokalnih ombudsmana;

- ✓ donijecemo Zakon o sprečavanju izazivanja i podsticanja nacionalne i vjerske mržnje i razdora
- ✓ normiraćemo pravo na raznolikost i uspostaviti institucionalne garancije za njegovo ostvarivanje
- ✓ zalažemo se za dosljedno i potpuno poštovanje i sprovođenje prava koja su pripadnicima manjinskih naroda garantovana Ustavom i zakonima;
- ✓ donijecemo Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i stvoriti sve neophodne pretpostavke da uživaju sva prava u skladu sa najvišim međunarodnim standardima;
- ✓ odlučno ćemo se boriti protiv svih vidova diskriminacije i dosljedno sprovesti zabranu diskriminacije po osnovu bilo kog ličnog svojstva koje je definisano Zakonom o zabrani diskriminacije;
- ✓ osiguraćemo jačanje ingerencija i kapaciteta Savjeta za građansku kontrolu rada policije;
- ✓ formiraćemo nezavisno tijelo za istragu slučajeva mučenja, torture i drugih povreda ljudskih prava od strane službenika policije i sankcionisati disciplinskom mjerom odstranjenja sa posla počiniocce ovih nedjela;
- ✓ reformom medijskih i drugih zakona obezbijedićemo slobodu izražavanja i gradićemo ukupan ambijent tolerantnog odnosa prema drugom i drugačijem;
- ✓ obezbijedićemo u okviru preduzimanja sveobuhvatne i inkluzivne izborne reforme, da se uspostave djelotvorni mehanizmi za krivično-pravnu intervenciju na planu zaštite izbornih prava građana i definisanje postupka otkrivanja i obezbjeđenja dokaza o učinjenim krivičnim djelima protiv izbornih prava građana.

**EFIKASNA, A NE DEKLARATIVNA
BORBA PROTIV KORUPCIJE I
ORGANIZOVANOG KRIMINALA**

**MOĆNA DRŽAVA,
A NE MOĆNI POJEDINCI**

NAŠ ZADATAK: KORUPCIJA I ORGANIZOVANI KRIMINAL MORAJU POSTATI MARGINALNI DRUŠTVENI PROBLEMI!

Korupcija i organizovani kriminal predstavljaju najveću smetnju jačanju principa vladavine prava i izgradnji snažnih institucija države koje treba da realizuju i štite državne interese, rukovodeći se isključivo principima profesionalizma, nepristrasnosti i zakonitosti u svom radu.

Visoki nivo korupcije i organizovanog kriminala u društvu ima za posledicu nizak nivo povjerenja građana u institucije države, nizak nivo zaštite Ustavom garantovanih sloboda i prava građana, snažan vaninstitucionalni uticaj moćnih pojedinaca na društvene procese i važne državne odluke, nazadovanje i zaostajanje u ekonomskom razvoju, veliko društveno raslojavanje na mali broj izuzetno bogatih pojedinaca koji su do bogatstva došli na nezakonit način i većinu siromašnih građana, kao i zloupotrebu moći tokom izbornih procesa kako bi privilegovana grupa opstajala na vlasti i sve više se bogatila na teret svih ostalih građana.

OPIS TRENUTNOG STANJA

U Crnoj Gori, korupcija i organizovani kriminal su ključni društveni problemi.

Raspad bivše SFRJ uz užasna ratna dešavanja, svojevrsno promovisanje šverca kao spasonosne državne mjere za građane u vrijeme sankcija koji je kasnije prerastao u ogroman šverc cigaretama međunarodnih razmjera, od Crne Gore su učinili oazu za srastanje ključnih pojedinaca iz vlasti i sa njima blisko povezanih lica sa državnim institucijama koje su podređene pojedinačnim interesima moćnih pojedinaca. Ogromne količine novca stečenog švercom cigareta i na drugi nelegalan način, iznošene su iz Crne Gore. Međutim, dio tog nelegalnog novca ponovo se vraćao u Crnu Goru da joj učini nove neprilike kroz proces pljačkaške privatizacije.

Činjenica je da su u postupku privatizacije privrednih subjekata, u najvećem broju slučajeva, navodni strateški investitori i kupci naših preduzeća offshor kompanije sa sjedištem na egzotičnim ostrvima negdje u Atlantiku. Tako se, nažalost, privatizacija u Crnoj Gori pretvorila i u svojevrsno pranje novca kojim su moćni pojedinci došli i do imovine ogromne vrijednosti koju su stvarale generacije. Umjesto novih tehnologija, novih znanja i novih radnih mjesta, tzv. strateški investitori su se samo potrudili da vrijednu imovinu upišu u katastar nepokretnosti kao svoje vlasništvo, bez ambicije da obezbijede razvoj i modernizaciju. Lični ekonomski motiv nije bio prisutan jer su se već enormno obogatili na lak i nelegalan način.

Potvrda da je postupke privatizacije pratila korupcija na visokom nivou možemo naći u činjenici da su strateški investitori plaćali izuzetno nisku cijenu za kupovinu većinskog paketa akcija privrednih kolektiva koja je opravdavana ugovaranjem višestruko većih investicionih ulaganja. Takvo ugovoreno investiciono ulaganje je u najvećem broju slučajeva izostalo, ali je izostala i odgovarajuća reakcija Vlade Crne Gore koja je u svakom takvom slučaju morala raskinuti ugovore o privatizaciji, aktivirati činidbene garancije i preduzeti druge mjere kojim bi se onemogućilo nepoštovanje ugovora o privatizaciji.

Sa aktelnom vlašću i postavkom stvari koju gledamo već ovoliko godina, eliminisanje kriminala i korupcije je nerješiva enigma za crnogorsko društvo i to treba svima da bude jasno. U Crnoj Gori postoji izuzetna sprega, odnosno veliki stepen zavisnosti između kriminalnih struktura i djelova institucija sistema, što znači da ta borba u sadašnjoj postavci može biti samo deklarativna. Jedina šansa da Crna Gora dobije tu bitku jeste uspostavljanje nove demokratske vlasti koju će personifikovati čisti, stručni i hrabri pojedinci koji su spremni da odigraju tu tešku i odgovornu utakmicu jer ona je osnov i prekretnica za budućnost Crne Gore i ne samo da je odigraju, već i da u njoj pobijede.

Iako je formirana 2016. godine Agencija za sprečavanje korupcije nije ostvarila svoju funkciju. Ona se zapravo pretvorila u suštu suprotnost onoga što joj je smisao i cilj funkcionisanja. Umjesto da otkriva ona prikriva korupciju najviših funkcionera vlasti i afera koverat je pokazala da ona nije vršila suštinsku i dubinsku kontrolu finansiranja političkih subjekata, te da su ilegalne donacije bez problema završavale u partijskoj kasi vladajuće garniture i da su podnošeni lažni i nepotpuni izvještaji o finansijama vladajućih partija.

Prva pretpostavka za uspjeh je da cjelokupno društvo, dakle svaki njegov segment, postane svjestan pogubnih posljedica korupcije na visokom nivou. U ovoj značajnoj društvenoj misiji nalazimo jedan od ključnih motiva sopstvenog političkog djelovanja.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Stvaranje sveukupnog društvenog ambijenta za djelotvornu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala vidimo kao jedan od ubjedljivo najznačajnijih, ali istovremeno i najtežih procesa koji stoje pred crnogorskim društvom. Za sveukupni napredak Crne Gore, kako demokratski, tako i ekonomski, ključna pretpostavka je da u kratkom roku pobijedi korupciju i organizovani kriminal, posebno korupciju na visokom nivou. To podrazumijeva kvalitetniji zakonodavni okvir, ali i iskrenu političku volju nove demokratske vlasti Crne Gore da se porazi ovo društveno zlo koje je već značajno usporilo razvoj Crne Gore i ozbiljno prijeti da još snažnije ugrožava i usporava demokratske procese i ukupan razvoj Crne Gore;
- ✓ pozvaćemo i sve ostale političke subjekte i društvene činioce koji su se jasno deklarirali za odlučnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala da budemo skupa na ovom izuzetno izazovnom društvenom zadatku;
- ✓ donijećemo Zakon o porijeklu imovine i propisaćemo krivično djelo nezakonito bogaćenje i prikrivanje imovine;

- ✔ stvorićemo uslove da se u sklopu sveobuhvatne i inkluzivne izborne reforme korjenito reorganizuje Agencija za sprečavanje korupcije i demokratizuje njen rad i odlučivanje kroz uvođenje kolegijalnih organa rukovođenja i učini efektivnim mehanizmom za prevenciju korupcije kroz normiranje istražnih funkcija. Na čelu ASK-a moraju biti lica koja zadovoljavaju restriktivne i rigorozne uslove u pogledu kompetentnosti, iskustva i nepostojanja rizika pristrasnosti zbog ličnih i političkih veza sa onima koje treba da kontrolišu;
- ✔ zalažemo se za donošenje novog Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja koji bi uveo djelotvorna ograničenja u pogledu dodjele socijalnih davanja, zapošljavanja, isplata budžetske rezerve i raspolaganja javnim novcem u predizbornom periodu;
- ✔ zalažemo se za propisivanje krivičnog djela protivpravno finansiranje političkih subjekata u više oblika, kako osnovnih tako i težih;
- ✔ zalažemo se za formiranje posebnog tužilačkog odjeljenja i policijske jedinice za borbu protiv izborne korupcije, krivičnih djela protiv izbornih prava građana. Tu se moraju u personalnom sastavu obezbijediti istinski nezavisna lica i eksperti sa integritetom, a ne lažni profesionalci i istinski partijski vojnici
- ✔ uključićemo civilni sektor da još snažnije bude dio društvene akcije da se poraze korupcija na visokom nivou i organizovani kriminal koji sa njom ide ruku pod ruku;
- ✔ predano ćemo stvarati neophodne uslove za efikasan rad medija cijeneći njihovu nezamjenjivo važnu ulogu u ovom procesu, posebno ističući značaj istraživačkog novinarstva;
- ✔ posebno ćemo se truditi da mladi ljudi, od srednjoškolske i studentske omladine do nezaposlenih mladih ljudi, kao i zaposleni čija se prava iz rada ne poštuju, budu snažan društveni zamajac vrlo jasnog ukazivanja na sve nepravde i društveni nazadak koji nastupaju kao posljedica korupcije i organizovanog kriminala;
- ✔ kontinuirano ćemo ukazivati na širinu negativnih posljedica po budućnost koje sa sobom nosi korupcija. Ovo iz razloga jer smatramo da u našem društvu nijesu u dovoljnoj mjeri predstavljene razorno negativne posljedice korupcije po društveni napredak. Sada se korupcija doživljava samo kao zloupotreba javnog ovlašćenja da bi se stekla materijalna korist ili bolji status u društvu, što ona i jeste. Međutim, velika je greška svoditi posljedice korupcije samo na sticanje privilegovanog statusa i materijalne koristi. Mnogo teže posljedice korupcije nastaju zbog toga što je neki pojedinac sa javnim ovlašćenjima, potpisivanjem ugovora na štetu javnog interesa, učinio da na duži vremenski period budu propuštene šanse za napredak. Korupcijom na visokom nivou otima se ljepša budućnost svima, a posebno mladim ljudima;

- ✓ adekvatan vrednosni sud za sve one koji su otimali budućnost društvu zarad sticanja ličnog bogatstva. Mora se na konkretnim primjerima pokazati da je to svojevrsna izdaja vitalnih ekonomskih, a onda i drugih interesa Crne Gore. Drastični negativni primjeri privatizacije KAP-a, Željezare-Nikšić, hotelsko-turističkih kapaciteta, rudnika, preduzeća drvne industrije i slično, namještenih prodaja državnog zemljišta na najatraktivnijim lokacijama u bescijenje, pokazuju da su štetnim ugovornim aranžmanima motivisanim korupcijom na visokom nivou crnogorskom društvu pričinjene ogromne štete. Sačinićemo ekspertsku analizu koja pokazuje šta bi Crna Gora dobila za proteklih deset-petnaest godina da su strateški investitori bile kompanije dokazanog poslovnog ugleda, a ne offshore firme iza kojih je sakriven novac stečen švercom i organizovanim kriminalom;
- ✓ potrebno je približiti primjere drugih država koje su takođe u jednom periodu imale visoku stopu korupcije i način na koji su pobijedile korupciju. Treba afirmisati primjer jednog broja azijskih država, Singapur, na primjer, koji nakon što se izborio sa korupcijom ima izuzetno visoku stopu privrednog rasta, pa se svrstava u tzv. azijske ekonomske tigrove;
- ✓ Crna Gora sa neopisivim ljepotama koje joj je priroda podarila, Jadranskim morem sa bisernom obalom, predivnim jezerima, planinama i nacionalnim parkovima, kao mala zemlja sa oko šest stotina pedeset hiljada stanovnika ima sve pretpostavke da se u vrlo kratkom roku svrsta u red država sa vrlo visokom stopom privrednog rasta koji prati i značajno povećani životni standard svih njenih građana.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

SNAŽNA EKONOMIJA

**BOGATA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: IZGRADNJA FUNKCIONALNE I NAPREDNE SOCIJALNO-TRŽIŠNE PRIVREDE .

Sistem vlasti jedne države je u direktnoj zavisnosti sa njenim ekonomskim razvojem. Kao potvrda toga postoje zemlje koje su praktično bez značajnijih resursa, a žive bogato, ali postoje zemlje izuzetno bogate resursima, u kojima građani žive siromašno, čemu smo i sami svjedoci. Odnos države prema privredi i tržištu ključni je faktor koji direktno tangira privrednu razvijenost i standard građanina. U središtu razmatranja o ulozi ekonomije i odnosu države prema njoj mora da stoji čovjek, njegova prava i potrebe, njegova sloboda i dostojanstvo. Ekonomija je i strukturno i funkcionalno dio društva. Shodno tome, ona mora reflektovati osnovne vrijednosti jednog društva. Socijalno-tržišna privreda je upravo model koji to uvažava i obogaćuje ekonomsko uređenje ciljevima humanizma. Principi individualnosti, solidarnosti i supsidijarnosti čine osnov socijalno-tržišne privrede i stoga se ona pokazala kao najbolji okvir za socijalno i ekološki održivi rast i razvoj. Iako apostrofira principe tržišnog formiranja cijena, slobodne konkurencije, slobode ugovaranja i primata privatne svojine, ovaj model podrazumijeva i vođenje politike socijalne sigurnosti na jasnim i principijelnim osnovama.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Uspostavljeni model ekonomije u Crnoj Gori pokazao se kao neodrživ, kako sa proizvodnog i preduzetničkog tako i sa socio-političkog i kulturnog aspekta. On je promovisan na početku tranzicije iz socijalističkog u tržišno uređenje, u vidu pljačkaške privatizacije, bez prethodne izgradnje institucija koje bi osigurale efikasan i pravičan transfer svojinskih prava, usmjerenost na opštu dobrobit i jačanje privredne inicijative najširih društvenih slojeva. Vlast je prema svojim potrebama kombinovala favorizujuće intervencije i elemente neoliberalnog modela. Sa jedne strane je to dovelo do koncentracije moći u rukama favorita vlasti, a sa druge strane im je data bezgranična sloboda eksploatacije prirodnih resursa i društva u cjelini kako bi ostvarili što veći profit. To je potkopalo legitimitet tržišnoj privredi i izazvalo raslojavanje koje nema nikakve veze sa principom zasluge i meritokratijom. Ovaj model je ignorisao činjenicu da je domaće tržište malo, relativno plitko i nepotpuno. Usljed toga Crna Gora se suočava sa izuzetno neefikasnom alokacijom prirodnih resursa, neiskorišćenim ekonomskim potencijalima i dramatičnim spoljnotrgovinskim problemima i u regionu rekordnom uvoznom zavisnošću privrede.

Jedan model ekonomije se ne može prosto prenijeti iz jedne u drugu privredu. Iskustvo pokazuje da jedan isti model ne daje iste efekte u različitim sredinama. S toga je pri izgradnji ekonomskog sistema neophodno uzeti u obzir kompleks kulturnih, socijalnih, političkih i drugih okolnosti, kao i trenutno ekonomsko stanje i veličinu i karakteristike tržišta. U Crnoj Gori cjelishodnije je primijeniti, uz neophodna razumna prilagođavanja, ideje ordoliberalizma i socijalno-tržišne privrede, nego neoliberalne modele. Pomenute ideje bi pospješile uvođenje reda u privredu, istinsko garantovanje sloboda i otvorenog tržišta, poredak slobodne konkurencije, spontan razvoj privrede i njenu okrenutost ka opštoj dobrobiti. Naprotiv, Crna Gora se nalazi u političkoj, ekonomskoj i socijalnoj nesigurnosti, moralnoj degradaciji, a isključiva fokusiranost za

što većim profitom kao ciljem, dovela je do istorijski nezabilježeno brzog raslojavanja stanovništva. Ekonomija naše zemlje je u dramatičnom stanju, broj nezaposlenih dostiže granice alarmantnosti, nivo privredne aktivnosti je izuzetno nizak između ostalog i zbog njene deindustrijalizacije. Nivo javnog i spoljnog duga su izuzetno visoki, imamo ogroman deficit platnog bilansa, a budžetski deficit iz godine u godinu ima tendenciju rasta. Kratko rečeno, država se suštinski nalazi na ivici bankrota.

Svi ključni makroekonomski pokazatelji imaju krajnje zabrinjavajuće parametre, a socijalna situacija je izuzetno loša. Prihodi iz budžeta koji imaju izvorni karakter nijesu dovoljni za servisiranje tekuće potrošnje i to je još jedan od dokaza da je vođena ekonomska politika bez vizije. Budžetske rupe su popunjavane od slučaja do slučaja, obično stihijski, kreditnim zaduženjem, rasprodajom imovine, odnosno onoga što su generacije decenijama stvarale i čuvale i ugovornim aranžmanima sa „strateškim partnerima“. Stanje se kontinuirano pogoršava usljed dospelih obaveza, neodgovorno izdatih garancija i štetnih ugovora. Veliki broj prirodnih resursa, privrednih subjekata i turističkih destinacija je rasprodat, uništen i devastiran, što u suštini predstavlja pravo ogledalo decenijske vladavine, njene svrhe i dometa koji su ostvareni, posebno iz ugla budućih generacija.

Crna Gora, kao mala i otvorena ekonomija, ima negativan saldo trgovinske razmjene sa inostranstvom, jer uvoz značajno prevazilazi izvoz. Kada govorimo o strukturi uvoza, najznačajniji artikli su hrana, oprema i mašine, vozila, mineralni proizvodi i hemikalije, dok u strukturi izvoza dominiraju sirovine i poluproizvodi, uključujući osnovne metale, aluminijum, hranu i piće.

Glavne slabosti crnogorske privrede su neodrživa struktura izvoza i loša izvozna konkurentnost naše proizvodnje. Jedan od ključnih nedostataka je postojanje velikog broja preduzeća koja se nalaze u monopolističkoj ili oligopolističkoj situaciji što je vrlo nepovoljno sa aspekta potrošača i njihovog blagostanja.

Crna Gora je prelaskom sa dvodomnog na jednodomni model korporativnog upravljanja u značajnoj mjeri oslabila kontrolu što je posebno značajno istaći u situaciji kad ne postoji tržište kapitala kao praktično jedini faktor korporacijske kontrole. U Crnoj Gori je tržište kapitala mlado i nerazvijeno i imamo dominantnu ulogu banaka što nije karakteristika anglosaksonskog sistema, kojeg je Crna Gora utemeljila zakonodavnim okvirom.

Privatizacija u jednom značajnom dijelu nije sprovedena sa željom da se ozdrave preduzeća, već da se mahinacijama dovedu do gašenja, hiljade radnika ostave na birou rada, a vrijedna imovina pređe u vlasništvo privilegovanih pojedinaca dobro poznatih crnogorskoj javnosti, pa je samim tim građanima i dijagnoza i uzrok ekonomske stvarnosti vrlo jasan. U tim slučajevima privatizacije rađeno je po jednoj istoj matrici, a to je da pod sumnjivim okolnostima vlasnici preduzeća postanu privilegovani pojedinci, naslijede vrijednu imovinu preduzeća koju ili prodaju ili prenesu raznim mahinacijama i fiktivnim tenderima u vlasništvo njihovih firmi, a krajnji epilog je bio odvođenje preduzeća u stečaj gdje povjerioci, odnosno značajnim dijelom radnici nemaju mogućnosti da se naplate ili stvaranje pretpostavki da se ne mogu obešteti. Dokaz za to je i broj privatizovanih preduzeća koja se nalaze u stečaju.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ primjenu ideja slobodnog privrednog poretka (ideja ordoliberalizma) i socijalno-tržišne privrede, uz uvažavanje specifičnosti naše zemlje, čime bi se ostvarila sloboda i odgovornost i osigurali uvođenje reda, konstantnost ekonomske politike, sprječavanje koncentracije moći koja ugrožava otvorena tržišta, blagostanje za sve i efikasna politika socijalne sigurnosti kako bi tržišna privreda dobila snažan legitimitet;
- ✓ efikasnu zaštitu svojinskih i ugovornih prava;
- ✓ javne politike koje će stimulisati što veći broj ljudi da se okrenu privatnom preduzetništvu i izgrade kreativan preduzetnički duh, a posebno kroz poboljšanje poslovnog okruženja, otklanjanje administrativnih barijera, smanjenje fiskalnog opterećenja rada i manje fiskalno opterećenje dobiti malih preduzetnika;
- ✓ reafirmaciju uloge države u otklanjanju posljedica nesavršenosti domaćeg malog i nepotpunog tržišta;
- ✓ politiku orjentisanu prema tri principa: održivi privredni rast, zastupljenost najširih društvenih slojeva u privrednoj inicijativi, nacionalnom proizvodu i privrednom i socijalnom razvoju;
- ✓ skladan odnos između čovjeka i prirode;
- ✓ otklanjanje nejednakosti i koncentracija moći koje koče privredni oporavak, eliminišu princip otvorenog tržišta i obeshrabruju preduzetničku inicijativu velikog broja privrednih subjekata;
- ✓ ekonomiju zasnovanu na znanju kao preduslov za uspješan ulazak Crne Gore u novu konkurentsku eru ekonomskih odnosa na globalnom, regionalnom, nacionalnom, pa i na lokalnom nivou;

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

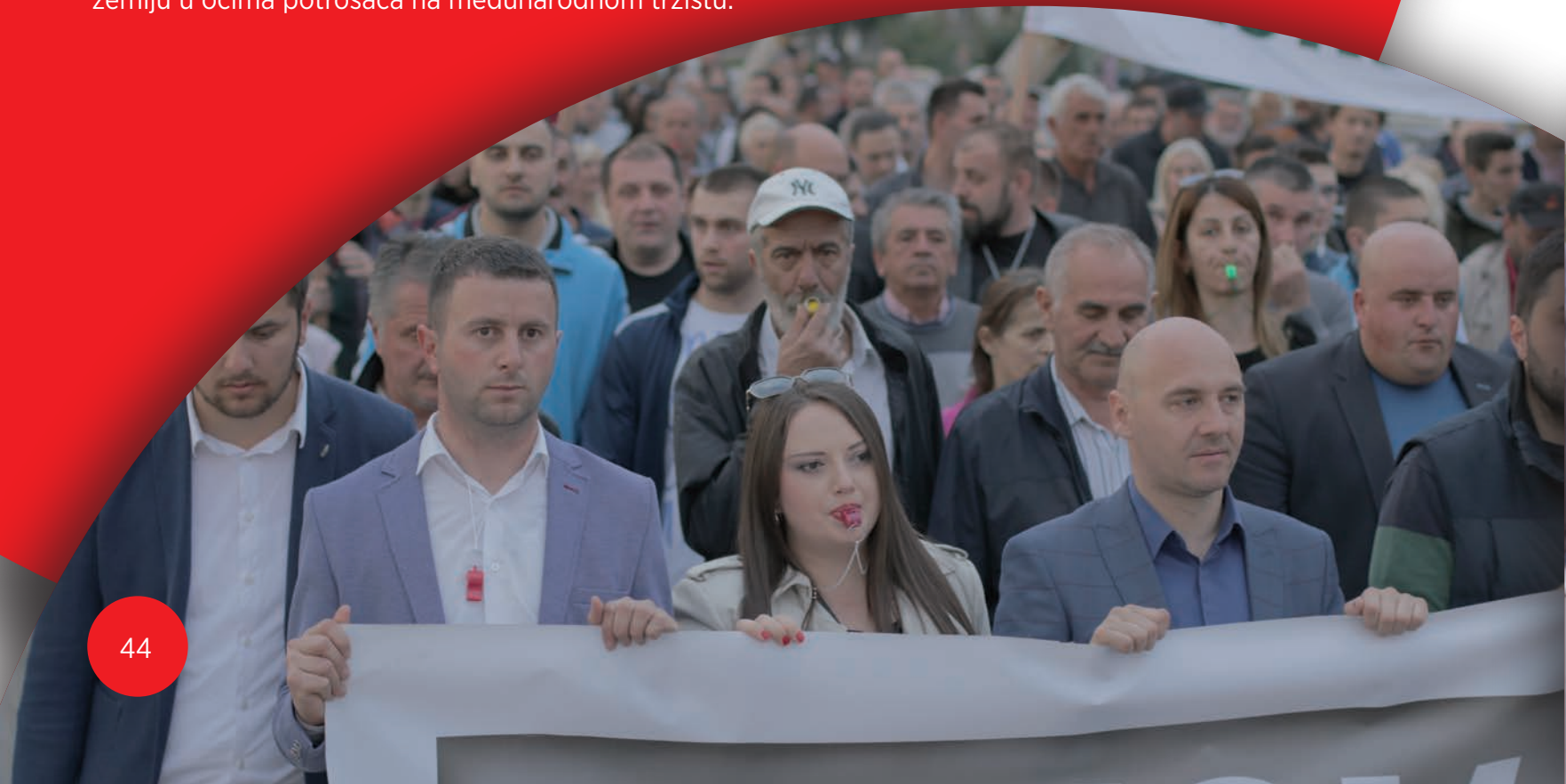
- ✓ dugoročno održivi dinamičan privredni rast, uz punu zaposlenost i ravnomjernu i pravednu raspodjela nacionalnog dohotka;
- ✓ mjerama ekonomske politike značajno poboljšanje konkurentnosti privrede;
- ✓ poboljšanje primjene antimonopolskih mjera, pa je samim tim neophodno potpuno otvaranje tržišta u svim segmentima gdje je konkurencija ograničena podsticanjem investicija u tim oblastima;
- ✓ hitno preduzimanje mjera protiv svih investitora koji nijesu poštovali ugovorne obaveze iz ugovora o privatizaciji uključujući i raskid ugovora;
- ✓ uvođenje instituta automatskog stečaja sa ciljem smanjenja problema nelikvidnosti, što bi pozitivno uticalo na stabilnost same privrede;
- ✓ mjerama ekonomske politike povećanje poljoprivredne proizvodnje, šumarstva i ribarstva i poboljšanje uslova za realizaciju poljoprivrednih proizvoda;
- ✓ preduzimanje konkretnih i produktivnih mjera u ruralnim područjima sa ciljem razvoja sela i izgradnje prateće infrastrukture kao preduslova prosperiteta i razvoja;
- ✓ dominantno usmjeravanje proizvodnje na uzgoj raznog voća i povrća, povećanje plasteničke proizvodnje i stimulisanje proizvodnje organske hrane, kao poljoprivrednih kultura u kojima Crna Gora, po svim ključnim pretpostavkama ima izuzetan potencijal;
- ✓ planska valorizacija šumskog bogatstva;
- ✓ izgradnju novih energetske kapaciteta u saradnji sa renomiranim strateškim partnerima iz oblasti energetike;
- ✓ aktivne mjere u cilju diverzifikacije turističke ponude i produženja sezone;
- ✓ poboljšanje saobraćajne infrastrukture u zemlji, kao ključne pretpostavke snažnog ekonomskog razvoja i regionalne povezanosti;
- ✓ preispitivanje privatizacionih ugovora u skladu sa ustavnim principima, kako bi se obezbijedilo poštovanje imperativne zakonske norme koja kaže da zemljište za koje u postupku privatizacije ili stečaja nije plaćena tržišna naknada ostaje u svojini države na kome vlasnici objekta imaju pravo preče kupovine ili pravo prečeg zakupa. Ovo iz razloga što postoje brojni primjeri koji pokazuju da ova imperativna zakonska obaveza nije poštovana, odnosno činjenice pokazuju da su značajnim dijelom privilegovani pojedinci dolazili do vrijedne imovine privatizovanih preduzeća po cijeni daleko nižoj od tržišne. Svakako da bi jedna posebna analiza bila potrebna za detaljan prikaz pojedinačnih slučajeva, ali valja podsjetiti da je npr. izuzetno vrijedno zemljište završavalo u vlasništvu nekih pojedinaca po 3 centa po m² u Plužinama, po 50 centi po m² u Podgorici ili 40 eura po m² na ekskluzivnim lokacijama morske obale;
- ✓ sačinjavanje „Bijele knjige privatizacija u Crnoj Gori“ koja će dati odgovor na pitanja ko je privatizovao i pod kojim uslovima preduzeća, po kojoj cijeni je kupovana imovina, kakva je sudbina preduzeća i samih radnika, u čijim je rukama danas imovina i ko je sve zarađivao stotine miliona eura na tim transakcijama, sve sa ciljem da se oteto vrati državi i njenim građanima.

INDUSTRIJSKA POLITIKA

**REALNA POTREBA
I IZVODLJIVA STRATEGIJA**

NAŠ ZADATAK: STVARANJE NOVE VRIJEDNOSTI U FUNKCIONALNOJ TRŽIŠNOJ PRIVREDI.

Zemlja koja ima razvijenu industriju je zemlja u kojoj se stvara nova vrijednost i čiji društveni poredak počiva na srednjoj klasi. To omogućava život na sopstveni račun i život bez dužničkih stega. Drugim riječima, tek tada kao društvo možemo biti u stanju da podmirujemo sopstvene potrebe sopstvenim sredstvima, bez neophodnosti stalnog i rastućeg posuđivanja sredstava koja neko drugi stvara. Bez razvijene industrije jedno društvo osuđeno je na to da troši više nego što proizvodi i da uvozi više nego što izvozi. Tako se budućim generacijama ne ostavlja kapital, nego se ostavljaju dugovi. Svakako to ne treba da umani nastojanje da se i u drugim sektorima podstiče stvaranje nove vrijednosti. Oživljavanje industrije nije mit koji počiva na sentimentima iz prošlog vijeka. To je realna potreba i izvodljiva strategija. Oživjeti industriju znači ubrzati ekonomski rast na održivoj, a ne fiktivnoj osnovi. Reindustrializacija u razumnom postupku, bez megalomanije, transformisala bi kako privrednu, tako i socijalnu strukturu zemlje: proizvela bi uvećanje broja ljudi koji mogu pristojno živjeti od sopstvenog rada i proširila krug ljudi koji učestvuju u stvaranju i podjeli društvenog blagostanja. Ona nam je neophodna i radi promjene strukture spoljno-trgovinske razmjene, kako bi u našu zemlju ušlo što više inostrane tehnologije i znanja, a i iz nje izašlo što više proizvoda, više faza obrade i što više inovacija, poslovnih i drugih ideja koje bi afirmisale našu zemlju u očima potrošača na međunarodnom tržištu.

Mi se zalažemo za industrijsku politiku koja je tržišno orjentisana, odnosno usmjerena na pospješivanje konkurencije i slobode ulaska novih preduzeća na tržište i koja teži ispravljanju nesavršenosti tržišta koje mogu blokirati iskorišćavanje cjelokupnih potencijala kojima raspolaže naša zemlja. Moramo uključiti struku u koncipiranje strategije reindustrijalizacije, moramo čuti glas preduzetnika, moramo uvažiti najbolja evropska iskustva, moramo maksimalno stimulisati aktivaciju naučno-istraživačkog potencijala društva u industrijske svrhe. Polazimo od toga da se uspješna industrijska politika ne može definisati kao zatvoren i samodovoljan koncept, već se moraju pratiti društvene, tehnološke, regionalne i druge tendencije. Svjesni smo velikih mogućnosti za razvoj prerađivačke industrije u našoj zemlji, a koje nijesu iskorišćene i to naročito u oblasti proizvodnje prehrambenih proizvoda, pića, duvanskih proizvoda, namještaja, osnovnih metala, metalnih proizvoda, namještaja itd. Svjesni smo da su zarobljeni bogati resursi naše zemlje u oblasti vađenja rude i kamena, kao i energetike. Moramo ih osloboditi i kroz produktivnu preduzetničku inicijativu i stabilnu, transparentnu, horizontalnu i svima pod jednakim uslovima dostupnu državnu podršku staviti u funkciju privrednog i ukupnog društvenog razvoja. Odbacujemo stav da je industrija prevaziđena u modernom društvu. I Evropska Unija je opredijeljena za reindustrijalizaciju što je utvrđeno na Lisabonskom samitu (mart 2000 godine). EU je (Commission of the European Communities 2000) ocijenila da je pogrešna pretpostavka da prerađivačka industrija ne igra ključnu ulogu u informatičkom i uslužnom društvu i ekonomiji koja se zasniva na znanju.

OPIS TRENUTNOG STANJA

U momentu dolaska aktuelne vlasti prije tri decenije crnogorska industrija je zapošljavala oko 56 000 radnika i činila 35% BDP-a, a danas nakon tri decenije njihove razorne vladavine crnogorska industrija zapošljava oko 24 000 radnika i čini svega između 11 i 12% BDP-a. U EU industrija čini 23% BDP-a što govori o našem velikom zaostajanju. Danas prerađivačka industrija, nekadašnji motor razvoja naše ekonomije, učestvuje u bruto dodatoj vrijednosti sa svega 4,59%, uprkos izuzetnim potencijalima. Privatizacija koja je nekontrolisano započela u uslovima ozbiljne institucionalne zaostalosti i netransparentnosti okončana je iznošenjem novca iz zemlje, devastacijom domaćih proizvodnih kapaciteta i kompromitacijom instituta privatne svojine i privatizacije u očima najšire javnosti. Time je stvorena ozbiljna prepreka rastu i razvoju. Ključne resurse su dobijali oligarsi, koji su bili bez opredjeljenja za tržišnost, inovativnost i odgovorno poslovanje.

Model oslanjanja na strane investicije kao ključni faktor rasta je doživio fijasko. Taj model je u velikoj mjeri računao na veliki doprinos stranih ulaganja u nekretnine. Tako su 2006. godine ulaganja u nekretnine iznosila 338 miliona eura, a 2007. godine čak 514 miliona eura i činila čak 51% ukupnih stranih direktnih investicija. To nije rezultiralo održivim privrednim rastom jer ako se ne grade domaći proizvodni kapaciteti i ne unaprjeđuje poslovni ambijent, strana ulaganja u nekretnine su prolazna sreća. To potvrđuje i činjenica da su 2017. godine strana ulaganja u nekretnine iznosila 147,2 miliona eura ili 3,5 puta manje nego prije deset godina.

Bruto strane direktne investicije u Crnoj Gori su nekada vrtoglavo rasle, ali to nije pretočeno u održiv privredni rast. Nije bilo unapređenja poslovnog ambijenta, nije bilo vladavine prava i borbe protiv korupcije kao najveće prepreke rasta naše ekonomije, a nije bilo ni valjane industrijske politike i podsticanja istraživanja i razvoja, te je investicioni bum bio bez društvene svrhe. Taj bum je započeo 2005. godine, pretežno su sredstva stizala po osnovu rasprodaje porodičnog blaga, tj. privatizacije domaćih preduzeća, nedovoljno je bilo kredibilnih kompanija iz modernih zapadnih tržišnih privreda, a udio grinfild investicija je u cijelom periodu bio na zabrinjavajuće niskom nivou. 2005 godine je bilo stranih direktnih investicija za oko 650% više nego u godini koja joj je prethodila. 2007 godine bruto strane direktne investicije u Crnoj Gori iznosile su 1,007, 684,000 eura, a 2009 godine 1,068,400,000 eura, da bi 2017 godine nakon godina značajnog opadanja bile svedene na svega 649,2 miliona eura. Izgubljene su godine i brojne šanse zbog nade da će priticaj inostrane akumulacije rješavati sve probleme. Neodgovornoj vlasti je to svakako bilo lakše nego da se založi za razvoj industrije i zasuče rukave.

Dodata vrijednost u bruto proizvodnji u 2016. godini je iznosila 51,46%, a u 2017. godini je bila 49,52%. Taj pad od skoro 2% govori o kontinuiranim i dubokim problemima u našoj privredi koji postupno dolaze na naplatu. U periodu od 2013. do 2017 godine indeks ukupne industrijske proizvodnje je u padu, odnosno u pitanju je pad sa 110,6 na 95,8. Struktura pada, tj ono u čemu je primjetan pad jesu oni proizvodi koje guše uvozni lobi, kartelizacija na tržištu i klijentelikstičko-monopolističke deformacije tržišta i privredne strukture. Guši se proizvodnja vode, mlječnih proizvoda i brašna. Prisutan je i pad dodate vrijednosti jer se dodaje samo trgovačka marža. Nema proizvodnog profita. Analizom indeksa industrijske proizvodnje u datom periodu uočava se stagnacija prerađivačke industrije. U okviru nje primjećuje se pad proizvodnje prehrambenih proizvoda (sa 110 na 94), pad proizvodnje duvanskih proizvoda (sa 221 na 0), pad proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata (sa 109,7 na 66,6), pad proizvodnje namještaja (sa 688,1 na 148,7) i pad popravke i montaže mašina i opreme (sa 139 na 0). Razlozi su jasni, počev od dejstva uvoznih lobija i kartelizacije na tržištu do bezobzirne otimačine u režiji vlasti i pljačkaške privatizacije koje su dokrajčile ne samo pojedina preduzeća, nego i cijele sektore, kao što je duvanska industrija. Tamo gdje postoji rast diskutabilan je njegov osnov i održivost. To je slučaj sa vađenjem ruda i kamena. Naime u Boksitima Nikšić se nakon poslednje štetne privatizacije primjenjuje tzv. raub sistem koji dovodi do brze zarade, velike eksploatacije, ali i do dramatične i protivpravne devastacije rudnog bogastva i njegovog iscrpljivanja na način da budućim generacijama neće moći poslužiti za razvoj.

Propast industrije i pretjerano oslanjanje na usluge doveli su do ogromnih spoljnotrgovinskih problema. Pokrivenost uvoza izvozom u Crnoj Gori iznosi svega 16%, a prema tom pokazatelju naša zemlja se nažalost nalazi na samom začelju u svjetskim razmjerama gledano. Od 2013. godine do 2017. godine spoljnotrgovinski deficit je povećan za 535 miliona eura, a nastavio je tim tempom i dalje, što je alarmantan podatak. Produbljivanje spoljnotrgovinskog deficita i preniska pokrivenost uvoza izvozom nameću onespokojavajuće pitanje: kako servisirati brzorastući javni i spoljni dug ako industrijska proizvodnja i strane investicije konstantno opadaju? To je jedan od najvećih problema crnogorske ekonomije sa nesagledivo štetnim efektima.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Koncipiraćemo Strategiju industrijskog razvoja sa osnovnim zadatkom obezbjeđenja održivog privrednog rasta, strukturnog prilagođavanja i poboljšanja na planu diverzifikacije privredne strukture;
- ✓ pokrenućemo proces formiranja Nacionalnog inovacionog sistema (NIS) koji bi bio okosnica vođenja državne inovacione i naučno-tehnološke politike u industrijske svrhe i ugaoni kamen sistema za podsticanje istraživanja i razvoja i inovativnih aktivnosti preduzeća, za kreiranje poslovnih, organizacionih i tehnoloških ideja i njihovo subvencionisanje;
- ✓ stvorićemo institucionalne i normativne pretpostavke za osnivanje moderne, specijalizovane, državne bankarske institucije za razvojno finansiranje privrede i stimulativnu kreditnu politiku prema preduzetničkom sektoru, a prije svega projekata sa visokim pozitivnim eksternim efektima, efektima javnog dobra u privredi, projekata u nerazvijenim područjima sjevera Crne Gore, projekata podrške inovativnim aktivnostima preduzeća, poduhvata unaprijeđenja dinamičke ekonomske efikasnosti preduzeća, podrške izvozu i preduzetništvu malih i srednjih preduzeća. Ona ne bi bila rival institucijama poslovnog bankarstva, već bi joj zadatak bio stvaranje stabilne baze dugoročnih kapitalnih izvora za finansiranje projekata od državnog i razvojnog značaja i jačanje inovacione ekonomije. Njen kapital bi se obrazovao od određene početne količine budžetskog novca, koncentracije postojećih sredstava Investiciono-razvojnog fonda i sličnih izvora, zatim sredstava inostranih kredita i inostarnih razvojnih fondova za koje bi garantovala Crna Gora, te donatorskih finansijskih sredstava koja bi se pribavljala zahvaljujući sistemu ekonomske diplomatije za koji se aktivno zalažemo, a postepeno bi se priključivala i sredstva od emisije obveznica. Ona mora biti zaštićena od političkih pritisaka i partikularnih interesa, a promovisala bi modele kooperacije sa komercijalnim bankama na planu finansiranja industrijskih, preduzetničkih, infrastrukturnih, inovativnih i drugih razvojnih projekata. Za njeno poslovanje moraju biti unaprijed postavljeni jasni indikatori efikasnosti i pravila putem kojih se posreduje njen odnos prema komercijalnom i centralnom bankarstvu. Ovim konceptom se žele podržati aktivnosti koje bi zbog visokih pozitivnih eksternih efekata ostale nezapočete ili nerealizovane u društveno optimalnoj mjeri, tj. podinvestirane, kao i korigovati nesavršenosti bankarskog tržišta i obezbijediti dugoročna ekonomska efikasnost na ovom području finansijskog tržišta;
- ✓ zalagaćemo se za strukturne mjere stimulacije modaliteta ugovornog povezivanja poslovnih banaka i drugih finansijskih organizacija na planu finansiranja dugoročnih razvojnih projekata sa višestrukim pozitivnim eksternim efektima;

- ✓ stimulisanje evropskih kompanija da osnivaju svoje poslovnice u Crnoj Gori koje bi imale ulogu subkontraktorskih preduzeća, odnosno kooperanata u stvaranju finalnog proizvoda. One bi se specijalizovale za određene segmente proizvodnog procesa i rasteretile bi matičnu kompaniju od potrebe da rasipa svoje potencijale. Na taj način bi joj omogućila smanjenje prosječnih troškova i bolji položaj u cjenovnoj konkurenciji na globalnom tržištu, a istovremeno bi dovela i do većeg angažovanja domaćih proizvodnih faktora;
- ✓ stvaraćemo uslove za razvoj i dinamično funkcionisanje inovacione ekonomije i kreiranje podsticajnog ambijenta za uspon inovacionog biznisa i povezivanje akademskih i poslovnih sistema;
- ✓ programe kooperacije državnog, industrijskog i naučno-obrazovnog sektora na polju istraživanja i razvoja i ulaganja u inovativne poduhvate;
- ✓ koncipiraćemo sistem horizontalnih industrijskih subvencija koje bi se vezale za nabavku osnovnih sredstava, specijalizovanih alata i djelova i drugih oblika kapitalne opreme, na transparentan način i pod unaprijed poznatim uslovima koji su jednaki za sve. Kako se bude oživjela i osposobila domaća industrija za konkurenciju tako bi se programi podrške umanjivali i fokus stavljao na zaštitu svojinskih i ugovornih prava i principa slobodne konkurencije;
- ✓ koncipiraćemo i sistem poreskih olakšica za proizvodne investicije bez diskriminacije potencijalnih korisnika po bilo kom osnovu;
- ✓ kreiraćemo osnove za vođenje politike koordinacije komplementarnih djelatnosti, kao vida industrijske politike za prevazilaženje tržišnih nesavršenosti, a prije svega u oblasti međudnosa poljoprivrede i prehrambene industrije. Neophodna su velika i osmišljena ulaganja u ukрупnjavanje posjeda, formiranje modernih reproduktivnih farmi, i to u formi državnog odgajivačkog centra, i sistema za proizvodnju stočne hrane, kao i snažno stimulisanje horizontalnih i vertikalnih umrežavanja poljoprivrednih preduzetnika kako bi se strukturno i sistemski unaprijedila poljoprivredna proizvodnja i time ispunile granice proizvodnih mogućnosti prerađivačke industrije.

MALA I SREDNJA PRIVREDA

OKOSNICA DOMAĆE PRIVREDE

NAŠ ZADATAK: PODSTICAJAN AMBIJENT ZA MALE I SREDNJE FIRME KOJE SU OKOSNICA NAŠE PRIVREDE.

S obzirom na to da je naše tržište, nakon raspada jedinstvenog jugoslovenskog tržišta, malo, nepotpuno i nesavršeno upravo onda mikro, mala i srednja preduzeća (MMSP) čine okosnicu domaće privrede. U takvim uslovima zakon ekonomije obima ne dopušta ekspanziju velikih privrednih jedinica, osim izuzetno. Stoga MMSP, prema zvaničnim državnim podacima, čine 99% ukupnog broja postojećih preduzeća i zapošljavaju oko 75% ukupno zaposlenih lica u našoj zemlji. Takođe, prema zvaničnim statističkim podacima ona u izvozu učestvuju sa 75%, a u ukupnim investicijama u osnovna sredstva sa 56,71%. Učešće prometa MMSP u ukupnoj vrijednosti iznosi 77,2% a bruto vrijednosti MMSP oko 70%. Imajući u vidu ove pokazatelje proizlazi da MMSP treba da budu u fokusu ekonomskih i drugih javnih politika u privredi, da njihov položaj bude predmet sveobuhvatnih analiza i da sistem treba da stvara konstantne podsticaje za njihov razvoj. Veliki privredni igrači se lakše snalaze i dovoljna im je pravna sigurnost, odnosno besprekorna zaštita svojinskih i ugovornih prava, a malim privrednim akterima neophodan je poseban sistemski podsticaj za razvoj i poslovanje kako bi se što bolje utemeljili u privredi. MMSP imaju fleksibilniju i elastičniju proizvodnju jer se ne oslanjaju na nedjeljive kapacitete i nemaju visoke fiksne troškove i shodno tome se lakše adaptiraju u odnosu na promjene tržišnih uslova i otpornija su na periodične cikluse privrednih kolebanja. Drugo, u uslovima oskudice finansijskih sredstava u našoj privredi, MMSP se lakše osnivaju jer iziskuju manji početni kapital.

Treće, MMSP lakše apsorbuju visokokvalifikovanu radnu snagu, a ako imamo u vidu veliki broj, tj. oko 9000 visokoškolaca na birou rada u Crnoj Gori, onda politika podsticanja razvoja MMSP može snažno doprinijeti rješavanju ovog gorućeg problema. Četvrto, MMSP su motor nadmetanja u jednoj privredi, a to se mora posebno imati u vidu jer je naše domaće tržište malo i kao takvo podložno monopolizaciji i kartelizaciji. Dobro se zna i da su veliki subjekti ili jedini u grani ili su u manjem društvu pa se lakše usaglašavaju na uštrb slobode konkurencije i blagostanja potrošača. Sa druge strane MMSP su preduslov funkcionalne konkurencije i konkurentskog pritiska. Razvijena MMSP privreda znači da ima mnogo takmičara i dosta ulazaka u privrednu arenu i izlazaka iz nje. Tako se stvara stalan podsticaj da se ova preduzeća nadmeću ko će boljom i jeftinijom ponudom pridobiti naklonost potrošača. Znamo da fer nadmetanje uvijek dovodi do boljeg kvaliteta proizvoda, boljih uslova prodaje i nižih cijena. Peto, ova preduzeća se lakše uspijevaju preusmjeriti ka poslovnim i tehnološkim inovacijama jer nijesu oslonjena na fiksne i nedjeljive kapacitete, a to omogućava jačanje apsorpcionog kapaciteta naše ekonomije. Šesto, MMSP efikasnije pospješuju ekonomsku inicijativnost velikog broja ljudi, a što je prijeko potrebno Crnoj Gori s obzirom na dugu tradiciju nepreduzetničkih modela uređenja društva i ekonomije. Crnoj Gori u ovoj dubokoj ekonomskoj krizi nedostaje aktivacija ekonomskog znanja, energije i preduzetničkog talenta svih. Zatim, ona daju bolje šanse za trajnu humanizaciju uslova rada i jačanja povjerenja u društvu. Takođe, ona su najsposobnija da mijenjaju sebe i svoje okruženje. Dalje, ova preduzeća ne unose velike rizike u privredu jer njihov eventualni neuspjeh ne dovodi do privrednih lomova i lakše se nadomješta njihova upražnjena uloga. I na kraju, dinamičan razvoj MMSP je put do boljeg korišćenja lokalnih resursa i boljeg uvažavanja preferencija lokalne zajednice, a to je nasušna potreba Crne Gore imajući u vidu njene disparitete u regionalnom privrednom razvoju.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Prema zvaničnim statističkim podacima u Crnoj Gori na kraju 2018. godine bilo je 33 456 malih preduzeća, što čini 98,9% ukupnog broja poslovnih subjekata. Srednjih preduzeća je 304 ili 0,9%, a velikih 52 ili 0,2%. Jasno proizlazi da zbog zakona ekonomije obima, naše malo i nepotpuno tržište nije pogodno tlo za razvoj velikih privrednih jedinica. Prema tim podacima, mala i srednja preduzeća zapošljavaju 75,5% ukupno zaposlenih lica i učestvuju sa 56,7% u ukupnim investicijama u osnovna sredstva. Da dodamo i da svega 8,5% MMSP posluje u oblasti prerađivačke industrije, a to govori o veoma zabrinjavajućim razmjerama deindustrijalizacije. Uprkos tim činjenicama država nema efektivnu strategiju za podsticanje male i srednje privrede i preduzetništva u njoj, a kreiranjem monopola za privilegovane pojedince, namještanjem tendera za javne nabavke u korist burazerskih preduzeća i visokim fiskalnim opterećenjem rada i dobiti i uvođenjem brojnih dažbina i nameta, poput akcize na gorivo, radi punjenja budžetske kase snažno destimuliše preduzetničku inicijativu i urušava uslove poslovanja malih i srednjih preduzeća. Država nema ni razvijenu instituciju za sistematsko i sveobuhvatno praćenje stanja u maloj i srednjoj privredi i podsticanje njenog razvoja. Tako je postojeća Agencija samo dekor i maltene radno tijelo ministarstva ekonomije, bez javnog mandata za participaciju u razvojnoj politici. Uprkos značaju male i srednje privrede za blagostanje naše zemlje, institucije joj ne pružaju usluge u pogledu savjetodavstva, marketinga, promocije i planiranja.

Jedna od najvećih prepreka razvoju male i srednje privrede, a prije svega jačanju njenog akumulacionog i inovacionog potencijala jeste favorizacija preduzeća koja su u dosluhu sa vlašću ili su samo paravan za kapital nosilaca vlasti. To se postiže namještanjem tendera za javne nabavke i koncesije, dodjelom insajderskih informacija, opraštanjem poreskih dugova, tolerisanjem rada na crno, plaćanjem poreskog duga ustupanjem bezvrednih nekretnina državi, dodjelom jedinstvenih poslovnih lokacija uz isključenje konkurencije kao npr u srcu nacionalnog parka, stvaranjem monopolskog i neravnopravnog položaja na tržištu i to aktima države, itd. Time se privilegovanim preduzećima kreira prednost u pogledu troškova zbog čega ona mogu putem nižih cijena da istiskuju ostala mala i srednja preduzeća iz privredne utakmice. Ako je etablirana favorizacija, regularni preduzetnici nemaju motiv da ulažu u unapređenje proizvodne i dinamičke efikasnosti svojih preduzeća jer će privilegovana preduzeća to anulirati korišćenjem privilegija.

Veoma važan problem sa kojim se susreću MMSP jeste i nedostatak kapitala koji se može pribaviti po povoljnim uslovima, naročito nedostatak dugoročnog kapitala koji služi za razvojno finansiranje. Investiciono-razvojni fond je doveo u pitanje svoju budućnost plasirajući enormna finansijska sredstva privilegovanim preduzećima bez adekvatnih sredstava obezbjeđenja. IRF, koji je u potpunosti zavisao od izvršne vlasti, na žalost više služi za vršenje političkog pritiska na privredu, ali i da se manipulisanjem otplate i neadekvatnim kolateralima drže u šaci privrednici koji uzimaju kreditna sredstva.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

Sistem javnih nabavki, preko kojeg se troši oko 10% BDP-a, nije stimulativan za MMSP. Čak štaviše, izmjenama Zakona o javnim nabavkama iz 2017. godine uveden je institut javne nabavke male vrijednosti. To znači da javni naručilac ne mora koristiti tender za kupovinu robe i usluga do 15 000 eura, niti za nabavku radova u iznosu do 30 000 eura. Time se daje prilika za namještanje unosnih poslova favorizovanim i unaprijed odabranim preduzećima, ali se i smanjuje nivo transparentnosti u postupcima trošenja javnog novca. Dodatno, time se vladajućim političkim strukturama daje sredstvo za ucjenu privrednika da se moraju uključiti u podršku vladajućoj partiji ukoliko žele da dobiju unosan posao sa državom ili makar šansu za tu poslovnu opciju.

Jedan od ograničavajućih faktora za progresivno funkcionisanje male i srednje privrede je i visok stepen nediscipline u plaćanju finansijskih obaveza, kako poreskih, tako i poslovnih. U našoj zemlji je u poslednjoj deceniji zastarelo oko 235 miliona poreskog duga, što znači da su u povlašćenoj poziciji oni subjekti kojima je vlast tolerisala neplaćanje poreza. O razmjerama nelikvidnosti i finansijske nediscipline najupečatljivije govori činjenica da je 17 650 preduzeća u blokadi što je preko 50% ukupnog broja aktivnih poslovnih subjekata. Takođe, veliki problem naše male i srednje privrede je i taj što Agencija za zaštitu konkurencije nije imala nikakav učinak na planu sprečavanja kartela u postupcima javnih nabavki, a prije svega geografske podjele tržišta, niti je istraživala tu praksu.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✔ Zalažemo se za uvođenje neoporezivog dijela dobiti u sklopu novog sistema umjerenog progresivnog oporezivanja. To je u skladu sa principom poreske pravednosti koji nalaže plaćanje poreza u skladu sa ekonomskom snagom obveznika. Niži nivo ostvarene dobiti treba da bude oslobođen od plaćanja poreza, a sa rastom dobiti treba da se umjerenom povećava primijenjena poreska stopa;
- ✔ propisaćemo uvođenje neoporezivog dijela zarade i smanjenje fiskalnog, odnosno poreskog opterećenja rada kako bi se smanjili troškovi angažovanja manje kvalifikovane radne snage i učvrstio položaj tih radnika bez troškova za male firme koje ih zapošljavaju, ali i da se pomogne njihovo prevođenje iz sive i crne u legalnu zonu u kojoj bi uživali sva prava i punu zaštitu;
- ✔ na osnovu preduzetničkih planova razvoja država će subvencioniti do 33% nabavke proizvodnih mašina i opreme, novih djelova, specijalizovanih alata i drugih elemenata kapitalne opreme, a što bi uživali pod jednakim i transparentnim uslovima MMSP koja posluju u sektoru prerađivačke industrije i vađenja rude i kamena;
- ✔ formiraćemo modernu i profesionalno osposobljenu Agenciju za malu i srednju privredu koja će raspolagati instrumentima za podsticanje ekonomskog razvoja, za stimulisanje horizontalnih i vertikalnih kooperacija i ulaganja u podizanje proizvodne i dinamičke ekonomske efikasnosti;
- ✔ vodiće se aktivna antimonopolska politika usmjerena na otklanjanje vještačkih barijera ulasku na tržište i na suzbijanje restriktivnih kartelskih sporazuma;
- ✔ obezbjedićemo zaštitu malog i srednjeg biznisa od zloupotreba monopolskog i dominantnog položaja na tržištu, a prije svega zaštita od pravnih i administrativnih monopola i stvaranja neravnopravnog položaja na tržištu putem administrativnih intervencija;
- ✔ ukinućemo institut javne nabavke male vrijednosti, a na osnovu koga se nabavke roba i usluga vrijednosti do 15 000 eura, i radova vrijednosti do 30 000 eura sprovode bez ikakvog nadmetanja i otvorenog i svima dostupnog javnog tendera, jer je taj institut plodno tlo za namještanje i neometanu favorizaciju. Ukinućemo sve mogućnosti za namještanje tendera i obezbijediti istinski nepristrasne procedure kako bi mala i srednja preduzeća mogla pod uslovima jednakim za sve konkurisati za dobijanje posla sa državom. Zalažemo se za podjelu predmeta javnih nabavki, gdje je to moguće, kako bi se stimulisalo što više malih firmi da učestvuju u postupcima i realizaciji javnih nabavki;
- ✔ eliminisaćemo neobuzdani administrativni intervencionizam koji urušava ravnopravne i predvidljive uslove poslovanja i jednakost privrednika;

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

- ✓ uvešćemo red u privredno-pravno okruženje i nov koncept regulatorne funkcije države na temelju principa debirokratizacije ekonomije i mehanizama novog javnog upravljanja (New public management). Moraju se definisati jasni indikatori učinka državnih službenika, ograničiti mogućnost njihove slobodne interpretacije pravnih normi i propisati odgovornost donosilaca odluka za posledice tih odluka, za kašnjenje u njihovom donošenju i prouzrokovane štete privrednicima, kao i režim lične, profesionalne i građanske odgovornosti državnih službenika za štete usled njihove povrede zakona, što ne isključuje neophodnu državnu naknadu na osnovu razloga cjelishodnosti;
- ✓ finansijsko i institucionalno stimulisanje programa kooperativne modernizacije i osnivanja kooperativnih asocijacija kako bi se snizili prosječni troškovi administriranja, marketinga, istraživanja i prodaje;
- ✓ zalažemo se za pružanje institucionalne podrške formiranju regionalnih klastera u kojima bi naša preduzeća imala adekvatnu ulogu;
- ✓ administrativne i fiskalne olakšice za prevođenje radnika iz crne i sive u legalnu zonu.

PRIVLAČENJE INVESTICIJA

**CRNA GORA
KOJOJ VJERUJEM**

NAŠ ZADATAK: STVARANJE USLOVA KOJI ĆE OMOGUĆITI DA RESPEKTABILNI INVESTITORI ULAŽU U CRNU GORU.

Obim, struktura i efikasnost investicija u ekonomiji bitno opredjeljuju putanju njenog razvoja, odnosno slobodno se može reći trasiraju put razvoja jedne zemlje. Polazeći od toga da nedovoljna domaća akumulacija nameće potrebu za privlačenjem stranog kapitala, jer strane direktne investicije predstavljaju najefikasniji i najkorisniji oblik uvoza kapitala za zemlje u razvoju, dakle i za Crnu Goru.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Kada se čuju poruke da su veće investicije iz evropskih okvira potrebne za rezultate na polju vladavine prava, onda je i laiku jasno kako se ciljnom zamjenom teza želi prikriti sopstvena odgovornost za alarmantno stanje koje u Crnoj Gori postoji po mnogim osnovama. Put Crne Gore ka EU zavisi od toga da li postoji volja i želja da se reformišemo na unutrašnjem polju prije svega zbog nas, naše budućnosti. Samo zemlja koja ima nezavisne i stabilne institucije sistema, u kojoj vlada pravo, a ne bezakonje, u kojoj niko ne može biti jači od države predstavlja pogodno tlo za privlačenje ozbiljnih i respektabilnih investitora.

Oporavak privrede Crne Gore u velikoj mjeri zavisi od priliva stranih direktnih investicija. Direktna strana ulaganja predstavljaju izuzetno važne faktore povećanja rasta i konkurentnosti. Strane direktne investicije ne podrazumijevaju samo priliv svježeg kapitala, već imaju multiplikativne efekte na nacionalnu ekonomiju, koji znači savremene tehnologije, novi menadžment, nove metode proizvodnje i marketinga koje sa sobom donose pouzdani strateški partneri.

Strane direktne investicije povoljno utiču na privredni rast zemlje jer:

- ✔ direktno poboljšavaju ukupnu privrednu aktivnost;
- ✔ pozitivno utiču na ekonomske performanse privrede;
- ✔ podižu nivo zaposlenosti i rast dohotka zaposlenih;
- ✔ omogućavaju transfer novih tehnologija i know-how-a;
- ✔ utiču na strukturu izvoza;
- ✔ povećavaju ukupne poreske prihode države;
- ✔ utiču na direktne ekonomske inpute kroz kupovinu roba i usluga, i isplatu plata zaposlenima što je direktni doprinos ulaska stranih kompanija;
- ✔ doprinose ravnomjernom regionalnom razvoju;
- ✔ podstiču razvoj tržišta radne snage kroz treninge i obuke za zaposlene, dobavljače ili distributere;
- ✔ jačaju konkurenciju, kroz poboljšanje kvaliteta roba i usluga što predstavlja jedan vid antimonopolskih mjera.

Cjelokupno makroekonomsko okruženje predstavlja odlučujući faktor za investitore pri donošenju odluka o svojim investicijama, a naročito kad je reč o greenfield investicijama. Država može podsticajno da utiče na mnoge elemente makroekonomskog okruženja, tako da njena uloga mora biti aktivna jer strane direktne investicije dolaze u područja gdje uz što manji rizik mogu da ostvare što veći profit. Evidentno je nepovjerenje stranih partnera, potencijalnih investitora, u domaće revizorske izvještaje, a ako bi se doslovice primijenio postojeći zakon, angažovanje stranih kuća ne bi bilo uopšte moguće. Negativni izvještaji od strane revizora su prava rijetkost jer strahuju da bi time izgubili posao kod tih privrednih društava, a nije rijetkost u praksi da kad naslute negativan izvještaj menadžeri pokušavaju da promijene konačnu ocjenu prije zasijedanja skupštine akcionara kako bi zaštitili svoj položaj.

Mnoga akcionarska društva ili nijesu u mogućnosti ili njihov menadžment ne želi da ponudi sofisticirane informacije potencijalnim investitorima. Nedostatak informacija za investitore znači dodatan nivo rizika i oni objektivno nijesu u mogućnosti da donesu kvalitetnu investicionu odluku.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

63

- ✓ Preduzimanje sveobuhvatnih mjera za podsticanje stranih direktnih investicija, uključujući fiskalne podsticaje (na primjer, oslobođenje od poreza), finansijske podsticaje (na primjer, investicione subvencije) i ostale instrumente privlačenja (na primjer, infrastrukturne usluge po preferencijalnim cijenama). To se mora činiti u skladu sa evropskim standardima, na transparentan način i pod uslovima koji su jednako dostupni svima. Podsticanje stranih direktnih investicija podrazumijeva ubrzavanje privrednog rasta koje nastaje i zbog eksternalija, kao što je prelivanje znanja i podsticanje konkurencije u zemlji;
- ✓ hitni prestanak prakse ugovornih aranžamana sa investitorima sa tzv. offshore destinacija bez poslovnog ambijenta, odnosno stvaranje uslova da strateški investitori budu kompanije sa nespornim poslovnim bonitetom koje donose zdrav kapital i nove tehnologije u Crnu Goru;
- ✓ unapređenje poslovnog ambijenta i besprekornu zaštitu privatno-svojinskih i ugovornih prava kao nužne pretpostavke privlačenja stranih i domaćih investicija;
- ✓ podizanje nivoa konkurentnosti crnogorske ekonomije kroz uspostavljanje biznis zona, klasteringa i implementaciju sistemskih rješenja orijentisanih ka klijentima;
- ✓ unapređenje kvaliteta korporativnog upravljanja, kao izuzetno bitnog segmenta za ekonomski razvoj tj. podsticanje domaćih i stranih investicija u ekonomiji. Međutim, neće biti priliva investicija dok se investitori ne uvjere u smanjenje rizika i dok se ne dobije opipljiv dokaz da se aktivnosti Vlade ne svode samo na retoriku. U zemljama u razvoju uloga vlade je da trasira put. Odlučnost, transparentnost i poštena Vlada biće potrebni za podršku reforme korporativnog upravljanja jer bez preduzimanja konkretnih koraka i političkih rizika nema reformi:
- ✓ stvaranje uslova za formiranje odgovarajućih tijela na lokalnom nivou koja će se baviti ekonomskim razvojem u dijelu kreiranja olakšica za strane investitore.

PREDUZETNIŠTVO

**SJUTRA MORA BITI
MNOGO BOLJE**

NAŠ ZADATAK: PODSTICANJE PREDUZETNIŠTVA U MODERNOJ SOCIJALNO-TRŽIŠNOJ PRIVREDI.

Preduzetnik je izvor kreativne promjene. On se ne miri sa onim što je u njegovom okruženju, već hoće da postigne ono čega nema, a što može da osmisli u svojoj misaonoj laboratoriji. Za njega danas nikad nije dobro, a sutra mora biti mnogo bolje. Stoga je jačanje preduzetničkog duha bitan činilac u procesu reformisanja naše privrede koju je zarobila "elita" biznismena koji su do bogatstva došli bez upotrebe znanja, bez poslovne reputacije i tradicije i bez dugoročne ekonomske vizije. U biti preduzetništva je kreativnost, traganje za novim saznanjima, sklonost ka preuzimanju rizika i uočavanje jedinstvenih prilika. Bez njih se ekonomsko ponašanje svodi na rutinu. Upravo zato su preduzetnici nosioci ekonomskih promjena i pokretači razvoja. Sasvim je razumljivo i što EU tretira preduzetništvo kao jednu od osam temeljnih životnih kompetencija.

Preduzetništvo je osmišljavanje inovacija i stoga je bitan faktor održivog privrednog rasta. Samo se njime stvaraju permanentni podsticaji za rad, proizvodnju, ulaganja i razmjenu i samo se zahvaljujući njemu može održati korak sa konkurencijom na duže staze. Te inovacije se, kako je to čuveni ekonomista Šumpeter precizno definisao, sastoje u uvođenju novih proizvoda, uvođenju novih metoda proizvodnje, osvajanju novih tržišta, osvajanju novih sirovina i kreiranju novog tipa industrijske organizacije.

Glavni produkt preduzetništva su ideje i inovacije, i to poslovne, tržišne, tehnološke, organizacione i druge. Za kreiranje tog produkta neophodna je sloboda, a slobode nema bez dobro uređenog pravnog sistema. Takođe, preduzetništvo ne može uspjeti tamo gdje dominira administrativni intervencionizam. Mi smatramo da bez preduzetništva i konkurencije nema dinamičke ekonomske efikasnosti, a bez toga nema promjena u korišćenju tehnologija, ulaganja u istraživanja i razvoj i podizanja produktivnosti proizvodnih faktora.

Podsticanje preduzetništva vidimo kao jedan od najboljih instrumenata da se reaguje na izražene ekonomske probleme u našoj zemlji kao što su nizak stepen produktivnosti u privredi, veliki broj visokoškolaca na birou rada, veliki višak zaposlenih u javnom sektoru i neravnomjeran regionalni razvoj. Na preduzetništvo gledamo i kao na izraz slobode, ali i kao na bitan činilac sveukupnog ekonomskog sistema. Stoga smatramo da politika podsticanja preduzetništva mora biti strukturno višeslojan projekat, transparentan i za sve podsticajan.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

OPIS TRENUTNOG STANJA

U biti preduzetništva je preduzetnički duh, a svaki duh traži slobodu, a u sistemu koji je premrežen zarobljenim institucijama on ne može da dođe do izražaja.

Zarobljene institucije, klijentelizam i favorizacije u privredi spadaju u najveće prepreke na putu razvoja preduzetništva. Kreiranje pravnih monopola putem administrativnih mjera osim što privilegovanim pojedincima donosi nezasluženi ekstra-profit, nego i deformiše podstičaje privrednim subjektima da inoviraju i budu pokretačka snaga ekonomije. U uslovima administrativnog intervencionizma i pravnih monopola traganje za vezama sa vlašću postaje unosnija aktivnost od bilo kog inovacionog biznisa. Takav je slučaj i sa našom zemljom danas, na žalost. Što je više slobode u interpretaciji zakona i drugih propisa, to su veće šanse da se razvije korupcija i klijentelizam usled čega dramatično strada preduzetništvo.

Nepotpunost našeg pravnog sistema je velika kočnica za uspon preduzetništva. Tako nemamo pravni okvir za odvijanje i stimulisanje preduzetništva u kreativnim industrijama, osim bazičnih normi o intelektualnoj svojini. Takođe, nemamo pravni okvir za socijalno preduzetništvo kojim bi se stvorili sistemski podsticaji za uspon ove preduzetničke inicijative kod ranjivih grupa.

Svjesni smo da u našoj zemlji nije utemeljena inovaciona kultura, a kao društvo moramo priznati da preduzetničko obrazovanje nikad nije zaživjelo. Istraživanjem i razvojem se danas u Crnoj Gori bavi svega 58 licenciranih naučno-istraživačkih institucija i subjekata, od čega samo 22% pripadaju poslovnoj zajednici. Uprkos tim činjenicama, naša država je opredijelila ukupan budžet za realizaciju programa za unapređenje inovativnosti u malim i srednjim preduzećima za 2018. godinu u iznosu od svega 50 000 eura, a taj frapantno nizak iznos govori o zanemarivanju važnog činioca rasta i nerazumijevanju osnovnih strukturnih problema naše privrede. U okviru višegodišnjeg programa za dodjelu grantova za inovativne projekte (2018-2020) opredijeljeno je svega 1 milion eura pri čemu nijesu adekvatno definisani indikatori, procedure i svrhe što je samo način da se utroši novac i skine sa dnevnog reda ovo pitanje. Nadležne organe nikad nije brinula činjenica da znanje, u najširem smislu riječi, uzrokuje svega 6% procenata rasta privrede, što su utvrdili ugledni crnogorski ekonomisti, a u Evropi se taj procenat doprinosu znanja rastu privrede kreće i do 50%.

Jedan od osnovnih problema kod svih potencijalnih preduzetnika jeste i nedostatak početnog kapitala. U velikoj mjeri je ograničen pristup finansijskim sredstvima za finansiranje preduzetničkih projekata, a svode se na skupe bankarske kredite i kredite IRF-a koji su pretežno uslovljeni političkim razlozima i ucjenama.

Imajući u vidu sve ove probleme ne treba da čudi nazadak naše zemlje na međunarodno priznatim listama sačinjenim na osnovu najznačajnijih indikatora kvaliteta poslovnog ambijenta. Tako je naša zemlja u izvještaju Heritage Foundation koji prati ekonomske slobode 2010. godine bila na 68. mjestu, a 2017. godine je spala na 83. mjesto. Pad je i prema Fraser institute (Economic Freedom of the World) i to sa 47. mjesta iz 2010. godine na 85. mjesto 2017. godine. Osjetan je i pad na listi WEF (Indeks globalne konkurentnosti, sa 49. mjesta (2010. godina), na 77. mjesto (2017. godina). Jedini napredak je ostvaren na rang listi Doing business Svjetske banke sa 56. mjesta (2010. godine), na 42. mjesto (2017. godine). Prema tome, suočeni smo sa problemom opadanja kvaliteta poslovnog okruženja i nižeg nivoa pravne sigurnosti i administrativne efikasnosti, a to su ozbiljne prepreke za uspon preduzetništva u Crnoj Gori.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

69

- ✓ Uspostavljanje podsticajnog preduzetničkog i inovacionog ambijenta;
- ✓ uspostavljanje u okviru tržišno orijentisane industrijske politike sistema horizontalne državne pomoći za kreiranje poslovnih i drugih ideja koje bi mogle generisati pozitivne eksterne efekte i prelivati se na blagostanje ostalih privrednih subjekata;
- ✓ formiranje stabilnih i stimulativnih građansko-pravnih, radno-pravnih, upravno-pravnih i poslovno-pravnih uslova za osnaživanje preduzetništva u maloj i srednjoj privredi;
- ✓ Uspostavljanje ambijenta maksimalne i besprekorne zaštite slobode preduzetništva, istraživačkih sloboda, slobode stvaralaštva i slobode nadmetanja na tržištu;
- ✓ stvaranje pravnih i ekonomskih uslova za kreiranje specijalizovanih venture fondova za razvojno finansiranje inovacionog biznisa;
- ✓ koncipiranje državne inovacione i naučno - tehnološke politike putem koje bi se naučno-tehnološki i proizvodno-tehnički potencijali stavili u funkciju unapređenja preduzetničkih inicijativa i njihovog umnožavanja i razvoja malih i inovacionih firmi;
- ✓ kreiranje paketa mjera poreske politike za stimulisanje inovativnih aktivnosti preduzeća koja posluju u Crnoj Gori. Prije svega tu mislimo na stimulativne poreske olakšice, kako u pogledu poreskog obveznika (sniženje poreza na dobit i dohodak inovatora), ali i olakšice u pogledu poreske osnovice i poreske stope koje bi se vezivale za preduzeća koja se bavi inovativnim aktivnostima;

- ✔ strukturne mjere za debirokratizaciju ekonomije i stvaranje predvidljivog ambijenta za poslovanje kroz otklanjanje mogućnosti samovolje donosilaca javnih odluka i administracije;
- ✔ strogo ograničavanje administrativnog intervencionizma u oblasti preduzetničke ekonomije i eliminisanje administrativnih restrikcija koje guše preduzetničku inicijativu i koje postavljaju pravne barijere ulasku u privrednu granu;
- ✔ donošenje zakona o socijalnom preduzetništvu i zakona o podršci kreativnim industrijama;
- ✔ stvaranje institucionalnih, ekonomskih i finansijskih uslova za ubrzanje inovacionih djelatnosti i pravnu zaštitu njihovog autputa, dinamiziranje naučno-istraživačkog rada i tehnoloških istraživanja i osiguranje lojalne konkurencije;
- ✔ povećanje ulaganja u nauku i obrazovanje i povezivanje organizovanog naučno-istraživačkog rada u državnim obrazovnim institucijama sa inovacionim biznisom;
- ✔ stvaranje uslova za razvoj konkurencije na tržištima koja je zahvatila monopolizacija i kartelizacija, a prije svega kroz otklanjanje barijera ulasku u privrednu utakmicu i strogo sankcionisanje restriktivnih kartelskih sporazuma;
- ✔ kreiranje podsticajnih programa poreskog i administrativnog rasterećenja početnika u preduzetničkoj ekonomiji.

JAVNE FINANSIJE

**PORESKI I BUDŽETSKI SISTEM
PO MJERI GRAĐANA,
A NE PARAZITA**

NAŠ ZADATAK: FISKALNA ODRŽIVOST CRNE GORE, JAVNI INTERES NA PRVOM MJESTU!

Osnovni instrument finansiranja javnih prihoda i javnih rashoda u svim savremenim državama je budžet. Budžet nije samo akt za finansiranje državnih funkcija, već država preko instrumenata fiskalne politike i instrumenata raspodjele sredstava ostvaruje ekonomsku i socijalnu politiku.

Budžet je jedan od najznačajnijih instrumenata preraspodjele nacionalnog dohotka, kojim se određuje dalja namjena ovih sredstava raspodijeljenih na lične, materijalne i investicione rashode. Ta nova raspodjela dominantno utiče na proizvodnju i potrošnju dobara.

Da bi javne finansije bile održive potrebno je poboljšati prihodnu stranu budžeta i racionalizovati rashode kroz smanjenje neproaktivnih troškova. Da bi se to ostvarilo, potrebno je poboljšati strukturu naše privrede. Jasno je da su najveći problemi crnogorske ekonomije ogromna nelikvidnost privrede sa smanjenom aktivnošću, povećanje sive ekonomije, poreska nedisciplina, konstantno povećanje poreskog i javnog duga, budžetski i spoljnotrgovinski deficit, nedovoljna konkurentnost tržišta i proizvoda, problem birokratije i nedostatak kvalitetnog kadra.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Ekonomija Crne Gore se suočava sa velikim brojem rizika: izuzetno nizak stepen konkurentnosti, visok stepen nelikvidnosti realnog sektora, visok nivo javnog duga od oko 70% BDP na kraju 2018. godine, visoko učešće javne potrošnje u BDP-u, visok deficit tekućeg računa platnog bilansa, visoko učešće tekućih izdataka u budžetu, visoko učešće loših kredita, visoke kamatne stope.

Jasno je da ne postoji vizija ekonomskog razvoja i održivosti budžeta, već je fiskalna politika prepuštena u značajnoj mjeri stihiji i rješavanju problema od slučaja do slučaja. Brojne budžetske rupe koje su uzrokovane pljačkaškim privatizacionim ugovorima obično su rješavane dodatnim opterećenjima na račun građana ili uskraćenjem njihovih prava (nezabilježena u evropskim okvirima taksa „euro po euro“, povećanje pdv-a, zamrzavanje penzija i dr.). Građani su plaćali potpuno planske i namjerne ekonomske promašaje, iza kojih sa pravom stoji osnovna sumnja za postojanje korupcije na visokom nivou. Kreditna zaduženja koja već ozbiljno ugrožavaju fiskalni sistem obično su rađena za neproduktivne svrhe, odnosno za rješavanje vlastitih ekonomskih promašaja. Politika zaduživanja uzimanjem kredita na grejs period, refinansiranjem kredita nakon isteka grejs perioda uz plaćanje interkalarnih kamatnih stopa, samo po cijenu da se teret otplate prenese na buduće generacije pokazuje nivo sposobnosti onih koji su rukovodili procesima, zaboravljajući da sposobnost nije prodavati ono što je decenijama stvarano i kreditno se zaduživati, već je sposobnost na zdravim osnovama stvarati novu vrijednost.

Način raspolaganja građevinskim zemljištem od strane izvršne vlasti na državnom nivou, ali i značajnog broja lokalnih samouprava pokazuje stepen nedomaćinskog odnosa prema javnom interesu i posebno brojne mahinacije koje su rađene u oblasti urbanizma. U mnogim slučajevima zemljište je prodavano pod krajnje sumnjivim okolnostima kada njegova namjena detaljnim urbanističkim planovima nije bila uređena na način koji znači maksimalna valorizacija u interesu građana. Odmah nakon što bi zemljište prešlo u ruke privilegovanih pojedinaca po višestruko nižoj cijeni od tržišne, planska dokumenta su se prilagođavala unaprijed pripremljenim šemama investitora i pojedinaca koji su obavljali javne funkcije. Brojne nelogičnosti u polju javnih nabavki, namješteni tenderi, sumnjivi ugovori, posebno aneksi ugovora, odnosno dodatni radovi kao najpodesniji mehanizam za korupciju često su uskraćivali budžet za značajna sredstva. Primjeri da konačna cijena izvedenih radova bude najmanje duplo veća od ugovorene postali su praksa, odnosno način djelovanja koji nas je doveo u situaciju da umjesto novih vrtića, škola, bolnica, puteva, danas govorimo o desetina miliona kojima se ne znaju suštinski tokovi. Javno-privatna partnerstva su u mnogim slučajevima bila pogodna da se navodni javni interes zapravo zloupotrijebi, kako bi se imovina države kao ulog uz brojne druge olakšice i direktne štete po budžet, iskoristila kao način za zadovoljenje ličnih interesa privilegovanih pojedinaca, koji su se javljali na strani privatnih partnera.

Kratko rečeno, različitim formama i oblicima mahinacija rađeno je na način koji znači zloupotrebu javnog interesa, enormne štete po budžet, a direktna korist odgovornim rukovodiocima i sa njima povezanim licima. Dokaz za to je blagostanje i bogatstvo tih pojedinaca, za šta ne postoji uporište u onome što je njihov zvaničan iskaz prihoda koje ostvaruju, a sa druge strane alarmantno stanje, odnosno brojni problemi u kojima se nalaze građani i država Crna Gora.

Jedan od najeklatantnijih primjera netransparentnog trošenja budžetskog novca i zloupotreba u budžetskom procesu jesu i tajnovite dodjele sredstava budžetske rezerve fizičkim licima. Od 2012. godine do kraja 2017. godine je dodijeljeno oko 20 miliona eura sredstava tekuće budžetske rezerve fizičkim licima, a njihov identitet se krije. U prosjeku se godišnje ova sredstva isplate za oko 5800 fizičkih lica što govori da faktički funkcioniše paralelni budžetski sistem.

Javni dug je već krajem 2018. godine dostigao iznos od 3,1 milijardu eura što je 70,1%BDP-a i ima tendenciju rasta. Deficit u spoljnotrgovinskoj razmjeni se iz godine u godinu povećava i kreće se od 1,45 milijardi eura do rekordnih 1,93 milijarde eura koliko je iznosio na kraju 2017. godine. Uvoz konstantno raste a podatak da je izvoz za poslednjih pet godina manji od jednogodišnjeg uvoza je alarmantan i zabrinjavajući. Činjenica je, takođe, da je pokrivenost uvoza izvozom u 2017. godini iznosila 16,1% i najgora je u regionu. Dakle, svake godine se samo po ovom osnovu iz zemlje odlije oko 2 milijarde eura i ovo je jedan od dokaza da je interes uvozničkog lobija mnogo jači od interesa države.

Stopa inflacije raste mnogo brže nego zarade. U poslednjih pet godina inflacija je porasla 9,3% a rast zarada je iznosio 4,72%, dakle, zarade su duplo sporije rasle od rasta inflacije a kupovna moć građana je opala za 4,85%.

Vlada je prekršila i odstupila i od sopstvenih strateških dokumenata kao što je Fiskalna strategija Crne Gore od 2017-2020. godine i Smjernica makroekonomske i fiskalne politike od 2017-2020. godine.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✔ Smanjenje javnog duga, učešća javne potrošnje u BDP-u, deficita tekućeg računa platnog bilansa, kao i postepeno smanjivanje učešća tekućih izdataka budžeta u korist kapitalnih izdataka;
- ✔ snažnu akciju na suzbijanju sive ekonomije i ozdravljenju privrede, što će značajno doprinijeti povećanju budžetskih prihoda, zahvatanjem svih prihoda koji državi po zakonu pripadaju;
- ✔ strogo poštovanje evropskog normativnog okvira koji definiše budžetski deficit do 3%, nivo javnog duga do 60% GDP, fiskalnu strategiju, inspeksijski nadzor, kao i efikasne sankcije;
- ✔ donošenje Zakona o fiskalnoj odgovornosti kao uslova za uvođenje fiskalnih pravila u dijelu javnog duga, budžetskog deficita, javne potrošnje i javnih prihoda;
- ✔ konsolidaciju javne potrošnje, utvrđivanje strategije upravljanja javnim dugom u cilju utvrđivanja plana otplate duga;
- ✔ uspješnu fiskalnu kontrolu i adekvatne mehanizame interne i eksterne revizije svih potrošačkih jedinica budžeta;
- ✔ smanjivanje učešća tekućeg budžeta i povećavanje učešća kapitalnog budžeta;
- ✔ krajnje restriktivan pristup prilikom izdavanja državnih garancija;
- ✔ obezbjeđivanje transparentnosti finansijskog poslovanja jedinica lokalne samouprave i efikasnog sistema njihove kontrole;
- ✔ javne politike koje će podržati roditelje u vršenju njihovog prava i obaveze da vaspitavaju svoju djecu i osposobe ih za učenje i rad;
- ✔ uvođenje sistema progresivnog oporezivanja na način što bi se uveli neoporezivi iznos zarade i dobiti i na taj način postigla kako pravičnost, tako i smanjilo fiskalno opterećenje zarada niže-plaćenih radnika i smanjilo fiskalno opterećenje dobiti malih preduzetnika;
- ✔ donošenje kompletnog antievazionog zakonodavstva, sa posebnim naglaskom na maksimalno precizno normiranje utanjene kapitalizacije, transfernih cijena i kontrolisane inistrane kompanije, te jačanje organizacionih kapaciteta Poreske uprave za sveobuhvatnu primjenu ovog zakonodavstva;
- ✔ poreske i administrativne olakšice za roditelje koji nijesu u takvom ekonomskom stanju da mogu sami pribaviti sredstva neophodna za realizaciju prava njihovog djeteta i razvoj cjelokupne ličnosti mladog čovjeka;
- ✔ donošenje strategije za smanjenje duga jedinica lokalne samouprave;
- ✔ kontinuirano i odlučno preduzimanje mjera i aktivnosti u cilju unapređenja poreske kulture obveznika, povećanja fiskalne discipline, smanjenja poreske evazije i smanjivanja poreskog duga;
- ✔ čiste i stručne pojedince koji će javnu funkciju obavljati u interesu građana, a ne tajkuna i privilegovanih pojedinaca;
- ✔ uvođenje poreske policije ili specijalizovanog odsjeka pri Poreskoj upravi koji bi se borio protiv svih oblika privrednog kriminala u saradnji sa specijalnim policijskim timom i Tužilaštvom;
- ✔ Naplata svih poreskih potraživanja i potraživanja po osnovu nenaplaćenih koncesija;

- ✓ Uvođenje principa maksimalne fiskalne transparentnosti kako bi javnost imala pravo da zna sve o svakom centu potrošenog novca poreskih obveznika. Preko sajtova i zakona o slobodnom pristupu informacijama moraju biti dostupni svi akti o raspolaganju budžetskim novcem. U svakom trenutku moraju na sajtu biti javno dostupni podaci o licima prema kojima su usmjerena budžetska sredstva i podaci o dokumentu koji je pravni osnov za raspolaganje budžetskim sredstvima. Takođe, potpuna i precizna slika o javnim prihodima mora biti javno dostupna;
- ✓ Zalažemo se za jačanje i doslednu primjenu sistema programskog budžetiranja. Njime se olakšava definisanje ciljeva koje treba postići trošenjem budžetskog novca i aktivnosti kojima se realizuju ti ciljevi, kao i definisanje pokazatelja preko kojih se ocjenjuje stepen ispunjenja postavljenih ciljeva. Time se transparentnost i odgovornost u trošenju novca poreskih obveznika podižu na najviši mogući nivo;
- ✓ Zalažemo se za postepeno kreiranje efikasnog i transparentnog srednjeročnog okvira javnih rashoda. Time će se trošenje javnog novca vezati za društvene prioritete, a ne za trenutne potrebe i procjene administrativnog aparata. To bi, takođe, otvorilo vrata različitim društveno-ekonomskim akterima da daju doprinos u kreiranju optimalnih programa potrošnje budžetskog novca. Stepen društvene potrebe će opredjeljivati šta će se i u kojoj mjeri finansirati javnim novcem, a ne moć političkih i administrativnih struktura koje danas nameću svoje partikularne interese kroz budžetski proces.

EFIKASNO ZDRAVSTVO

ZDRAVA CRNA GORA

NAŠ ZADATAK: ZDRAVI I ZADOVOLJNI GRAĐANI, LJEKARI I ZDRAVSTVENI RADNICI – ZDRAVA CRNA GORA!

Zdravstveni sistem predstavlja ogledalo društva i pokazatelj je kako stanja u državi, tako i odnosa prema građanima u onim najosjetljivijim i najbitnijim segmentima za budućnost, razvoj i opstanak čovjeka. Zdravstveni sistem Crne Gore je organizovan kao jedinstven zdravstveni region i dominantno se zasniva na Bizmarkovom, (socijalnom) modelu solidarnosti među svim osiguranim licima čiji predstavnici sredstvima od doprinosa sklapaju ugovore sa davaocima zdravstvenih usluga. Javne zdravstvene ustanove su organizovane kroz mrežu primarne, sekundarne i tercijalne zaštite koja obuhvata 18 domova zdravlja, sedam opštih bolnica, tri specijalne bolnice, Klinički centar Crne Gore, Zavod za za hitnu medicinsku pomoć, Zavod za transfuziju krvi, Institut za javno zdravlje i apotekarsku ustanovu „Montefarm“u čijem sastavu se nalazi 41 apoteka širom Crne Gore.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Povećanje udjela sive ekonomije i zloupotrebe pri plaćanju poreza i doprinosa, uzrokovali su tektonske poremećaje u finansiranju zdravstvenog sistema i pretvorili ga u anemični instrument za očuvanje socijalnog mira. Milionski deficit u Fondu za zdravstveno osiguranje, doveo je do toga da građani Crne Gore za zdravstvenu zaštitu "iz džepa" izdvajaju čak 32% ukupnih troškova, dok građani Hrvatske izdvajaju 15%, a građani Njemačke svega 12% iz sopstvenih budžeta. Zdravstveno osiguranje u Njemačkoj pokriva 78%, a država 7% troškova, dok osiguranje u našoj državi pokriva 66% troškova a država svega 1% troškova.

Izdaci koje Crna Gora procentualno izdava za zdravstvo u odnosu na BDP su najmanji u odnosu na zemlje regiona i iznose 5.9% što je znatno manje u odnosu na a zemlje EU koje u prosjeku ulažu 9.6 % ili Njemačku koja izvaja 11.3% BDP-a. Izdaci po glavi stanovnika za zdravstveni sistem iznose 728 eura u Crnoj Gori, dok građanin Njemačke izdvaja 4160 eura godišnje.

Zarada ljekara u Crnoj Gori je za 13 godina od sticanja nezavisnosti porasla za samo 10%, a ako se uzme u obzir inflacija od 33% za isti period, platežna moć ljekara se smanjila za 23%.

Plate doktora opšte medicine u Srbiji su i do 30% veće u odnosu na izabrane doktore u Crnoj Gori, dok su plate ljekara specijalista u Bosni i Hercegovini veće za 75%. Na Kosovu su plate veće i do dva puta, a kada je riječ o zaradama ljekara u susjednim nam Hrvatskoj i Sloveniji, one su tri do četiri puta višije. Primjera radi, zarada medicinske sestare u Rumuniji kreće se u rasponu zarade ljekara specijaliste u Crnoj Gori, dok su zarade ljekara u Rumuniji oko 321% veće od zarada ljekara u Crnoj Gori.

Primanja koja su na donjoj granici pristojnosti jedan su od uzroka ovakvog stanja u zdravstvu. Takav nivo zarada doveo je do pojave sistema neobaveznih vidova plaćanja (krivično djelo), odliva kadra, te rada preko mogućnosti (prekovremenog rada koji često nije plaćen, a koji se može okarakterisati kao prinudan rad - primjer grubog kršenja ljudskih prava) što dovodi do hronične iscrpljenosti i znatno veće mogućnosti pojave ljekarske greške, pojave fiktivnih bolovanja i odlazaka na druge poslove koji su bolje plaćeni.

Osnova dobrog zdravstvenog sistema je ekonomski zadovoljan ljekar i medicinska sestra/ tehničar. Bez ovog vida zadovoljstva, besmisleno je i govoriti o reformama u zdravstvu. Nažalost, sadašnji sistem plaćanja ne odvaja rad od nerada i stručnost od nestručnosti jer ne postoji adekvatan i efikasan sistem kazne i nagrade. Dosadašnji sistem finansiranja zdravstvenih ustanova zapravo je pokazatelj nepostojanja zdravog sistema i jasnih pravila reda, rada i kvaliteta.

Bez obzira koliko zdravstvena ustanova bila u mogućnosti da ostavaruje profit, njen budžet se određivao zastarjelim, samoupravljačkim metodama koje je davno trebalo unaprijediti. Prelazak na novi model finansiranja i preraspodjele je preduslov za razvoj stabilnog zdravstvenog sistema.

Pored činjenice da zbog nedostatka ljekara u svijetu, zemlje iz regiona i Evrope teže da zadrže i privuku medicinski kadar kreirajući niz društveno odgovornih - socioekonomskih mjera, Vlada Crne Gore ne prepoznaje u dovoljnoj mjeri opasnost velike migracije ljekara i posledica koje će ovaj trend imati po zdravlje naših građana. Broj ljekara u našoj zemlji pokazuje prosjek od 3,2 ljekara na 1000 stanovnika, dok je evropski prosjek 3,6. Kada su u pitanju smještajni kapaciteti podaci pokazuju da Crna Gora raspolaže sa 3, 92 kreveta na 1000 stanovnika, a prosjek u državama Evropske unije pokazuje 5, 29.

Jedan od najznačajnijih problema zdravstvenog sistema jeste loše osmišljen sistem elektronskog zakazivanja zbog kojeg pacijenti često ne mogu dobiti zdravstvenu zaštitu u zakonom predviđenom roku.

Veliki problem stvara i nedostatak protokola liječenja, dotrajala oprema, kao i loši uslovi za rad koji vladaju u značajanom broju zdravstvenih ustanova ili pojedinim njihovim djelovima. U ovako teškoj situaciji medicinsko osoblje biva izloženo verbalnim, a vrlo često i fizičkim napadima, jer kreirani sistem izaziva veliko nezadovoljstvo kod korisnika zdravstvenih usluga. Tužbe građana za nesavjesno liječenje su sve češće - dok su ljekari potpuno nezaštićeni jer većina njih nema obezbijeđeno osiguranje od ljekarske greške. Zbog loše sprovedene zdravstvene politike i strategije, narušen je odnos povjerenja koji mora postojati između ljekara i pacijenta, te Ministarstvo zdravlja umjesto rješenja problema, nastavlja sa podrivanjem osnovnih postulata medicinske struke.

Partijska država je iznjedrila i sistem izbora rukovodioca zdravstvenih ustanova koje imenuje ministar zdravlja. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti je na taj način ministru omogućeno biranje direktora dominantno po partijskom ključu i koalicionim sporazumima, a ne preko javnih konkursa gdje bi se svima koji žele dala mogućnost da ponude viziju razvoja i rukovođenja menadžmentom na stručnim principima. Menadžerski nekompetentan kadar u mnogim ustanovama, jedan je od direktnih uzroka trenutnog stanja u zdravstvu, kao i nezadovoljstva među ljekarima i drugim zdravstvenim radnicima. Da je sistem "obolio" po dubini, govori u prilog česta zloupotreba Pravilnika o dodjeli specijalizacija, koji omogućava ocjenu intervjuja izuzetno visokim brojem bodova, što obično bude presudno za dodjelu specijalizacije, čime se potpuno obesmišljava pozitivna selekcija koja je preduslov pravednog kadriranja po znanju i vještinama.

Reforma primarne zdravstvene zaštite je učinjena samo formalno. Njena djelimična primjena dovela je do preopterećenosti, neefikasnosti i prelivanja problema na sekundarni i tercijarni nivo zdravstvene zaštite. Korišćenjem novog informacionog sistema trebalo je povećati kvalitet zdravstvenih usluga, pojačati nivo prevencije bolesti, povećati preciznost vođenja medicinske dokumentacije, smanjiti zloupotrebu antibiotika i drugih lijekova, i smanjiti troškove. Međutim, efekti reforme ne samo da su izostali već su se pretvorili u svoju suprotnost. Smanjen je kvalitet zdravstvenih usluga, prevenciji se ne daje dovoljno na značaju, medicinska dokumentacija ne samo da nije precizna već je u velikom procentu netačna, povećala se opterećenost doktora na svim nivoima zdravstvene zaštite. Zbog povećanih tekućih troškova nema novca za ulaganje u medicinsku opremu i infrastrukturu, jedino se u nekoj mjeri smanjila zloupotreba antibiotika.

Neprihvatljivo je da osiguranik mora da zakaže pregled kod svog izabranog doktora ukoliko ima akutan zdravstveni problem koji trenutno nije životno ugrožavajući.

Takođe, nivo zdravstvenih usluga koje pruža primarna zdravstvena zaštita je nedopustivo mali ili je toliko loše organizovan, da je vrijeme za koje osiguranik može dobiti odgovarajuću uslugu besmisleno dugo, vrlo često nesvrishodno i opasno zbog mogućih posljedica koje takav pristup može izazvati. Nedostatak urgentnih blokova u opštim bolnicama dovodi do veoma sporog reagovanja u hitnim slučajevima, čime se smanjuje procenat preživljavanja, pa je očekivani životni vijek građanina Evropske unije čak pola decenije duži od očekivanog životnog vijeka građanina Crne Gore.

Stomatološka zdravstvena zaštita građana, naročito djece i adolescenata nije u dovoljnoj mjeri pod kontrolom države, stoga je i sistem prevencije koji podrazumijeva redovne sistematske preglede potpuno zanemaren. Država, Ministarstvo i Institut, nemaju evidenciju kako stomatološku zdravstvenu zaštitu ostvaruje preko 10.000 djece iz ruralnih područja. Pacijenti između 26-te i 65-te godine života lišeni su stomatološke zdravstvene zaštite osim u hitnim slučajevima kada su opšte zdravstveno stanje i sposobnost ugroženi do te mjere da je jedna od najčešćih opcija gubitak dijela žvačnog aparata. Kao posledica ovakvog odnosa države prema zdravlju građana, javlja se veliki procenat krezubosti, koja je uglavnom praćena ozbiljnim patološkim, funkcionalnim i psihološkim smetnjama, koje dalje vode u desocijalizaciju, gubitak samopouzdanja, depresiju i značajno smanjenje kvaliteta života.

Cijene usluga koje ordinacije naplaćuju od Fonda su izuzetno male, a neplaćena pripravnost doktora stomatologije predstavlja svojevrsan prinudan rad uz grubo kršenje ljudskih prava što je dovelo do degradacije struke i sve češćih napada na stomatologe u toku dežurstava vikendom. Institut za javno zdravlje godinama unazad nema najosnovnije podatke pomoću kojih bi se moglo zaključiti na kom nivou je oralno zdravlje građana Crne Gore. Obespravljeni su i doktori stomatologije koji od reforme koja je sprovedena prije više od 10 godina, nemaju pravo na specijalizaciju o trošku države, niti država brine o kadrovskoj strukturi u skladu sa potrebama njenih građana. Privatne ordinacije opterećene su izuzetno visokim nametima, pa su zaposleni prijavljeni na minimalan iznos zarade, što će doktore ove grane medicine u starosti dovesti do stanja socijalne potrebe, a to je i najupečatljiviji pokazatelj sistema vrijednosti koji su kreirali loši đaci.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Depolitizaciju zdravstva, kao preduslov stvaranja profesionalnog i kompetentnog kadra u menadžmentima javnih ustanova. U tom pravcu treba promijeniti sistem izbora direktora JZU i KBC-a, na način da se isti biraju javnim konkursom uz mogućnost prijave svih koji ispunjavaju uslove konkursa;
- ✓ značajno unaprijeđenje položaja ljekara i zdravstvenih radnika, kapitalna ulaganja u poboljšanje uslova rada i opremljenosti zdravstvenih ustanova biće prioritet naše politike;
- ✓ povećanje zarada ljekarima i uvođenje sistema obračuna plata koji se ne može zloupotrijebiti, čime bi se eliminisala potreba za fabrikovanjem usluga i vratila vjerodostojnost medicinske dokumentacije;
- ✓ prekovremeni rad mora biti jasno definisan i adekvatno plaćen;
- ✓ osiguranje od ljekarske greške kako bi zaštitili i pružaoce i korisnike zdravstvenih usluga. Ovaj vid osiguranja bi trebalo da postane pravilo a ne izuzetak;
- ✓ vođenje uredne statističke evaluacije uspješnosti liječenja svakog pacijenta i za svakog ljekara. Nagrada za ostvareni uspjeh i motivacija za dalju edukaciju u cilju poboljšanja rezultata, razvije pozitivnu kompetenciju i povećati kvalitet usluga;
- ✓ adekvatnu naplatu poreza i doprinosa od strane države, uz veća ulaganja iz budžeta i veće učešće dobrovoljnih (privatnih) osiguranja, čime bi se povećala finansijska stabilnost u zdravstvenom sistemu;
- ✓ stvaranje cjelovitog informacionog zdravstvenog sistema u koji će biti umrežene ne samo javne zdravstvene ustanove, već i KCCG kao i privatne zdravstvene ustanove. Taj sistem mora biti korisnički orijentisan i maksimalno optimizovan kako bi ljekaru štedio vrijeme i obezbijedio pristupačan i pregledan elektronski karton pacijenta, a pacijentu obezbijedio pregled u zakonom predviđenom roku;
- ✓ zapošljavanje dovoljnog broja izabranih doktora na primarnom nivou zdravstvene zaštite. Uspostavljanje norme za maksimalan dnevni broj pregleda kako bi ljekar adekvatno mogao da se posveti svakom pacijentu. Cilj je da se pored obavljanja ljekarskih pregleda, obezbijedi dovoljno vremena i za planiranje mjera prevencije. Ljekari moraju biti osposobljeni (specijalizacije i dodatne edukacije) naročito iz oblasti prevencije i ranog otkrivanja oboljenja. Samo prava prevencija vodi stvaranju zdrave i radno sposobne populacije i smanjenju troškova liječenja;

Razdvajanje primarne zaštite, na dječiji dispanzer, gerijatrijski dispanzer, dom zdravlja, kućnu njegu i hitnu medicinsku pomoć.

- ✔ izgradnja gerijatrijske ustanove sa specijalizovanim kadrom za najstarije članove našeg društva čime bi se obezbijedila adekvatna zdravstvena zaštita, a najstariji pacijenti oslobodili čekanja i iscrpljivanja u prebukiranim domovima zdravlja;
- ✔ domove zdravlja organizovati na način da se bave ne samo liječenjem, već očuvanjem kao i unapređenjem zdravlja uz planiranje preventivnih pregleda za rizične grupe stanovništva, što podrazumijeva pozivanje rizičnih grupa na preglede, vršenje skrininga kao i stvaranje zakonske regulative za planirane i obavezne zdravstvene preglede. U tom smislu, potrebno je izgraditi i dom zdravlja u Petnjici, jer ova opština po svim kriterijumima ima potrebu za sveobuhvatnom primarnom zdravstvenom zaštitom;
- ✔ specijalistička edukacija ljekara u HMP i osposobljavanje srednjeg medicinskog kadra u Hitnoj medicinskoj pomoći za samostalan rad na terenu kako bi se izvršilo rasterećenje sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite. Formiranje timova: tehničar i tehničar-vozač, koji bi obavljali terenski posao uz stalnu konsultaciju preko radio veze sa ljekarima u bazi. obezbjeđivanje adekvatnog broja vozila, opreme i uslova za rad ljekarima u bazi i na terenu;
- ✔ izgraditi ispostave HMP u većim mjestima koje su udaljene od baza HMP kako bi se na vrijeme moglo intervenisati.
- ✔ svaku bazu HMP opremiti malom operacionom salom u kojoj se mogu obaviti intervencije ušivanja i previjanja manjih rana ili opekotina;
- ✔ izgradnja heliodroma na udaljenim JZU, tamo gdje to arhitektonski uslovi dozvoljavaju, radi bržeg transporta pacijenata do KCCG, kao i uvođenje "morskog" prevoza u primorskim opštinama koje su u ljetnjem periodu u čestom saobraćajnom kolapsu;
- ✔ reorganizacija i unapređenje kućne njege pacijenta.

Racionalizaciju zdravstva, koja podrazumijeva reorganizaciju sadašnjeg sistema bolnica kako bi se napravio ekonomski isplativiji a efikasniji sistem. U tom pravcu potrebno je:

- ✔ progresivno razvijanje medicinskog turizma kako bi se dosegao veći stepen održivosti zdravstvenog sistema, obezbijedila kvalitetnija standardizovana zdravstvena usluga, te promovisala zemlja koja obiluje prirodnim bogatstvima koja su u svijetu prepoznata kao izuzetan resurs za razvoj ove grane medicine;
- ✔ izgradnja komercijalnih odjeljenja gdje prostorni uslovi to dozvoljavaju, a čiji bi profit učestvovao u finasiranju bolnice i unapređenju njenih kapaciteta;
- ✔ u Podgorici izgraditi savremen Urgentni centar sa oko 150 kreveta, čime se ne bi samo riješio problem mjesta u Kliničkom centru, već otklonili i brojni drugi problemi u crnogorskom zdravstvu. Odjeljenja bi mogla da se bave elektivnim pacijentima, te bi se rapidno smanjile liste čekanja;
- ✔ beransku bolnicu učiniti suštinski regionalnom, a bolnice u Pljevljima i Bijelom Polju zadržati za akutne bolesnike, odnosno, urgentnu hirurgiju i urgentnu internu medicinu;
- ✔ cetinjsku bolnicu jasnije profilisati za pojedine oblasti medicine jer je suviše blizu Podgorice. Usko je specijalizirati za ORL, MFH, hirurgiju kila i ginekologiju (vantjelesnu oplodnju), kako bi se rasteretio Klinički centar, a opravdala postojanost bolnice na Cetinju;
- ✔ za dio primorja Budva – Tivat - Kotor, modernizovati i kadrovski oplemeniti bolnicu u Kotoru uz formiranje urgentnih (trauma centara);
- ✔ U bolnici u Baru treba oformiti male urgentne (trauma) centre koji će podići nivo turističke zdravstvene zaštite;
- ✔ specijalnu bolnicu Risan zadržati u sistemu javnog zdravstva i kroz privatno-javno partnerstvo (ili razvojni projekat) obezbijediti rekonstrukciju, modernizaciju opreme i smještajnih kapaciteta, uz proširenje broja usluga koje bi zadovoljile potrebe kako domaćih tako i korisnika iz inostranstva. Institut ima sve preduslove da uz ozbiljan razvojni program postane regionalni medicinski centar za rehabilitaciju, čija bi održivost i profitabilnost bila zasnovana na razvoju medicinskog turizma;
- ✔ vraćanje bolnice Meljine u sistem javnog zdravstva uz napredan razvojni program sa komercijalnim dijelom ustanove, koji bi ovoj bolnici vratio staru slavu, a atraktivna lokacija privukla korisnike zdravstvenih usluga iz regiona i Evrope;
- ✔ imajući u vidu da se psihijatrijska bolnica u Kotoru nalazi na jednoj od najatraktivnijih turističkih lokacija, moguće je kroz razvojni projekat proširiti i rekonstruisati smještajne kapacitete, modernizovati opremu, učiniti je regionalnim centrom za mentalnu rehabilitaciju kroz razvoj medicinskog turizma. Projekat bi imao opravdanja, s'obzirom da 17,3% Evropljana ili jedan od šest ispitanih građana boluje od anksioznosti, depresije, bipolarnog poremećaja, alkoholizma ili narkomanije, koji su između ostalih poremećaja najzastupljeniji. Ovakvo profilisanje bolnice, podrazumijevalo bi izmještanje specijalnog dijela na drugu lokaciju, a jedna od povoljnih bila bi kasarna na Zeti u Nikšiću, koja bi se renoviranjem prilagodila toj namjeni;
- ✔ renoviranje, modernizacija i dodatno kadrovsko osposobljavanje specijalne bolnice za plućne bolesti u Brezoviku;

- ✔ sistem izabranog doktora mora se ostvariti u punom smislu te riječi. To podrazumijeva da se u ustanovama koje rade na principu izabranog doktora instaliraju potrebni dijagnostički kapaciteti koji podrazumijevaju RTG, ultrasonografiju i laboratorijsku dijagnostiku u svim većim domovima zdravlja. Na taj način bi svaki osiguranik “na dlanu” imao potrebnu osnovnu medicinsku dijagnostiku u realnom vremenu, a u isto vrijeme bi se rasteretili veliki sistemi kao što su opšte bolnice i KCCG. Dom zdravlja kao jedinica primarne zdravstvene zaštite, bio bi jedan od ključeva efikasnosti, optimizacije i ušteda u zdravstvenom sistemu;
- ✔ prelazak na DRG sistem finansiranja zdravstvenih ustanova koji obezbjeđuje plaćanje prema pruženim uslugama, odnosno sistem „koliko radiš, toliko ćeš i zaraditi“. Fond bi plaćao bolnicama za svakog obrađenog pacijenta jasno utvrđenu cijenu, a ne kao do sada paušalno, što će omogućiti preraspodjelu budžetskih sredstava, na način da konačno rad i kvalitet u pružanju usluga dođu do izražaja i budu mjerni element;
- ✔ drastično podizanje nivoa ulaganja u edukaciju ljekara i zdravstvenih radnika kroz program razmjene, koji bi bio praćen i formiranjem posebnog tijela pri nadležnom Ministarstvu koje bi kontrolisalo i podsticalo ovaj proces;
- ✔ stimulisati privatni zdravstveni sektor, ali na finansijski zdrav način koji će omogućiti osiguranicima veću pristupačnost određenim zdravstvenim uslugama, imajući u vidu da su privatne zdravstvene ustanove jedan od značajnih poluga kvalitetnog zdravstvenog sistema. „Isprovocirati” i ohrabriti vlasnike privatnih zdravstvenih ustanova na sistem privatno – javnog partnerstva i stimulisati projekte tog tipa;
- ✔ medicinske kapacitete osloboditi stalnog pritiska zdravih a nezbrinutih osoba, koje su često smještene na različitim odjeljenjima na sekundarnom nivou. Izgradnjom centra za nezbrinute, za kojim građani imaju potrebu, mogla bi se pružiti ne samo stambena i socijalna, već i zdravstvena zaštita.

Sprovođenje reforme stomatološke zdravstvene zaštite u smislu vraćanja školskih ambulanti u sistem javnog zdravstva (uz zadržavanje privatno-javnog partnerstva sa ordinacijama koje imaju ugovor sa Fondom), uvođenje obaveznih stomatoloških pregleda, promocija prevencije i očuvanja oralnog zdravlja, kontinuiran monitoring i redovna obrada statističkih podataka u svrhu praćenja uspjeha primijenjenih mjera.

- ✓ Uvođenje sistema dvostruke, stručne i softverske kontrole između Fonda sa jedne, privatno-javnog i javnog sektora sa druge strane.
- ✓ Dežurstvo mora biti plaćeno, kao i osigurana bezbijeđnost doktora stomatologije na radnom mjestu u toku večernjih časova (vikendima), zbog sve češćih verbalnih i fizičkih napada.
- ✓ Otvaranje ambulanti za pružanje hitnih stomatoloških intervencija pacijentima sa visokim faktorom rizika (u slučajevima akutnih stanja) u okviru HMP, u kojima bi pripravnost obavljao po jedan stomatološki tim, što je posebno važno u ljetnjim mjesecima, čime bi se smanjila potreba za dežurstvima u ordinacijama koje imaju ugovor sa Fondom i smanjili troškovi liječenja koji nastaju pri upućivanju na sekundarni nivo.
- ✓ Odgovorno planiranje kadrova u smislu dodjele specijalizacija iz deficitarnih oblasti o trošku države, te biranje reprezentativnih predstavnika Stomatološke komore na demokratskim (i zakonom utvrđenim) principima, koji će se (lišeni političkih uticaja) boriti za vraćanje ugleda stomatološkoj struci i nauci.
- ✓ Progresivan program razvoja dentalnog turizma koji bi uz podršku države, kroz standardizaciju privatnih ambulanti obezbijedio veći priliv stranaca koji se, zbog povoljnih cijena i kvalitetnih usluga, sve više odlučuju da stomatološku njegu dobiju u našoj zemlji.
- ✓ Određivanje minimalne cijene rada po satu, kako bi se spriječila zloupotreba plaćanja doprinosa na minimalnu cijenu zarade, kao i pojačane kontrole radi sprečavanja zloupotrebe prijave doktora na polovinu ili četvrtinu radnog vremena. Na taj način bi država, ovom visoko kvalifikovanim kadru obezbijedila kvalitetan radni vijek i dostojanstveno treće doba.

Zdravlje posmatramo kao vrhunsku ljudsku vrijednost, koju je država kroz kontinuiranu njegu i društveno blagostanje, dužna da obezbijedi svim svojim građanima jednako.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

JAVNE NABAVKE

**BEZ KORUPCIJE
I NAMJEŠTENIH TENDERA**

NAŠ ZADATAK: JAVNE NABAVKE U JAVNOM INTERESU

Sistem javnih nabavki ne služi samo za što povoljniju i što jeftiniju kupovinu dobara koja su neophodna državi. Preko sistema javnih nabavki se sve više planiraju i ciljevi socio-ekonomskog i ekološkog razvoja, jačanja privredne inicijativnosti, intenziviranja nadmetanja na tržištu, podsticanja malog i srednjeg preduzetništva itd. Javne nabavke su veoma ranjive na korupciju. Kao i u svakom složenom sistemu, široke su mogućnosti za manipulisanje, a sužene su mogućnosti kontrole. Od svega je najgore što u ovom sistemu donosilac odluka ne plaća iz svog džepa ugovorne promašaje. Upravo zato su čvrsta pravila i strogi nadzor zamjena za prirodne podsticaje da se vodi računa o potrošnji svakog centa javnog novca. Javni službenici nijesu zaradili novac poreskih obveznika i zato se prema njemu moraju odgovorno i savjesno ponijeti.

Javne nabavke imaju izvore normiranja kako u unutrašnjem, tako i u međunarodnom pravu. Tako je iz razloga njihovog velikog uticaja na tržišna kretanja, kao i zbog velikog rizika koruptivnog djelovanja privrednih aktera u ovoj sferi.

Mi smatramo da je pravo javnosti da zna sve o svakom centu novca poreskih obveznika koji je potrošen preko sistema javnih nabavki. Posao javnih naručilaca je da obezbijede što brži i efikasniji postupak javnih nabavki. Posao države je regulativa koja redukuje troškove, garantuje jednakost i transparentnost i intenzivira konkurenciju. Javne nabavke su još jedno polje gdje treba da se potvrdi princip jednakih šansi i tako pruži snažan podsticaj preduzetništvu.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Vrijednost javnih nabavki čini nešto više od 10% BDP-a u Crnoj Gori. Njihov značaj ne prati kvalitet regulative i institucionalne prakse. Sve većem broju građana javne nabavke postaju sinonim za korupciju i namještene tendere. Time se podriva cjelokupan sistem i destimuliše veliki broj potencijalnih ponuđača. Ukupne probleme ovog sistema pojačava činjenica da je naše tržište malo i nepotpuno što olakšava kartelske sporazume o izigravanju javnih nabavki, ali i produkuje nizak stepen konkurencije, nepotrebne javne nabavke i olakšanu favorizaciju putem propisivanja pristrasnih kriterijuma nabavke.

Uređenje ključnih institucija sistema javnih nabavki ne garantuje ispunjenje osnovnih načela. Uprava javnih nabavki, onedavno direktorat za javne nabavke je klasično radno tijelo ministarstva, a Državna komisija za kontrolu postupaka javnih nabavki je klasično radno tijelo Vlade. Ta institucija počiva na apsurdnoj ideji da kontrolisani postavlja kontrolora. U tom slučaju nema objektivnosti u kontrolnom postupanju, niti straha kontrolisanog od kontrolora. Ovaj koncept dovodi do toga da što je javni naručilac na višem nivou vlasti, gdje se i troše veće količine javnog novca, to je njegov strah od kontrole manji. Trebalo bi da bude suprotno. Nedopustiv je takav konflikt interesa u institucionalnom uređenju jednog veoma važnog društvenog i ekonomskog pitanja.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

Evidentan je i slab nadzor aneksa ugovora koji se u praksi gotovo i ne sprovodi. Takođe, ne postoje ni valjana ograničenja i pravila za kontrolu primjene pregovaračkog postupka.

U prvoj polovini 2017. godine usvojene su preko noći izmjene Zakona o javnim nabavkama. To je učinjeno bez valjanog obrazloženja u tekstu izmjena, što je u suprotnosti sa osnovnim nomo-tehničkim obavezama. Cio taj javni posao sproveden je bez javne rasprave i bez valjanog konsultovanja onih na koje će se primjenjivati. Najštetnija novina iz tih izmjena zakona jeste uvođenje instituta javnih nabavki male vrijednosti, a koje se sprovode bez ikakvog konkurentskog postupka, i to za nabavku robe i usluga do 15 000 eura i nabavku radova do 30 000 eura. Time se širom otvaraju vrata za politički pritisak na privredu i bitno smanjuje nivo konkurentskog pritiska. Drugim riječima, javnim naručiocima je dato sredstvo da iznuđuju poslušnost privrednika u zamjenu za posao sa državom i to po metodu da onaj ko ne sluša, ne vrši pritisak na radnike uoči izbora i ne daje donacije vladajućoj partiji ne može dobiti nikakav, a kamoli unosan posao sa državom jer je pravo izbora za te nabavke dato isključivo javnom naručiocu, tako što je isključena konkurencija koja bi pokazala ko ima najbolju ponudu. Zakon je dakle, umjesto da zaštiti prava svih ponuđača, dao organima vlasti mrežu za hvatanje slobodnih preduzetnika i olakšava nastavak favorizacije burazerskih preduzeća.

Dosadašnja praksa je pokazala da u našoj zemlji nema efektivnih mjera za sprečavanje zloupotreba u javnim nabavkama na krivično-pravnom planu. Takođe, golim okom su vidljive kartelske nagodbe, a posebno u vidu podjele tržišta tako što se ponuđači dogovaraju ko će kod kojeg naručioca ili na određenom području dostavljati ponude na raspisane tendere. Na taj način se otklanja strah od konkurencije i dostavljaju ponude sa znatno uvećanim cijenama. Ovaj problem je naročito izražen u sferi javnog nabavljanja radova, a Agencija za zaštitu konkurencije nije preduzela baš ni jednu konkretnu kontrolnu aktivnost. Stoga ne treba da čudi pad intenziteta konkurencije po postupcima javnih nabavki.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Propisivanje krivičnog djela zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom, koje bi imalo tri oblika i to dva osnovna i jedan teži, a i definisaćemo niz institucionalnih pretpostavki kako bi se povećala vjerovatnoća procesuiranja i sankcionisanja počilaca ove vrste zloupotrebe. Krivično-pravna intervencija mora biti stub preveniranja korupcije, a tužilaštvo mora imati proaktivan odnos na planu otkrivanja korupcije u okviru sistema javnih nabavki;
- ✓ zalažemo se za formiranje Agencije za javne nabavke, koncesije i javno-privatna partnerstva. Ona bi imala nezavisan status u odnosu na izvršnu vlast, kako u vezi izbora tako i u vezi postupanja, i imala bi nadležnost nezavisnog regulatora. Njenim osnivanjem bi prestala funkcija Uprave javnih nabavki, Komisije za kontrolu postupaka javnih nabavki i Komisije za koncesije. ~~Agencija bi imala tri odsjeka: za javne nabavke, za koncesije i za javno-privatna partnerstva.~~ Osim regulatorne, nadzorne, koordinativne i normativne funkcije, ona bi rješavala u prvostepenom žalbenom postupku, a u okviru Upravnog suda bi se formiralo i osposobilo posebno odjeljenje za javne nabavke, koncesije i javno-privatna partnerstva koje bi osiguravalo sudsku zaštitu prava u ovoj materiji;
- ✓ neophodno je propisivanje novog sistema sankcija i odgovornosti u sistemu javnih nabavki. Prije svega se to odnosi na podizanje novčanih sankcija, ali i nove nenovčane sankcije kao što je zabrana profesionalnog obavljanja djelatnosti zbog zloupotreba i povreda pravila javnih nabavki. Takođe, neophodno je propisati poseban režim krivične odgovornosti za odgovorna lica pravnog lica, kako na strani javnog naručioca, tako i na strani ponuđača u postupku javnih nabavki kako bi se preveniralo izdavanje štetnih i protivpravnih naloga zaposlenima u službama javnih nabavki;
- ✓ izgradnju internih i eksternih mehanizama provjere svrsishodnosti javnih nabavki i propisaćemo mehanizme za prethodnu provjeru opravdanosti javnih nabavki kojima bi raspolagala novoformirana i istinski nezavisna Agencija za javne nabavke, koncesije i javno-privatna partnerstva;
- ✓ smatramo neophodnim da se uspostavi kontrolni okvir za nabavke državnih preduzeća koja se bave komercijalnom i industrijskom djelatnošću, nadzor bezbjednosnih nabavki i prethodnu provjeru razloga za primjenu pregovaračkog postupka;
- ✓ ukidanje instituta javnih nabavki male vrijednosti i propisati da se sva javna nabavljanja moraju organizovati u konkurentskom postupku u skladu sa principom jednakih mogućnosti za sve ponuđače;
- ✓ kreiranje mehanizama za podjelu predmeta javnih nabavki, tamo gdje je moguće i troškovno efikasno, kako bi se omogućilo u dijelu njihovog predmeta i dostavljanje ponuda više malih i srednjih preduzeća, što bi bio stimulans maloju i srednjoj privredi i korak ka punoj konkurenciji i intenziviranju konkurencije u sistemu javnih nabavki;
- ✓ zalažemo se za formiranje jedne organizacione jedinice u okviru Agencije za zaštitu konkurencije, nakon njene reforme, koja bi se bavila isključivo analizom okolnosti koje pogoduju namještanju ponuda u postupcima javnih nabavki i ispitivanjem konkretnih slučajeva gdje postoji sumnja da se radi o dogovoru o kartelu, tj podjeli tržišta, fiktivnim ponudama i rotirajućim ponudama;

- ✔ izgadićemo mehanizme kontrole, kako interne, tako i eksterne radi obezbjeđenja racionalnog trošenja javnog novca. Uvešćemo obaveznu, dubinsku, prethodnu i naknadnu, kao i suštinsku kontrolu svakog aneksa ugovora o javnim nabavkama;
- ✔ propisaćemo princip maksimalne upravne i fiskalne transparentosti kako bi javnost znala sve detalje u vezi poslovanja novcem poreskih obveznika. Svi akti tenderske dokumentacije, odluke o izboru, ugovori o javnim nabavkama i njihovi aneksi i izvještaji o realizaciji, moraju biti dostupni na sajtu i u svakom minutu raspoloživi za javni uvid, kontrolu i javno praćenje;
- ✔ obezbijedićemo efektivne mehanizme za građanski nadzor javnih nabavki;
- ✔ ačinjavaće se i javno objavljivati liste kompanija koje neuredno i nesavjesno izvršavaju obaveze iz ugovora o javnim nabavkama.

NAŠA STRATEGIJA ZA MLADE

**MODERNA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: MODERNIZACIJA CRNE GORE NIJE POSAO SAMO ZA JEDNOG ČOVJEKA I SAMO ZA JEDNU STRANKU.

Prema popisu iz 2011. godine, učešće građana između 15 i 30 godine života u ukupnom broju stanovnika u Crnoj Gori je 21, 4% ili ukupno 132. 701 stanovnik.

Šta su problemi mladih? Da li imaju strahove? Kako zamišljaju život? Da li je Crna Gora zemlja budućnosti? Na ova i brojna druga pitanja svaka demokratska vlast i svaka savremena država mora imati odgovor.

Mladi svoje stavove i vrijednosti formiraju pod uticajem porodice, svojih vršnjaka, medija, obrazovnog sistema i društva u cjelini, težeći ostvarenju najviših društvenih vrijednosti koji dominiraju u savremenom demokratskom svijetu.

Sve ovo nas navodi na zaključak da je period fizičkog i psihičkog sazrijevanja veoma složen i osjetljiv proces u životu svakog pojedinca.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Mladi u Crnoj Gori su isključeni iz procesa donošenja odluka, te im je samim tim i uskraćena mogućnost kreiranja sopstvene budućnosti i aktivnog učešća u oblikovanju zemlje u kojoj žele da žive.

Crnogorska privreda je u takvom stanju da ne otvara šansu stvaranja radnih mogućnosti za mlade.

Mladi se u Crnoj Gori koriste kao jeftina i uglavnom jednostavna radna snaga u kojoj se do radnog mjesta najčešće dolazi partijskom knjižicom, a ne znanjem i ličnim sposobnostima.

Nezaposlenost mladih je drastično veća u odnosu na nezaposlenost ostalih kategorija stanovnika. Mladi sve teže dolaze do posla, a njihova stručnost i nivo obrazovanja ne uzimaju se u obzir prilikom izbora kandidata, već je partijska pripadnost i podobnost gotovo jedini kriterijum za izbor, što sve snižava kvalitet rada u slučaju eventualnog zaposlenja.

Crnoj Gori nedostaju brojni kulturni, umjetnički i sportski sadržaji, što se negativno odražava na razvoj i sazrijevanje mladih.

Atmosfera partijskih podjela i unaprijed poznatih rezultata konkursa rezultirali su gubitkom motivacije za obrazovanjem, radom i usavršavanjem, čime se drastično uvećao procenat „odliva mozgova“ iz Crne Gore u zemlje koje su ekonomski i privredno razvijene države.

Izuzetno teška materijalna situacija onemogućava ogroman broj mladih da putuju, da se obrazuju, da samostalno žive i da zasnivaju svoje porodice.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ U svakoj savremenoj državi mladi su simbol slobode i demokratije, te im se mora pružiti šansa da slobodno kreiraju budućnost i bore se za ostvarenje osnovnih ljudskih prava i sloboda čovjeka i građanina;
- ✓ usvojićemo i dosljedno primijeniti Nacionalnu strategiju za mlade sa ciljem suštinskog poboljšanja statusa mladih u Crnoj Gori i stvaranja moderne države i savremenih uslova za život i rad mladih;
- ✓ radićemo na stvaranju nove generacije mladih političara, jer su nova energija, ideje i znanje preduslov za stvaranje boljeg života, novih društvenih vrijednosti, savremenih uslova za mlade i boljitak čitavog društva;
- ✓ smanjićemo poreze poslodavcima koji zapošljavaju mlade;
- ✓ obezbijedićemo praktično usavršavanje za sve srednjoškolce i studente, tokom školovanja, odnosno studiranja;
- ✓ podstićemo društveni aktivizam mladih;
- ✓ formiraćemo informacijski sistem sa jedinstvenom bazom podataka o stepenu obrazovanja, stručnoj osposobljenosti, njihovim vanobrazovnim aktivnostima i drugim podacima i informacijama kako bi poslodavci imali uvid u kadrovsku bazu naše države;
- ✓ izbacićemo politiku iz obrazovnih institucija i omogućiti da sistem obrazovanja vode uspješni, spremni i sposobni, a ne politički podobni;
- ✓ omogućićemo da studenti i srednjoškolci učestvuju u kreiranju zakona i drugih opštih pravnih akata koji se na njih odnose;
- ✓ obezbijedićemo primjenu funkcionalnog obrazovanja u Crnoj Gori zasnovanog na realnim potrebama crnogorske privrede;
- ✓ učenicima i studentima omogućićemo savremene nastavne planove i programe, modernu i stručnu literaturu, savremene prostorne uslove i sticanje primjenjivog znanja;
- ✓ insistiraćemo na tome da sport ne bude zloupotrebljavan u vanskportske svrhe;
- ✓ borićemo se protiv svih oblika nasilja u porodici, na ulici, u školama, na fakultetima, primjenom kvalitetne i savremene strategije za mlade i njihovim aktivnim uključivanjem u proces donošenja odluka na svim nivoima organizovanja;
- ✓ više se nikada nećemo dijeliti po nacionalnom, političkom ili vjerskom identitetu i pripadnosti, već isključivo po tome koliko znamo, koliko smo uspješni i kako utičemo na budućnost sadašnjih generacija i generacija koje dolaze;
- ✓ obezbijedićemo efikasno korišćenje pretpristupnih fondova EU namijenjenih razvoju i usavršavanju mladih u njihovom interesu i interesu svih građana Crne Gore;
- ✓ zalagaćemo se za punopravno članstvo Crne Gore u EU, jer je to najbolji okvir za unapređenje života i položaja mladih u Crnoj Gori;
- ✓ naš primarni patriotski cilj biće moderna, razvijena, bogata i evropska Crna Gora.

**RAZVOJ SPORTA
PRIORITET**

**SPORTISTI SU
NAJBOLJI AMBASADORI**

NAŠ ZADATAK: DA ZNAČAJNO UNAPRIJEDIMO USLOVE ZA RAZVOJ SPORTA, JER SU SPORTISTI NAŠI NAJBOLJI AMBASADORI!

Sport je znak prepoznavanja zemlje, njene afirmacije i promocije, zbližavanja ljudi, zdravog usmjeravanja mladih naraštaja, simbol prijateljstva, pomirenja, jednom riječju sport je život. On spaja ljude, uči ih pobjedama i porazima, bogatstvu različitosti, principima pravde i jednakosti. Sport nema granica, on poznaje samo mjeru pobjede i poraza, uspjeha i neuspjeha, zato se sa pravom kaže da su sportisti najbolji ambasadori jedne zemlje, njeno ogledalo u svijetu. Posebno male zemlje koje u velikim globalnim utakmicama po prirodi stvari igraju inferiornu ulogu, preko sporta imaju mogućnost da vrlo često na najljepši mogući način zagospodare svjetskom pozornicom, što smo imali prilike da osjetimo sjajnim nastupima naših sportista. Pored efekata na globalnom planu, takva dostignuća imaju veoma produktivne interne implikacije prije svega na podsticaj mladim generacijama da se bave sportom, zdravim načinima odrastanja od čega društvo može imati samo koristi. Zato stvaranje uslova za razvoj sporta, njegova afirmacija, zaštita sportista i unapređenje njihovih prava predstavljaju prioritetne zadatke vlasti svih država kojima je interes zemlje i njenih građana na prvom mjestu.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Crna Gora je rasadnik vrhunskih sportista, podneblje koje rađa izuzetne talente, posmatrano u odnosu na broj stanovnika sportska velesila, ali i zemlja iz koje mladi sportisti jedva čekaju da odu, i to naravno ne slučajno. Stanje sportske infrastrukture, naročito u ovim najpopularnijim sportovima je veoma loše, uslovi u kojima se razvijaju posebno mladi talenti u pojedinim sportovima je nedostojno čovjeka, a kamoli mladog, odvažnog, talentovanog sportiste, budućeg reprezentativca. Nikako da razumijemo da su mladi, u konkretnoj materiji sportisti osnova, odnosno baza svakog sistema. U tim godinama razvoja njima su najpotrebniji uslovi, oni se izgrađuju do 18-19 godine, ostalo je samo nadgradnja koja ne može ići bez prave osnove. U razvijenim zemljama treneri najmlađih kategorija imaju veću platu od kolega koji treniraju starije uzraste, upravo kako bi pokazali koliki je značaj bazičnog sporta.

Posebna tema je kvalitet klupskog sporta u Crnoj Gori koji je praktično na najnižim ljestvicama. To se u mnogim sportovima pretežno svelo na nekoliko klubova koji igraju po 4-5 puta međusobno tokom sezone jer lige nemaju dovoljno klubova, utakmice se odigravaju u krugu prijatelja aktera i najbliže rodbine, a da ne govorimo o tome da nema ni 1% sportista u Crnoj Gori koji imaju regulisan radni odnos, odnosno kojima se plaćaju porezi i doprinosi na zarade. Takođe i položaj trenera je nezavidan, nesiguran, obično kratkoročan i zavisi u većini slučajeva od onih koji nemaju nikakve veze sa sportom. I to je upravo jedan od uzroka ovakvog stanja, kada dominantnu ulogu, odnosno moć upravljanja u crnogorskom sportu u jednom velikom dijelu imaju pojedinci koji nemaju dodirnih tačaka sa sportom, a usput imaju i druge veoma diskutabilne reference koje nikada u zdravom sistemu nijesu išle uz riječ sport. Kada na sve navedeno dodate da je našim zvaničnicima sport na marginama, sve dok ne dođe neko polufinale ili finale i potreba da budu „viđeni“, onda je jasan i uzrok i dijagnoza postojećeg stanja.

Nijesu građani Crne Gore, a ni vaterpolisti naših klubova zaboravili brojne nedaće koje su prolazili prethodnih godina, kada su sa uspjehom pronosili slavu crnogorskog klupskog vaterpola, a sjećamo se dobro i kakav je tada bio odnos formalno najodgovornijih. Stanje fudbalske infrastrukture je na izuzetno niskom nivou, iako se radi o najmasovnijem i najpopularnijem sportu. Crna Gora nema nacionalni stadion, a slika koju šaljemo u svijet kada igra reprezentacija sa Gradskog stadiona u Podgorici koji nema istočnu tribinu nije na ponos svijetloj sportskoj i fudbalskoj tradiciji koju svakako imamo. Činjenice koje pokazuju da često u zimskim mjesecima zbog stanja fudbalskih terena nijesu u prilici da se odigraju ni mečevi prve fudbalske lige, a da ne govorimo o nižim nivoima i mlađim kategorijama, jasno ukazuju koliko je alarmantno stanje i neodložna potreba da država odlučno krene u izgradnju sportske infrastrukture.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✔ da se značajna sredstva iz Kapitalnog Budžeta usmjeravaju za izgradnju sportske infrastrukture;
- ✔ da Vlada Crne Gore u saradnji sa FSCG krene u realizaciju izgradnje nacionalnog stadiona;
- ✔ da se prioritetno krene u realizaciju izgradnje jednog zatvorenog bazena na sjeveru Crne Gore po međunarodnim standardima i pravilima FINE;
- ✔ da se stvore sve formalne pretpostavke i prateće mjere kako bi svi profesionalni sportisti imali sva prava iz radnog odnosa;
- ✔ da se unaprijedi kvalitet izvođenja fizičke kulture i uslovi za izvođenje nastave u osnovnim i srednjim školama, kao i unaprijede uslovi za bavljenje sportom u institucijama visokog obrazovanja;
- ✔ da se u organizaciji nadležnog Ministarstva i organa lokalnih samouprava omogući djeci teškog materijalnog stanja da besplatno treniraju i pohađaju škole i kurseve različitih sportskih disciplina;
- ✔ da Vlada i lokalne samouprave u saradnji sa nadležnim nacionalnim sportskim savezima i evropskim i svjetskim organizacijama poboljšaju fudbalsku infrastrukturu izgradnjom stadiona sa vještačkom podlogom kao i adekvatnih stadiona sa prirodnom podlogom za odigravanje zvaničnih utakmica, kao i uslove za razvoj dvoranskih sportova;
- ✔ da nadležno Ministarstvo posveti posebnu pažnju uslovima u kojima se razvijaju mladi sportisti, odnosno bazičnom sportu kako kroz mlađe kategorije klubova, škole sportova, tako i sportske aktivnosti u osnovnim i srednjim školama;
- ✔ da se vlasničke strukture u klubovima kao i načini njihovog ustanovljenja učine transparentnim kako bi se vlasničke i upravljačke strukture dovele na nivo koji je u interesu sporta i sportista;
- ✔ da se dodatno radi na obezbjeđenju stručnih, kompetentnih i obrazovanih kadrova, ali i adekvatnom stepenu zaštite trenerske struke i podsticanju zdrave konkurencije;
- ✔ da se u svim gradskim četvrtima i u mjesnim centrima na prigradskom i seoskom području pomaže i podstiče izgradnja sportskih objekata za masovno bavljenje sportom.

POMORSTVO

**POMORSKA, A NE SAMO
PRIMORSKA ZEMLJA**

NAŠ ZADATAK: PROMJENA KRVNE SLIKE POMORSTVA CRNE GORE

Teško je reći nešto o značaju današnjeg pomorstva za Crnu Goru, a ne reći da smo nekada imali dvije domaće broderske kompanije: “Jugooceaniju” iz Kotora i “Prekookeansku plovidbu” iz Bara koje su na vrhuncu svog poslovanja zajedno imale flotu sa 43 broda i zajedno godišnje prihodovale više od 100 miliona dolara. Naše broderske kompanije zajedno sa nekadašnjim brodogradilištima u Tivtu i Bijeloj, lukama Bar i Zelenika bile su dio svjetske pomorske industrije koja je zapošljavala više hiljada ljudi i finansijski bila veoma značajna za razvoj Crne Gore. Danas, kao rezultat nebrige državnih institucija, ugašene su broderske kompanije čiji su brodovi i imovina prodati pod sumnjivim okolnostima, brodogradilišta su ugašena kao preduzeća, a time i taj vid privrede a luke su neadekvatno iskorišćene, sa slabim međunarodnim konekcijama. Jedini resurs koji je preživio 30-godišnju vladavinu DPS-a su naši pomorci, ostavljeni sami sebi, a istovremeno maksimalno finansijski opterećeni da bi uopšte mogli da se bave pomorstvom, kroz skupu i neadekvatnu obuku.

Danas je moguće pričati o značaju pomorstva za privredu Crne Gore isključivo kroz zapošljavanje mladih ljudi na brodovima stranih kompanija jer postojeće dvije broderske kompanije sa 4 broda i luke koje su privatizovane više nisu zamajac razvoja pomorske privrede Crne Gore. Mada ne postoji registar niti tačno utvrđen broj pomoraca, u stručnim krugovima se koristi brojka od 4,000 pomoraca svih profila koji plove na brodovima stranih država. Zarađeni novac koji pomorci tokom godine šalju svojim porodicama u Crnoj Gori, mada nema tačnih pokazatelja, mjeri se milionima eura, čime pomorci direktno pomažu crnogorsku privredu.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Trenutno stanje u crnogorskom pomorstvu je više nego alarmantno. Nepostojanje nacionalne strategije razvoja pomorstva, zakašnjela i neadekvatna primjena međunarodnih propisa, neadekvatni ljudski i tehnički resursi nadležnog Ministarstva su samo neki od najvažnijih, ali nažalost ne i jedini problemi našeg pomorstva danas. Višegodišnja nebriga za razvoj pomorstva, nemar za očuvanjem postojećih i formiranje budućih pomoraca i zastarjeli nastavni programi su samo neki od problema koji su doveli do slabljenja kvaliteta obuke naših pomoraca, a time i njihove konkurentnosti na svjetskom tržištu. Sve navedeno kao i nemogućnost zapošljavanja pomorskih pripravnika kao i nepostojanje zdravstvene i socijalne zaštite pomoraca doveli su do urušavanja jedinog preostalog resursa našeg pomorstva: ljudskog kadra.

Evidentno je da je tokom 30-godišnjeg državnog nemara prema pomorstvu i pomorcima, urušena mogućnost većeg razvoja luka i pomorskog transporta pa danas možemo da radimo isključivo na očuvanju najvažnijeg resursa pomorstva: našim ljudima, odnosno sadašnjim i budućim pomorcima. Da bi se krenulo u obnovu našeg pomorstva, potrebno je prvo navesti glavne probleme koji nas pritiskaju danas a potom krenuti u njihovo rješavanje. Kao ključne probleme identifikovali smo: neadekvatne ljudske i tehničke resurse Ministarstva saobraćaja i pomorstva; nepostojanje nacionalne strategije razvoja pomorstva 2019-2029 sa akcionim planom; kašnjenje u primjeni i neadekvatna implementacija međunarodnih pomorskih konvencija i propisa iz nacionalnog zakonodavstva; neadekvatna kontrola obuke i sertifikacije pomoraca; nepostojanje stimulansa brodarskim kompanijama za zapošljavanje pomorskih pripravnika i pravne barijere za zapošljavanje pomoraca; nepostojanje jake nacionalne brodarske kompanije; neadekvatna zdravstvena i socijalna zaštita pomoraca;

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

Demokratska Crna Gora je riješena da se uhvati u koštac sa nagomilanim problemima našeg pomorstva i da za konkretne probleme ponudi konkretna rješenja i time sveobuhvatno promijeni “krvnu sliku” pomorstva Crne Gore. Problemi čiji uzroci su nastali još prije 10,20 ili više godina traže adekvatan pristup a samo pomorstvo da napokon bude prepoznato kao jedan od zamajaca razvoja Crne Gore.

- ✓ Uradićemo elaborat kojim bi se odredio potreban broj stručnjaka, njihovih profila i potrebnih tehničkih sredstava za nesmetano obavljanje poslova u djelokrugu Ministarstva saobraćaja i pomorstva, odnosno Direktorata za pomorstvo. Na osnovu rezultata elaborata obezbjedićemo adekvatna tehnička sredstva, uključujući IT tehnologiju i elektronske baze podataka, kao i ljudske resurse čime bi se stvorio preduslov za daljni razvoj pomorstva uz pomoć efikasne i stručne pomorske administracije, u skladu sa preporukama EU;
- ✓ Pristupićemo analizi postojećeg stanja, na osnovu čega ćemo izraditi akcioni plan i izraditi nacionalne strategije razvoja pomorstva u saradnji sa svim akterima crnogorske pomorske privrede. Strategija će imati jasno definisane ciljeve sa rokovima i zaduženjima za njihovu implementaciju;
- ✓ Pri izradi nacionalne strategije razvoja pomorstva, uradila bi se i strategija implementacije međunarodnih konvencija i propisa kojih je Crna Gora prihvatila I potpisala. Strategija će imati jasno definisane ciljeve sa rokovima i zaduženjima za njihovu implementaciju, čime bi usaglasili domaće pomorsko zakonodavstvo za međunarodnim obavezama. Jedan od osnovnih ciljeva Strategije će biti izrada novog Zakona o pomorstvu Crne Gore kao krovnog dokumenta na koji bi se nadovezali ostali zakoni i propisi u sferi nacionalne pomorske privrede koji su potrebni za nesmetano zapošljavanje naših pomoraca;

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

- ✓ U saradnji sa Ministarstvom obrazovanja potrebno je kao jedan od ciljeva buduće strategije razvoja pomorstva postaviti i modernizaciju i usklađivanje sa međunarodnim zahtjevima nastavnih planova i programa u srednjim pomorskim školama, fakultetima i centrima za obuku pomoraca. Takođe je potrebno buduće obrazovanje i obuku pomoraca uskladiti za zahtjevima međunarodnog tržišta rada i same pomorske industrije;
- ✓ Trenutno se nadležnosti dijele između Ministarstva prosvjete i Ministarstva saobraćaja i pomorstva čime se ne ispunjavaju međunarodni zahtjevi u pogledu organizacije i sertifikacije obuke pomoraca. Takođe, nadležne institucije nemaju ni ljudskih ni tehničkih sredstava za kontrolu obuke i sertifikacije pomoraca. Obezbeđivanjem adekvatnih ljudskih i tehničkih sredstava oformilo bi se posebno odeljenje unutar Direktorata za pomorstvo koje bi bilo nadležno za registraciju, izdavanje odobrenja za rad i kontrolne inspekcije centara za obuku pomoraca kao i svih ostalih obrazovnih institucija, kao i odobravanje njihovih nastavnih planova, potrebnih sredstava za njihovu implementaciju, kao i samo izvođenje obuke pomoraca u njima. Uvešćemo elektronski registar pomoraca koji bi umrežio Lučke Kapetanije, Centre za obuku pomoraca i Direktorat za pomorstvo čime bi se regulisala i međunarodna obaveza za postojanjem takvog registra;
- ✓ Imamo više primjera u svijetu gdje su državne pomorske administracije pružale razne vrste stimulansa brodarskim kompanijama da bi zapošljavale pripravnike po završetku školovanja. Neki od takvih stimulansa koje ćemo ponuditi brodarskim kompanijama će se ogledati u preuzimanju obaveze plaćanja avionske karte za ukrcaj/iskrcaj pomoraca tokom obavljanja pripravničkog staža od 12 mjeseci kao i dio pripravničke plate. Uspostavićemo saradnju sa svim pomorskim administracijama zemalja pod čijim zastavama plovi i radi većina naših pomoraca i kroz ugovore sa njima omogućiti da naši pomorci mogu da plovi na brodovima registrovanim u tim državama. Kroz ispunjavanje svih ILO zahtjeva u vezi identifikacije pomoraca učinićemo da se naši pomorci mogu ukrcajati i iskrcavati u većini zemalja Južne Amerike bez viza. Ovim aktivnostima bi učinili naše pomorce atraktivnijim za zapošljavanje;

- ✔ trenutno postoje dvije državne brodarske kompanije u Baru i Kotoru sa svega četiri relativno mlada, ali tehnološki zastarjela broda koja su nerentabilna. Predložićemo spajanje ovih kompanija u jednu brodarsku kompaniju i kupovinu polovnih brodova koji su potrebni na međunarodnom tržištu tereta. Time bi se smanjili operativni troškovi i poboljšala konkurentnost kompanije. Takođe bi se radilo na uspostavljanju međunarodnog pomorskog saobraćaja između Crne Gore i Italije čime bi i naše luke postale atraktivnije za međunarodni transport robe;
- ✔ implementiraćemo u potpunosti međunarodne propise iz ove oblasti, posebno “MARITIME LABOUR CONVENTION 2006” i primijeniti pozitivne primjere iz regiona čime bi omogućili da naši pomorci budu deo nacionalne zdravstvene i socijalne zaštite;
- ✔ modernizovaćemo nastavne planove i programe obrazovanja i obuke pomoraca. Naše pomorske škole i fakulteti rade na osnovu starih planova koji su organizovani po principu nastavnog kadra, da ih prave na osnovu toga ko će ih predavati, a ne na osnovu struke i potrebe brodarar. Ovi nastavni planovi kao i cijeli sistem obrazovanja nije uskladjen sa međunarodnim propisima što je konstatovala i EMSA (European Maritime Safety Agency) tokom zadnje inekcije (u prilogu).

**ZAŠTITA
ŽIVOTNE SREDINE**

**EKOLOŠKA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA PRIMJER ZAŠTITE I OČUVANJA EKOSISTEMA, A NE PRIMJER POSTOJANJA EKOLOŠKIH CRNIH TAČAKA.

Zaštita životne sredine podrazumijeva preventivno djelovanje, suzbijanje štete i odgovornost svih u cilju očuvanja biološke ravnoteže. Razumijevanje prirode kao osnovnog resursa opstanka svih generacija je u osnovi suština cjelokupnog procesa. Mjerni element i utvrđivanje stadijuma kvaliteta zaštite životne sredine ogledaju se u odnosu na: kvalitet vazduha i klimatske promjene, upravljanje otpadom, industrijsko zagađivanje, zaštitu od buke, hemikalije, upravljanje vodama, šumarstvo, more i priobalno područje. Održivi razvoj upravo treba da predstavlja jednu vrstu ravnoteže između interesa i potreba sadašnjih i budućih generacija sa jedne strane, kao i samih kapaciteta životne sredine sa druge strane. Umjesto traženja ravnoteže, često se zaborave granice u svoj pohlepi današnjice praćenoj sebičnom potrebom zadovoljenja interesa pojedinaca i raznih lobija, pa tako devastacija životne sredine predstavlja jedan od najvećih problema današnjice. Prirodno bogatstvo praćeno rijetko viđenom raznolikošću i kvalitetom na malom području, Crnoj Gori daju velike prednosti, ali ako se nastavi odnos prema prirodi kakav imamo posljednjih godina i decenija jasno je da nas i naše potomstvo čeka sumorna budućnost. evopske integracije kojima težimo podrazumijevaju usvajanje ekoloških standarda EU koja ima definisane visoke kriterijume u oblasti zaštite životne sredine i ne prihvata kompromise!

OPIS TRENUTNOG STANJA

Poslanici Skupštine Crne Gore su 21. septembra 1991. godine na Žabljaku jednoglasno usvojili Deklaraciju o proglašenju Crne Gore ekološkom državom. Ustavom Crne Gore je jasno definisano u članu 1 da je Crna Gora ekološka država. Međutim, kada pogledamo stanje na terenu i našu stvarnost jasno je da su ovo nažalost bila samo deklarativna i populistička zalaganja. Suština nam se kao i po mnogo čemu razlikuje od forme, a posljedice svakim danom bivaju dalekosežne. Ukoliko što prije otvoreno ovom problemu ne pogledamo u oči i ne preduzmemo hitne mjere biće kasno, a otvaranje Poglavlja 27 koje se bavi životnom sredinom u pregovorima sa EU biće nam nepremostiva prepreka.

Nažalost, moramo priznati da su crnogorska svakodnevica smetlišta kraj vodotoka i u njima, divlja smetlišta pored saobraćajnica, ugostiteljskih objekata, stambenih zgrada, posječene i neplanski eksploatisane šume, devastirana korita rijeka krađom pijeska i šljunka, divlja gradnja, fekalije na samim kupalištima i mnogo toga drugog što pokazuje kako sebičnost i pohlepa razaraju sopstveno biće. Postojanje preko 350 divljih deponija različitih vrsta otpada, velikog broja crnih ekoloških tačaka (KAP, Željezara Nikšić, Termoelektrana i Rudnik uglja Pljevlja, deponije Gradac Pljevlja, Vasove vode Berane, brodogradilište Bijela...), način na koji najveći broj lokalnih samouprava upravlja otpadom, dovelo je do toga da se ovaj problem posmatra i kulturološki jer se nesposobnost institucija sistema negativno odrazila i na građanstvo.

Šume su najveći ekosistemi u Crnoj Gori i pokrivaju 54% ukupne teritorije, što nas po stepenu šumovitosti uz skandinavske zemlje čini jednom od najšumovitijih zemalja Evrope. Međutim, krađa, neplanska sječa, prekomjerna eksploatacija, ograničena zakonska regulativa veliki su problemi u oblasti šumartsva. Pored toga što se KAP smatra jednom od najvećih crnih ekoloških tačaka u Crnoj Gori što prouzrokuje kontinuirano trovanje zetske ravnice koja „hrani“ veliki dio Crne Gore, mnogi izvještaji o stanju životne sredine pokazali su da građani Zete, zajedno sa građanima Pljevalja i Nikšića udišu vazduh najgoreg kvaliteta. Najteža situacija po tom osnovu je u Pljevljima gdje je nivo zagađenosti vazduha često drastično iznad dozvoljenih limita. Osim Termoelektrane i Rudnika uglja, tokom grejne sezone u dvije „Vodovodove“ kotlarnice dnevno izgori 20 tona uglja, a pored njih u Pljevljima ima četrdesetak drugih kotlarnica i oko 5000 individualnih ložišta u kojima godišnje izgori preko 100.000 tona uglja bez ikakve zaštite. Posljedice su veoma ozbiljne i ogledaju se u porastu broja oboljelih od respiratornih bolesti, porastu mortaliteta, smanjenju nataliteta i smanjenju broja stanovnika, dodatno usljed iseljavanja.

Veliki ekološki genocid predstavlja i činjenica da privilegovane grupe pojedinaca svakodnevno bezrezervno eksploatišu i devastiraju korita naših rijeka, vadeći ilegalno ogromne količine šljunka, odnosno zarađujući za jedan dan koliko država i lokalne samouprave po osnovu naplaćenih koncesija po ovom osnovu, prihoduju za godinu dana. Naravno da je ovakvo stanje jedino moguće uz direktnu spregu tih privilegovanih pojedinaca i raznih nivoa vlasti. Još je tragičnije kada neke privilegovane privatne firme ilegalno eksploatišu materijal iz rijeka, a nakon toga ga koriste prilikom izvođenja javnih radova i fakturišu to gradu ili državi na naplatu, tj. na kraju im građani plaćaju nezakonitu eksploataciju i krađu sopstvenog prirodnog bogatstva.

Alarmanтни su podaci koji pokazuju da se na divljim deponijama odlaže blizu 40% ukupno stvorenog otpada, odnosno gotovo 80.000 tona smeća. Pokazatelji da se otpad organizovano razdvaja samo u Podgorici, Kotoru i Herceg Novom i to samo 2,66% od ukupnih količina, činjenice su koje pokazuju kako lokalne samouprave upravljaju otpadom i koliko modernih sanitarnih deponija imamo u Crnoj Gori.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Ulaganje u čiste izvore energije;
- ✓ efikasno sprečavanje i kontrolu zagađenja;
- ✓ minimizaciju otpada i ekoloških rizika;
- ✓ dosljedno realizovanje zakonom utvrđene obaveze da zagađivač životne sredine za to plaća odgovarajuću ekološku naknadu prema utvrđenim kriterijumima;
- ✓ intenziviranje izgradnje sanitarnih deponija sa reciklažom i preradom komunalnog otpada;
- ✓ podsticanje razvoja obnovljivih izvora energije;
- ✓ afirmaciju energetske efikasnosti, odnosno poresko i drugo stimulisanje proizvođača koji upotrebljavaju „zelene tehnologije“;
- ✓ zaustavljanje devastacije korita rijeka i jezera, kao i nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska;
- ✓ kontinuiranu edukaciju i podizanje svijesti građana o potrebi zaštite životne sredine;
- ✓ decentralizaciju nadležnosti organa koji se bave ovim pitanjima;
- ✓ uvođenje efikasnog informacionog i sistema monitoringa;
- ✓ nastavak usaglašavanja domaćih propisa sa pravom Evropske unije;
- ✓ toplifikaciju Pljevalja u cilju smanjenja zagađenja;
- ✓ hitno izdvajanje sredstava iz budžeta i apliciranje u evropskim fondovima za sanaciju crnih ekoloških tačaka;
- ✓ da vlast na državnom i lokalnom nivou pitanje upravljanja otpadom stave u vrh prioriteta imajući u vidu da odlaganje rješavanja ovog pitanja može imati nesagledive ekonomske i ekološke posljedice koje ćemo plaćati dugo;
- ✓ uspostavljanje Registra zagađivanja životne sredine u skladu sa PRTR Protokolom;
- ✓ da se maksimalni mogući državni kapaciteti odmah usmjere ka dostizanju ekoloških standarda EU jer će u suprotnom proces pregovora biti veoma neizvjestan.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

ZAŠTITA KONKURENCIJE

SLOBODNO NADMETANJE

NAŠ ZADATAK:

DRŽAVA ĆE SE IZBORITI ZA FER I SLOBODNU KONKURENCIJU JER SE KROZ KONKURENCIJU DOLAZI DO KVALITETA I ZAŠTITE SLOBODE IZBORA

Bez slobodnog nadmetanja privrednih subjekata nema ekonomske efikasnosti u privredi. U biti slobodne konkurencije jeste pritisak koji osjeća svaki privredni subjekat, a koji mu stvara njegov rival vođen istim interesom. Kroz taj pritisak se stvara podsticaj da se ponudi bolji kvalitet proizvoda, da se obore troškovi vlastite proizvodnje, ali i da se ulaže u nove tehnologije kako bi se unaprijeđenom dinamičkom ekonomskom efikasnošću držao korak u odnosu na konkurentniju i odnijela pobjeda u nastojanju da se pridobije naklonost potrošača. Slobodna konkurencija je nezamisliva bez jasno definisanih pravila. Tamo gdje ima konkurencije nema udobnog života za preduzetnike, niti lake i sigurne zarade. Kroz slobodnu konkurenciju se stvara i obnavlja podsticaj da se uloži maksimalan napor kako bi se proizvelo kvalitetno dobro i to po što nižim troškovima. Konkurencija i pokazuje ko je zaslužio, a ko nije da nastavi igru u tržišnoj utakmici. I na kraju, zaštita konkurencije je uslov za očuvanje principa slobode izbora. Sve su to samo neki od razloga zašto je neophodna regulacija politike konkurencije, a treba dodati i da je to veoma značajna obaveza koja proizilazi iz procesa evropskih integracija.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Naša zemlja se suočava sa brojnim izazovima na planu zaštite konkurencije. Prije svega, i u predsocijalističkom i u socijalističkom dobu u našoj zemlji je potiskivano privatno preduzetništvo i sistematski je urušavan princip slobodne konkurencije u privredi. Dugoročni efekti tih stanja se moraju prevazilaziti odlučnim zalaganjem za reforme privrede i jačanje zaštite konkurencije. Zatim, kao zemlja nemamo dugu tradiciju tržišne privrede, a nemamo ni dugu tradiciju preduzetnički orijentisanih modela društvenog i privrednog uređenja. To uzrokuje svijest koja ne uvažava potrebu da se gradi ekonomski poredak zasnovan na slobodi konkurencije i principu jednakih mogućnosti u privrednoj areni. Osim toga, Pravo konkurencije niti je bilo niti je danas utemeljeno u sistemu visokog obrazovanja, niti u pravnim propisima dugo vremena zbog čega se suočavamo sa velikim deficitom znanja kod onih koji bi trebalo da obezbijede primjenu propisa o zaštiti konkurencije. Dugo vremena je na snazi bilo socijalističko anti-monopolsko zakonodavstvo koje nije prikladno definisalo osnovne pojmove i pravce borbe protiv deformacija konkurencije. Međutim, ni danas nemamo sasvim valjanu pravnu regulativu. Ona je više projekat tretiranja evropskih normi kao švedskog stola: uzme se ono što odgovara, a ostavi se ono što ne odgovara, tj. što bi moglo da naruši nečiji partikularni interes u privredi. Domaća Agencija za zaštitu konkurencije ima inokosni organ koji bira Vlada kao jedini organ rukovođenja, dakle bez kolegijalnog organa koji bi unio ravnotežu i veći stepen kompetentnosti u proces rada i odlučivanja. Prema tome, naše pravo konkurencije ne ispunjava osnovne principe pravnog sistema: potpunost, određenost, efikasnost i koherentnost.

No, pravo i institucije u oblasti zaštite konkurencije suočeni su sa još većim problemima u praksi. Prvo, mnoge privilegovane firme u stanju su da se izuzmu od uticaja Agencije za zaštitu konkurencije, a to je rezultat dosluha sa vlašću. To se prije svega odnosi na kartelske sporazume u postupcima javnih nabavki i to naročito nabavki javnih radova u oblasti građevinarstva. Drugo, u djelovanju Agencije za zaštitu konkurencije gotovo da nema izrečenih sankcija tako da nije ostvaren nikakav efekat ni specijalne ni generalne prevencije anti-konkurentskih akata i praksi. Imajući u vidu da je naše tržište malo i nepotpuno, a pravni sistem veoma nesavršen, ne treba da čudi sve veća monopolizacija i kartelizacija na domaćem tržištu.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Preduzećemo sveobuhvatnu reformu krovne institucije u sistemu - Agencije za zaštitu konkurencije kako bi se njen izbor, status i funkcionisanje izmakli iz nadležnosti izvršne vlasti. Ona mora radikalno i da izmijeni svoju organizacionu strukturu na način da joj organ rukovođenja i odlučivanja bude novoformirani Savjet, kolegijalni organ;
- ✓ pristupi ćemo izgradnji ambijenta koji će biti u znaku permanentnog rada na izjednačavanju uslova konkurencije, otklanjanju barijera ulasku, eliminisanju svih oblika neravnopravnog položaja na tržištu, prije svega onih koji se stvaraju administrativnom intervencijom, i osiguranju lojalne i fer konkurencije;
- ✓ kreiraćemo institucionalne pretpostavke za proaktivan odnos Agencije na planu otkrivanja zabranjenih restriktivnih sporazuma i zloupotreba monopolskog i dominantnog položaja na tržištu;
- ✓ formiraćemo posebnu organizacionu jedinicu u Agenciji za zaštitu konkurencije koja bi se bavila ispitivanjem kartelskih sporazuma u javnim nabavkama i analizom institucionalnih, tehnoloških i tržišnih faktora koji im pogoduju
- ✓ formiraćemo posebnu organizacionu jedinicu u okviru Agencije za zaštitu konkurencije koja bi se bavila analizom i ispitivanjem pravnih, administrativnih i drugih prepreka za ulazak u privrednu granu. Ona bi i predlagala modalitete za njihovo otklanjanje;
- ✓ sveobuhvatnu borbu protiv monopolističkih deformacija u privredi, stvaranja neravnopravnog položaja na tržištu i zabranjenih restriktivnih sporazuma u privredi;
- ✓ Zalažemo se za jačanje mehanizama za kontrolu državne pomoći i prethodnu provjeru svih instrumenata kroz koje se realizuje, a posebno onih u fiskalnoj i bankarskoj sferi;
- ✓ neophodno je definisanje novog krivičnog djela kojim bi se inkriminišuće radnje uskladile sa novim zakonodavstvom o zaštiti konkurencije. Krivično-pravna intervencija mora biti snažan mehanizam generalne i specijalne prevencije akata narušavanja i ograničavanja konkurencije;
- ✓ definisaćemo i efikasnu građansko-pravnu odgovornost i pooštriti novčane i nenovčane sankcije za akte narušavanja i ograničavanja konkurencije.

PORODICA

**SAVREMENA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: EKONOMSKI SIGURNA I SREĆNA PORODICA.

Porodica je vodeći moralni subjekt u crnogorskom društvu, izvor motivacije za društvenu solidarnost, uzajamnu podršku srodnika i društvena pregnuća za odbranu i unapređenje svog kraja, zemlje i naroda.

Porodica priprema djecu za proces obrazovanja i društveni život. Norme iznjedrene u životu jedne porodice važan su regulator njenih članova. Nezaobilazna je funkcija porodice u unapređenju demografskih procesa u jednom društvu. Snažne porodice mogu biti pokretači preduzetništva u privredi. Moralna kohezija u održivoj porodici može ublažiti pritisak na javne fondove socijalnog osiguranja i zaštite.

Moralna kohezija u porodici počiva na slaganju i ravnopravnosti roditelja kao i njegovanju i vaspitanju djece.

Osnovne komponente održive porodice su: slobodno odabrana i uređena veza između roditelja, odgovorno vršenje roditeljskih prava i zaštita prava djeteta. Optimalna uloga roditelja u savremenim uslovima počiva u ravnoteži između ostvarivanja materinstva i očinstva i obavljanja društveno poželjnih ekonomskih aktivnosti van porodice, a radi njene dobrobiti. Država svojim javnim politikama ne smije dozvoliti narušavanje ove ravnoteže.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Porodica je osnov stabilnog društva gdje se dominantno formira sistem vrijednosti koji afirmiše one vrline koje su prepoznate u svim demokratskim društvima: moral, mudrost, postojanost, hrabrost, ljubav i iskrenost. Zbog sve češće, sa jedne strane, trke za novcem, a sa druge, velikog siromaštva i posebno nebrige države, porodica je prepuštena sama sebi. Rezultat toga je porast nasilja u porodici i što je posebno zabrinjavajuće, porast devijantnog ponašanja djece i tinejdžera. Takođe u porastu je broj razvedenih brakova, a mladi ljudi se sve teže odlučuju da zasnuju porodicu zbog ekonomske nesigurnosti.

Porodica kao osnovna ćelija društva se u periodu tranzicije posebno izgubila što se ogleda u otuđenosti, zanemarivanju starih i iznemoglih lica, a izostala je i briga društva za ovom najranjivijom kategorijom stanovništva. Sa razvojem društva usled sve većeg uticaja globalnih društvenih tokova mijenjaju se sastav i funkcija porodice, ali ona ostaje društveni ambijent u kojem se ostvaruje nezaobilazna uloga: vaspitanje i njegovanje djece, rješavanje osnovnih, moralno najosetljivijih potreba čovjeka i izazova sa kojima se susrijeće u privatnoj sferi.

Suočavamo se sa padom nataliteta i porastom broja napuštene djece. Sve manji broj porodica živi u seoskim sredinama što ima i određene ekonomske efekte: slabi preduzetnička snaga potrebna ruralnom razvoju i umanjuje se vijek produktivnosti pojedinca kao člana porodice.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Stabilne i podsticajne uslove za ekonomski i kulturni prosperitet porodice;
- ✓ pružanje finansijske podrške hraniteljskim porodicama;
- ✓ pružanje finansijske podrške u procesu biomedicinski potpomognutog oplodjenja;
- ✓ društveno odgovornu politiku koja će omogućiti raznim podsticajnim mjerama, olakšicama i subvencijama ekonomsko osnaživanje porodice, posebno ekonomsko osnaživanje žena koje će potpuno ravnopravno sa muškarcima imati pravo na vlastitu imovinu, nasleđe, sigurno i pristojno zaposlenje, jednaku naknadu za rad;
- ✓ pomoć institucija sistema prilikom započinjanja porodičnog biznisa nezavisno od toga iz koje ekonomske sfere se započinje;
- ✓ pružanje jednakih šansi za žene i muškarce i adekvatno vrednovanje rada u domaćinstvu bez obzira da li ga vrši muškarac ili žena, jer taj rad nije ništa lakši od rada u društvu;
- ✓ pomoć mladim bračnim parovima u rješavanju stambenih problema davanjem povoljnih kredita sa najnižom kamatnom stopom, davanjem subvencija i raznih drugih olakšica;
- ✓ izgradnju vrtića i produženih boravaka uz poštovanje evropskih standarda i mogućnost svoj djeci da budu korisnici istih;
- ✓ izgradnju dnevnih centara za djecu sa invaliditetom;
- ✓ pomoć porodicama koje su u stanju socijalne potrebe, izmjenom postojećih zakonskih rješenja;
- ✓ jačanje institucija sistema koje bi svojim autoritetom sprovodile društveno odgovorniju politiku u cilju suzbijanja i sprečavanja diskriminacije i nasilja po osnovu pola;
- ✓ nultu toleranciju prema nasilju nad ženama, djecom, starim i iznemoglim licima;
- ✓ izmjene zakonodavnog i institucionalnog okvira, kako bi se nasilje u porodici tretiralo kao krivično djelo, a ne kao prekršaj čime bi se uticalo na svijest nasilnika, što bi dovelo do smanjenja i prestanka nasilja u porodici čemu težimo;
- ✓ posebno sankcionisanje svakog vida nasilja prema djeci, bilo u porodici, školi i uopšte društvu;
- ✓ striktno i suštinsko poštovanje Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici koju je Crna Gora ratifikovala i time preuzela obavezu da ispuni sve standarde koje ova Konvencija propisuje;
- ✓ puno poštovanje Zakona o rodnoj ravnopravnosti i omogućavanje većeg učešća žena u javnim poslovima, na rukovodećim mjestima i mjestima odlučivanja.

**CRNOJ GORI TREBAJU
FABRIKE I NOVA
RADNA MJESTA**

**CRNA GORA
KOJA RADI**

NAŠ ZADATAK: RAZVOJ I VALORIZACIJA, A NE RASPRODAJA I DEGRADACIJA

Stručnost, profesionalnost i kompetentnost su sastavni dio efikasne i demokratske vladavine. U Crnoj Gori, međutim, već decenijama traje nekontrolisani proces promjena vlasništva, ili konkretnije, proces privatizacije koji se pretvara u otimanje društvenog bogatstva i bogaćenje pojedinaca, radi zadovoljenja sopstvenih interesa i interesa njihovih prijatelja.

Smatramo da se jačanjem institucija i vladavine prava i primjenom jednakih pravila za sve, tržišna privreda stavlja u funkciju opšte dobrobiti. Uvjereni smo da je tržišna privreda zasnovana na vladavini prava najbolja garancija permanentnog ekonomskog i socijalnog razvoja.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Crna Gora je zemlja koja je krajem prošlog vijeka na putu tranzicije ušla u proces privatizacije. Nakon promjena pred novom vlašću se postavila dilema čemu dati prednost, zakonskom uređenju i razvoju institucija ili privatizaciji po svaku cijenu, bez prethodne izgradnje institucija vladavine prava i bez odlaganja. Prevladalo je mišljenje da se krene u privatizaciju odmah i bez odlaganja, i što je najteže bez utemeljenja institucija vladavine prava što je imalo za posljedicu pored brojnih nezakonitosti i anomalija i katastrofalne posljedice po status i sudbinu proizvodnih kapaciteta. Fabrike su promijenile vlasnike, novi vlasnici su ugasili proizvodnju, a radnike ostavili bez posla. Rezultat procesa ovakve privatizacije imao je za posljedicu gašenje proizvodnje i gašenje radnih mjesta, odnosno lično bogaćenje novih vlasnika na štetu države i građana Crne Gore koja se u daljem procesu stalno zaduživala, a svoje građane dovela na ivicu egzistencije i siromaštva. Na ovaj način je donekle kompromitovana institucija privatne svojine, te joj moramo vratiti legitimitet u očima najšire javnosti. Iskustvo je pokazalo da bez institucije privatne svojine nema ekonomske efikasnosti. Privatna svojina je osnova slobodnog društva i zdrave privrede. Njena zaštita i neprikosnovenost garantuje slobodu izbora, podstiče odgovornost i budi inicijativnost.

Privatizacija nije dovela do onoga što je njena misija – ozdravljenja preduzeća i njihovog konsolidovanja već naprotiv kao rezultat tog procesa imamo zatvorene fabrike, desetine hiljada ljudi na birou rada, rasprodatu državnu imovinu, kratko rečeno ekonomsko-socijalnu pustoš. Privatizacija je više služila kao sredstvo da se pokriju vlastiti promašaji, a to znači da sredstva dobijena po tom osnovu služe za popunjavanje budžeta i rješavanje socijalnih problema, a ne za dokapitalizaciju i ozdravljenje preduzeća. Umjesto fabrika koje su bili nosioci ekonomskog razvoja, danas na tom lokalitetu imamo napuštena postrojenja, umrtvljen kapital, nepostojanje nove vrijednosti, štrajkove obespravljenih radnika koji su prepušteni stihiji.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Valorizaciju svih strateških resursa kao preduslov za razvoj Crne Gore;
- ✓ strateški resursi u energetici, poljoprivredi, turizmu, rudnom bogatstvu, imaće odgovornog vlasnika i biće preduslov za dinamičniji razvoj države i zadovoljenje interesa svih građana Crne Gore;
- ✓ neodložno stvaranje za ravnomjeran regionalni razvoj koji mora obezbijediti jednaku šansu za sve građane, bez obzira da li žive na jugu, sjeveru ili u centralnom dijelu Crne Gore;
- ✓ uvezivanje proizvodnih tokova kao preduslov ravnomjernog razvoja, kako bi se međusobno dopunjavali i tako kao cjelina obezbjeđivali dinamičan i jednak razvoj, koji će građanima obezbijediti uslove za normalan rad i sigurnu budućnost;
- ✓ zaustavljanje migracije stanovništva na sjeveru Crne Gore otvaranjem novih radnih mjesta imajući u vidu da je zbog nebrige za razvoj sjevernog dijela Crne Gore, sa jedne strane, i urbanističkog haosa na jugu, a posebno u centralnom dijelu Crne Gore, gdje prednjači Podgorica, sa druge strane, došlo do migracije stanovništva ka centralnom i primorskom regionu, što je za posljedicu imalo u jednom dijelu Crne Gore prenaseljenost, a u drugom dijelu napuštanje domova i imovine. Tako su, ostali značajni resursi na sjeveru, ali se odselio osnovni resurs – čovjek;
- ✓ preduzimanje konkretnih mjera za obnavljanje proizvodnje i razvoj malih i srednjih preduzeća, kako bi obezbijedili regulisanje tržišta rada kroz ostvarivanje politike tržišta rada jer Crnoj Gori trebaju fabrike i nova radna mjesta;
- ✓ unapređenje politike tržišta rada u cilju ublažavanja nezaposlenosti, jer ona treba primarno da utiče na strukturu ponude i potražnje, da unapređuje profesionalnu i prostornu mobilnost. Instrumenti politike tržišta rada se određuju pozitivnim propisima, a odnose se prvenstveno na mjere u okviru posredovanja, profesionalnog savjetovanja, stručnog obrazovanja, profesionalne rehabilitacije, podsticanja zapošljavanja, odnosno otvaranje novih radnih mjesta;
- ✓ stvaraćemo uslove da politika tržišta rada bude upravo tačka u kojoj se dodiruju socijalna i tržišna politika jer u demokratskim državama ova dva aspekta se upotpunjuju i služe zajedničkom cilju. Iz tih ciljeva su izvedene dvije politike zapošljavanja, aktivna i pasivna politika zapošljavanja. U Crnoj Gori danas to nije slučaj tako da je stanje najblaže rečeno neodrživo;
- ✓ afirmisaćemo aktivnu politiku zapošljavanja kao aktivnu mjeru, a stvarati uslove za socijalnu brigu o nezaposlenima, odnosno garantovati pasivnu politiku. U ovom procesu moraju biti jasni odnosi poslodavca i radnika i moraju biti uređeni i garantovani sistemskim zakonom o radu i kolektivnim pregovaranjem. U dijelu pasivne politike zapošljavanja partneri su država odnosno Zavod za zapošljavanje i nezaposleni radnici gdje se radnicima dok čekaju na zaposlenje pasivnom politikom odnosno sistemskim zakonom o zapošljavanju garantuje i štiti pravo na materijalno-pravnu zaštitu.

Crna Gora je zemlja sa nevjerovatnom raznovrsnošću prirodnih bogatstava na geografski malom lokalitetu što joj pruža brojne komparativne prednosti. Hidro potencijali, bogatstvo voda, broj sunčanih dana, kvalitet zemljišta, široka sirovinaska baza (šuma, ruda, duvana, mliječnih prerađevina i drugog) omogućavaju da u domaćim okvirima dobijamo finalni proizvod koji po kvalitetu i cijeni koštanja mora biti izuzetno konkurentan na evropskom tržištu, kako je i bilo nekada. Formula uspjeha leži u otvaranju novih radnih mjesta. Demokratska Crna Gora ima obavezu prije svega prema građanima i budućim generacijama da vrati proizvodnju na primarno mjesto kroz podsticajne mjere, subvencionisanje, povoljno produktivno kreditiranje jer prethodne dvije decenije predstavljaju primjer kako se vrši ekonomski genocid sopstvene države i njene budućnosti.

**PRAVO NA RAD I ŽIVOT OD
SOPSTVENOG RADA**

**ČLANSKA KARTA NIKAD VIŠE
NEĆE BITI USLOV ZA POSAO**

NAŠ ZADATAK: DOSTUPNOST RADNIH MJESTA SVIMA POD JEDNAKIM USLOVIMA.

Ustav Crne Gore definiše pravo na rad kao temeljno pravo. Pravo na rad se smatra jednim od osnovnih odnosa koji karakteriše jednakost i slobodu u odabiru zanimanja i jednako pravo za zasnivanje radnog odnosa. Kada je riječ o ovom principu radi se o bitnom, novom, posebnom i specifičnom društveno-pravnom institutu koji prožima u osnovi sve odnose zasnovane na principima jednake dostupnosti i jednakih prava zavisno od sposobnosti svakog pojedinca i na negaciji svakog i svačijeg prava prisvajanja mimo rada.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Stanje u Crnoj Gori je alarmantno. Pravo na rad je više fikcija i želja nego stvarnost. Ovo pravo nije pravo za sve, već pravo za one pojedince koji prihvataju, promoviraju i proklamiraju političku volju vlasti. Ovakva stvarnost u Crnoj Gori stvara poremećaje i posljedice koje se negativno reflektuju na prosperitet i razvoj sa jedne strane, i ličnu nesigurnost i beznađe pojedinaca koji imaju lični stav ali i nespornu sposobnost da stvaraju i doprinose razvoju i prosperitetu, sa druge strane.

Dakle, uzrok postojećeg stanja zaostajanja u razvoju Crne Gore jeste negativna kadrovska selekcija i eliminisanje onih koji slijepo ne slijede politiku vlasti.

U opisu stanja ne smiju se zaboraviti posljedice i rezultati promjene vlasništva, odnosno pustoš koju je ostavila razorna privatizacija čije su posljedice pogubne, posebno u procesu gubljenja prava na rad. Oni zaposleni koji su stvarali i gradili fabrike, kroz rušenje i otimačinu fabrika ostali su na ulici. Riječ je, dakle, o armiji ljudi koji su statusno i ekonomski žrtve tranzicije.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Efikasnu ekonomiju i dinamični razvoj kao osnovnu pretpostavku za **otvaranje novih radnih mjesta** koja garantuju produktivno zapošljavanje i pravo na rad kao stvarno, realno pravo i to isključivo prema sposobnostima i nikada više prema političkoj pripadnosti, odnosno članska karta nikada više ne smije biti uslov za ostvarenje prava na rad i zapošljavanje;
- ✓ politiku ravnopravnosti koja će garantovati dostupnost svakog radnog mjesta svima **pod jednakim uslovima**;
- ✓ normiranje prava na zaštitu od neopravdanog otkaza i definisanje institucionalnih garancija za njegovu zaštitu;
- ✓ vrednovanje kadrovske funkcije kao najznačajnije poslovne funkcije jer je kadar nosioc razvoja, a kadrovska funkcija razvoja ljudskog činioca u savremenim uslovima postaje presudan faktor društveno-ekonomskog razvoja. Učinićemo sve da kadrovska funkcija postane stalna i sistematska aktivnost u cilju obezbjeđenja potrebnih kadrova po broju i strukturi kako bi se stvorili uslovi za ostvarenje poslovnih ciljeva u privrednom razvoju. Savremena naučno-tehnička revolucija zahtijeva da kadrovska funkcija dobije sve veći značaj;
- ✓ **poštovanje principa zakonitosti** razvoja, jednakih prava za sve, jer jedino na ovim postulatima je moguća uzročna i suštinska povezanost privrednog i kadrovske napretka i razvoja, polazeći od toga da su ove razvojne činjenice dio istog procesa koji samo u zajedničkoj korelaciji obezbjeđuje napredno i srećno društvo;
- ✓ eliminisanje korupcije rada i svih drugih oblika povreda ravnopravnosti pri zapošljavanju;
- ✓ jačanje pravosudnih kapaciteta i mehanizama za djelotvornu intervenciju na planu borbe protiv krivičnih djela protiv prava iz rada;
- ✓ institucionalno jačanje, depolitizaciju i departizaciju inspekcije rada;
- ✓ Maksimalnu posvećenost stvaranju uslova za lica sa invaliditetom koja će tako ravnomjerno učestvovati u prosperitetu i razvoju, ali i sopstvenim osposobljavanjem raditi na ličnoj i društvenoj afirmaciji.

**DECENTRALIZACIJA I
JAČANJE LOKALNE
SAMOUPRAVE**

U SLUŽBI GRAĐANA

NAŠ ZADATAK:

JAKA, MODERNA, DECENTRALIZOVANA, RAZVOJNO ORIJENTISANA LOKALNA SAMOUPRAVA U SLUŽBI GRAĐANA!

Razvijena lokalna samouprava jedan je od uslova demokratije i prva instanca za rješavanje potreba građana.

Lokalna samouprava može postati efikasna i efektivna u decentralizovanom sistemu, jer samo takav sistem pruža lokalnim zajednicama mogućnost odlučivanja o svim pitanjima od neposrednog značaja za život i rad građana, ali i mogućnost akcija i investicija na lokalnom nivou.

Decentralizacija, naročito u funkcionalnom smislu povećanjem nadležnosti lokalnih samouprava, razvoj putne infrastrukture, zaštita i planska valorizacija prirodnih bogatstava predstavljaju osnov za ekonomski razvoj, ali i zaustavljanje velikih migracija, raseljavanja, odnosno depopulacije posebno sjevernog dijela Crne Gore. Svaka lokalna samouprava raspolaže određenim komparativnim prednostima koje je potrebno pravilno usmjeravati i omogućavati njihovu valorizaciju u interesu građana tog područja razvojem saobraćajne mreže, poljoprivrede, preduzetništva, turizma, telekomunikacija i pravilnog raspolaganja prirodnim resursima.

Regionalna politika EU podrazumijeva podršku projektima za razvoj infrastrukture, poljoprivrede, podsticanje industrije zemalja u razvoju u cilju smanjivanja razlika među regijama i jačanja konkurentnosti lokalnih samouprava. Zemlje kandidati za članstvo u EU u cilju reformi na evropskom putu imaju mogućnost apliciranja za navedena sredstva koja su objedinjena u Instrument pretpristupne podrške (IPA). Značajno finansiranje regionalnih politika EU ostvaruje se i preko Evropskog regionalnog fonda za razvoj, Evropskog socijalnog fonda i Kohezijskog fonda.

Finansijska autonomnost jedan je od preduslova razvoja lokalne samouprave, a time i ukupnog ravnomjernog razvoja opština u Crnoj Gori.

Finansiranje funkcija lokalne samouprave zahtijeva njihovu određenu materijalnu i normativnu samostalnost, te realno sprovodljive instrumente naplaćivanja prihoda, bez čega nema organizovane lokalne samouprave i zadovoljavanja potreba građana.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

OPIS TRENUTNOG STANJA

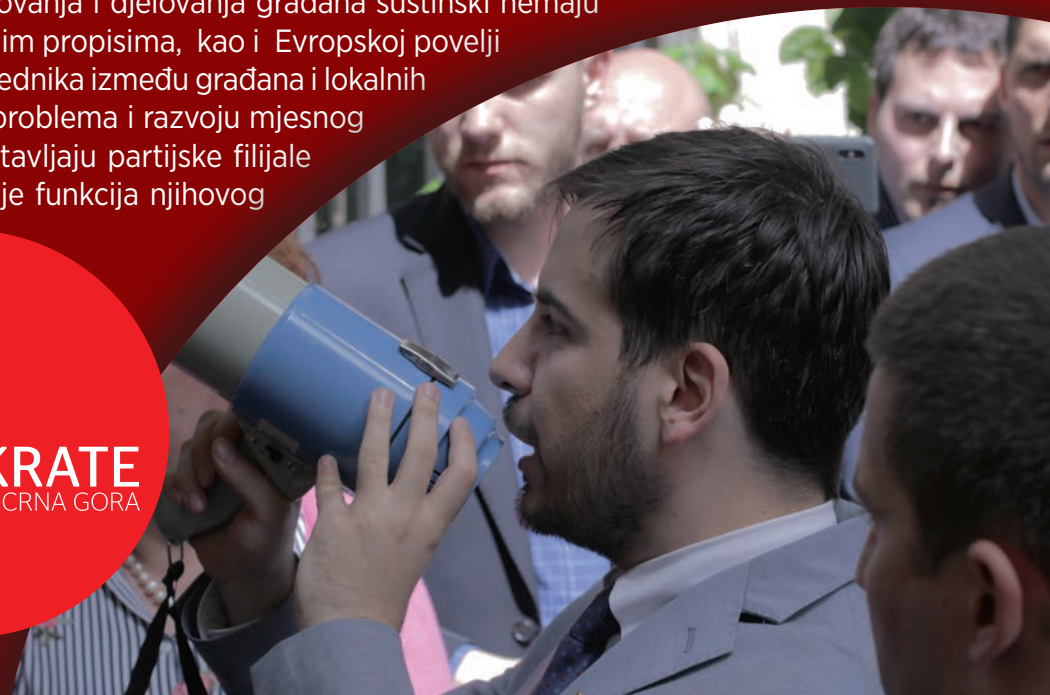
Nedostatak sredstava doveo je u pitanje izvršavanje obaveza najvećeg broja jedinica lokalne samouprave, ostvarivanje njihovih budžeta, a time i lokalni ekonomski razvoj. Izvorni i ustupljeni prihodi koji pripadaju opštinama saglasno važećoj zakonskoj regulativi jasno pokazuju da najveći dio opština nije u mogućnosti da samostalno obezbjeđuje likvidnost, odnosno većina lokalnih samouprava se nalazi na listi korisnika Egalizacionog fonda čime država omogućava održavanje finansijske ravnoteže što dugoročno ne može biti rješenje. Prihodi koje lokalne samouprave ostvaruju od koncesionih naknada na ime eksploatacije prirodnih bogatstava na njihovoj teritoriji su poražavajući i pokazuju veliki javašluk u toj oblasti. Visina dugovanja jednog broja opština i logika vođenja ekonomske politike posebno u dijelu zaduženja stvaraju osnov za ozbiljnu zabrinutost u pogledu budućih implikacija.

Djelokrug lokalne samouprave jedno je od najznačajnijih pitanja na kome se sagledava stepen razvoja lokalne samouprave.

Međutim, suprotno osnovnim načelima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi, umjesto decentralizacije, vlast je dezavuisala sistem lokalne samouprave, i posebnim zakonima izvršila centralizaciju poslova iz njene nadležnosti.

Skupštine opština, Glavnog grada i Prijestonice nemaju ulogu i značaj koja bi im trebala pripadati kao predstavničkom organu kojeg građani biraju na neposrednim izborima. Upravne odbore preduzeća čiji su osnivači lokalne samouprave sačinjavaju, po pravilu, partijski predstavnici kojima je to obilježje glavna preporuka pa samim tim pretežno statiraju u radu, umjesto da predstavljaju krovni organ upravljanja po principima korporativnog upravljanja. Ovo je dio javnih finansija koji suštinski niko ne kontroliše u Crnoj Gori, a na godišnjem nivou se njihovim poslovanjem potroše na desetine miliona eura sredstava građana. Nizak stepen transparentnosti i javnosti rada predstavljaju krupne nedostake u funkcionisanju brojnih lokalnih samouprava.

Mjesne zajednice kao matične ćelije organizovanja i djelovanja građana suštinski nemaju ulogu koja im pripada saglasno svim pozitivnim propisima, kao i Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi. Umjesto ključnog posrednika između građana i lokalnih samouprava u rješavanju osnovnih životnih problema i razvoju mjesnog područja, mjesne zajednice nerijetko predstavljaju partijske filijale i pasivne posmatrače u odnosu na ono što je funkcija njihovog organizovanja.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Funkcionalnu decentralizaciju vlasti kroz jačanje lokalnih samouprava i vraćanje njihovih izvornih nadležnosti;
- ✓ povećanje sigurnih izvornih prihoda koji će omogućiti razvoj jedinica lokalne samouprave i ostvarivanje poslova od neposrednog interesa za građane;
- ✓ osnivanje novih opština koje imaju ekonomsku održivost;
- ✓ povećanje nadležnosti lokalnih samouprava u raspolaganju državnom imovinom;
- ✓ jačanje uloge i značaja skupština gradskih opština, skupština opština, Glavnog grada i Prijestonice kao krovnog, predstavničkog organa građana;
- ✓ vraćanje oduzetih nadležnosti jedinicama lokalne uprave u oblasti politike upravljanja prostorom;
- ✓ profesionalizaciju i nezavisnost upravnih odbora preduzeća koja obavljaju javnu funkciju, mnogo veći stepen javnosti rada, kao i insistiranje da eksterni oblik revizije finansija lokalnih samouprava vrši Državna revizorska institucija;
- ✓ striktnu primjenu Evropske povelje o lokalnoj samoupravi;
- ✓ podizanje stepena transparentnosti i javnosti rada lokalnih samouprava;
- ✓ da mjesne zajednice budu istinski „glas“ građana u cilju zadovoljenja njihovih potreba. Mjesne zajednice će dobiti suštinsku, institucionalnu i finansijsku autonomiju. Definisaćemo precizne kriterijume, podjelu poslova i raspodjelu sredstava mjesnim zajednicama. Mjesne zajednice moraju imati legalna, legitimna i odgovorna rukovodstva koja će se birati na periodičnim zborovima građana. Njihov zadatak biće da rade u interesu mještana i doprinose razvoju zajednice, a biće i po zakonu obavezno da sačinjavaju redovne programe rada mjesnih zajednica, kao i izvještaje o poslovanju i postignutim rezultatima.

**RAVNOMJERNI
REGIONALNI RAZVOJ**

**JEDNAKA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: UBRZANO I EFIKASNO SMANJIVANJE RAZLIKA U REGIONALNOM RAZVOJU CRNE GORE.

Jedan od važnih uzroka niskog stepena razvijenosti Crne Gore je njen neravnomjeran regionalni razvoj, odnosno neujednačen razvoj Sjevernog, Središnjeg i Primorskog regiona. Jedan od važnih uzroka niskog stepena razvijenosti Crne Gore je njen neravnomjeran regionalni razvoj, odnosno neujednačen razvoj Sjevernog, Središnjeg i Primorskog regiona.

Prostorni Plan Crne Gore do 2020. godine, kao i Zakon o regionalnom razvoju, u skladu sa geografskim karakteristikama i razmještaju prirodnih uslova za razvoj, u Crnoj Gori definišu tri geografska regiona: Primorski, Središnji i Sjeverni. Sjeverni region čine: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Mojkovac, Kolašin, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak.

Središnji region čine: Glavni grad Podgorica, opština Danilovgrad, opština Nikšić i Prijestonica Cetinje.

Primorski region čine: Bar, Budva, Herceg Novi, Tivat, Kotor, Ulcinj.

Sjeverni region se prostire na 52.8%, središnji na 35.6%, a primorski region na 11.6% teritorije Crne Gore.

Od ukupnog broja stanovnika prema državnom popisu iz 2011. godine najveći broj stanovnika je u Središnjem regionu 293.509 (47.3%), zatim Sjevernom regionu 177.837 (28.7%), dok je Primorski region sa najmanjim brojem stanovnika 148.683 (24.0%).

OPIS TRENUTNOG STANJA

Sjeverni region je geografski najrasprostranjeniji, ali karakteriše ga veoma niska gustina naseljenosti. Usled teškog ekonomsko-socijalnog statusa stanovništva, loše putne i komunalne infrastrukture, industrijske pustoši koju je uzrokovala pljačkaška privatizacija, stanja u kojima se nalaze lokalne samouprave, prisutna je snažna migracija stanovništva u centralni i južni region, koja je usloвила krajnje neizvjesnu budućnost brojnih opština na sjeveru zemlje. Neprihvatljivo je da sjeverni region sa svim prirodnim bogatstvima koje ima u vidu hidropotencijala, poljoprivrednih površina, stočnog fonda, rezervi uglja, cinka, olova, turističkih potencijala nalazi se u ovakvom stanju uz jedan neprimjeren i maćehinski odnos države u dužem vremenskom periodu.

Središnji region obuhvata nešto više od trećine ukupne teritorije Crne Gore, ali ga naseljava blizu polovine ukupnog stanovništva Crne Gore, uz veoma izražen priliv stanovništva iz sjevernog regiona i tendenciju konstanog rasta priliva, posebno u glavni grad Podgoricu. Njegova razvijenost se u prošlosti uglavnom oslanjala na industrijski sektor, građevinarstvo, trgovinu i ugostiteljstvo, proizvodnji električne energije, ali i poljoprivredu, posebno ako govorimo o plodnoj Zetskoj i Bjelopavličkoj ravnici. Tranzicija sa svim svojim negativnim efektima koji su je pratili i nedomaćinskim odnosom onih koji su djelovali u ime države imala je posebno pogubne posljedice na razvoj Nikšića i Cetinja zbog uništavanja i devastacije industrije, kao privredne grane koja je bila motor razvoja ovih opština. Središnji region je istovremeno i univerzitetski centar Crne Gore, područje u kome gravitira najveći dio mlade populacije. Kada je u pitanju komunalna i putna opremljenost najvećeg dijela Nikšića, Cetinja, Danilovgrada i urbanih naselja i sela Glavnog grada, slobodno možemo reći da je trenutno stanje, odnosno nivo kapitalnih ulaganja veoma daleko od nivoa gradova razvijenih evropskih zemalja i parametara koji znače osnovne uslove za život u 21. vijeku.

Primorski region obuhvata praktično deseti dio ukupne teritorije Crne Gore, a naseljava ga četvrtina ukupnog stanovništva Crne Gore. Kao i središnji region, bilježi značajan priliv stanovništva iz sjevernog regiona, ali i radnika iz zemalja okruženja, naročito za vrijeme turističke sezone. Zbog svojih izvrednih i u svijetu prepoznatljivih prirodnih potencijala, razvoj je baziran na turizmu i ugostiteljstvu, pomorskoj privredi, kao i jednom manjem dijelu poljoprivrede. Smatra se najrazvijenijim dijelom Crne Gore, ali i područjem u kojem je potrebno hitno preduzimanje mjera posebno u dijelu neplanske gradnje i urbanizacije jer nastavak dosadašnjeg načina djelovanja dugoročno može da ima dalekosežne posljedice.

Razlike u stepenu regionalne razvijenosti dostigle su tako visok nivo da definitivno predstavljaju okove razvoja Crne Gore. Tranzicija i u dobrom dijelu pljačkaška privatizacija sa svojim razarajućim posljedicama prisutna je praktično u svakom dijelu naše zemlje. Zatvorene fabrike, uništeni industrijski giganti, obespravljeni radnici, rasprodaja državne imovine, devastacija i otimačina prirodnih bogatstava učinili su da umjesto razvoja, u kontinuitetu posljednjih decenija gledamo stagnaciju i ekonomsko posrtanje na teritoriji čitave Crne Gore.

Međutim, svakako da postoji značajna disproporcija u regionalnim dimenzijama koja jasno pokazuje da se sjeverni dio Crne Gore po svim parametrima nalazi u mnogo težoj poziciji u odnosu na centralni i južni dio države. Ekonomsko-socijalni položaj građana, status radnika posebno gubitnika tranzicije, stanje industrijske proizvodnje, saobraćajne infrastrukture jasno pokazuju da su hitne mjere i kapitalna ulaganja uslov opstanka građana na sjeveru, zaustavljanja depopulacije koja vodi ka metropolizaciji Crne Gore u vidu ubrzanog i nekontrolisanog naseljavanja Podgorice i određenih opština na primorju.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Ravnomjieran regionalni razvoj kao strateški prioritet Crne Gore i uslov ekonomskog oporavka i prosperiteta posebno devastiranih područja;
- ✓ zakonske izmjene koje će omogućiti veći fiskalni zahvat u pripadajućem dijelu prihoda lokalnih samouprava;
- ✓ valorizaciju prirodnih bogatstava u interesu lokalnih samouprava na čijoj teritoriji se nalaze i sprečavanje bezakonja i otimačine u ovoj oblasti;
- ✓ povećanje kapitalnih ulaganja posebno vodeći računa o sjeveru zemlje i saobraćajnoj infrastrukturi kao osnovu regionalnog razvoja;
- ✓ mnogo veća izdvajanja iz Budžeta za agro-budžet i razvoj preduzetništva;
- ✓ poreske olakšice poslodavcima koji otvaraju nova radna mjesta u nerazvijenim opštinama;
- ✓ podsticanje efikasnije saradnje lokalnih samouprava i institucija EU kako na polju edukacije, tako i korišćenja sredstava iz fondova EU za regionalnu politiku;
- ✓ afirmaciju prirodnih bogatstava, regionalnih i lokalnih kultura, njihovih različitosti i specifičnosti kao vidova turističke ponude.

JAVNA UPRAVA

**EKONOMIČNIJA I EFIKASNIJA
JAVNA UPRAVA**

NAŠ ZADATAK: NOVO JAVNO UPRAVLJANJE – OD VLADAVINE KA UPRAVLJANJU!

Kvalitet života građana u savremenim državama zavisi od znanja, vještina, efikasnosti, odanosti i morala na osnovu kojih javna uprava obavlja svoje dužnosti i ostvaruje ciljeve koji su joj povjereni u ime građana. Javna uprava, zbog svoje pozicije u strukturi državne vlasti i društvene uloge koju ostvaruje u neposrednom odnosu s građanima, može da bude motor ukupnog društvenog razvoja, ali isto tako i kočnica ekonomskog prosperiteta države. Tokom posljednjih decenija sve se više afirmisala uloga javne uprave kao pokretača i izvršioca raznih politika kojima se rješavaju konkretni društveni problemi. Kako je problema koje treba riješiti uvijek više nego sredstava koja se za to mogu upotrijebiti, preovladava težnja da javna uprava bude adekvatan spoj efikasnog i ekonomičnog.

Javna uprava mora biti organizovana tako da na najsavremeniji i najekonomičniji način pruža usluge svim građanima i pravnim licima, jer je to osnovna svrha njenog postojanja, dok evropski koncept i standard upravljanja javnim sektorom mora postati i naš.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Partijska država, odnosno država u kojoj postoji znak jednakosti između partije i institucije sistema blokira razvoj i modernizaciju društva i države. Ona govori o površinskoj demokratizaciji, koja ne dopire do vladavine prava i uspostavljanja institucionalnih okvira u suštinskoj ravni. Izvjesna nastojanja da se one uspostave postoje, ali su ona uglavnom neuspješna, jer prikriveni savezi političkih i ekonomskih elita onemogućavaju uspostavljanje institucionalne kontrole koja bi eliminisala razmjenu uticaja, moći i novca. Jednakost partije, države i biznisa, odnosno njihova interesna sprega znači onemogućavanje primjene zakona.

U Crnoj Gori ne postoji vladavina prava kao temelj jednakosti i stvaranja pravne sigurnosti pojedinca, ali i čitavog društva, što je osnovni preduslov društvenog, privrednog i političkog razvoja.

Javna uprava u Crnoj Gori je u značajnoj mjeri predimenzionirana, poslovično neefikasna, uz nedovoljan stepen profesionalnosti, a visok stepen korupcije i nepotizma. Nije zaživjela ključna obaveza javne administracije koja nalaže da bude lako dostupan servis građanima i privredi. Kao nužna potreba nameće se povećanje efikasnosti kod upravljanja u javnom sektoru, odnosno komplikovane administrativne procedure je potrebno smanjiti i pojednostaviti. Zapošljavanje u javnoj upravi se odvija u značajnoj mjeri na osnovu partijske pripadnosti. Vertikalno i horizontalno napredovanje (prelazak u drugi organ), u pretežnoj je indirektnoj zavisnosti od odluka partijskih organa. Jedan od najupečatljivijih problema jeste dramatično uvećanje broja javnih funkcionera. Naime, 2005. godine ih je bilo 1692, a na kraju 2018. godine nešto iznad 5000 prema Izvještaju Agencije za sprečavanje korupcije. Osim onih čije angažovanje ima realno opravdanje, pretežan dio je dobio javnu funkciju u znak zahvalnosti za odrađivanje zadataka u kampanji aktuelne vlasti, ali i da bi ona svojim partijskim vojnicima digla rang i dala im položaj da kontrolišu ostale zaposlene u javnom sektoru.

Javnu administraciju u Crnoj Gori koja je ograničena pravilima, orijentisana na postupke i procedure, fokusirana na inpute a ne na rezultate, mora ubuduće zamijeniti administracija koja će biti oblikovana prema građanima, odnosno usmjerena na rezultate, a ne na procedure. Iz tih razloga javna administracija mora da se promijeni tako da postane fleksibilna, inovativna, sposobna da rješava probleme građana.

U prilog negativnoj kvalifikaciji javnog upravljanja ide i činjenica da u velikoj mjeri u bordovima direktora sjede pojedinci koji su angažovani ne po stručnim kvalitetima, već po partijskoj pripadnosti. Pojedinci angažovani po partijskoj pripadnosti jednostavno rečeno gostuju u bordu direktora, i u takvim uslovima skoro da je nemoguća profesionalizacija menadžera koja bi značila identifikaciju problema i preduzimanje mjera za unapređenje rada preduzeća, odnosno obavljanje kontrolnog mehanizma usljed nepostojanja nadzornog odbora.

Za razliku od razvijenih zemalja tržišne privrede gdje je u parlamentu prisutna permanentna briga za kvalitet korporativnog upravljanja, rada revizora i računovođa, u Crnoj Gori to nije slučaj. Crna Gora bi morala da uspostavi jedno takvo tijelo koje bi analiziralo proces korporativnog upravljanja i davalo predloge na planu njegovog unapređenja.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Donošenje Zakona o Vladi Crne Gore kojim bi se utvrdila prava i obaveze, definisala organizacija i broj ministarstava adekvatno veličini i broju stanovnika Crne Gore;
- ✓ formiranje moderne, funkcionalne, efikasne i ekonomične Vlade Crne Gore;
- ✓ novi javni menadžment koji će biti odraz apolitičnosti i poslovne orijentacije javne uprave;
- ✓ donošenje zakona kojim bi se uspostavila kvalitetna organizacija i podigao kvalitet ostvarivanja zaštite i prava građana, privrednih i drugih subjekata, racionalnost, efikasnost i odgovornost;
- ✓ javnu upravu treba oblikovati prema principima Evropskog modela upravljanja. U tom smislu, upravne strukture, postupci i upravna kultura počivaće na principima Evropskog upravnog prostora. Zalažemo se za uvođenje uslužno-orijentisanog koncepta rada u javnoj upravi. Građanin treba da bude kontrolor i pokretač rada javne uprave, kako na državnom, tako i na lokalnom nivou;
- ✓ obezbijedićemo stručnu profesionalnu i odgovornu javnu upravu, upravu koja će snositi odgovornost za sprovođenje propisa i ostvarivanje rezultata u radu. Takav sistem će obezbijediti zakonite javne konkurse, razgraničiti političku i stručnu upravnu sferu i motivisati pošten i stručan kadar da se angažuje u javnom sektoru. Stvaraćemo institucionalne pretpostavke za vrednovanje rezultata rada službenika i namještenika na osnovu čega bi se ostvarilo napredovanje, vršile kadrovske izmjene i postepena rasterećenja javnog sektora, bez samovolje rukovodilaca i partijskih uticaja.
- ✓ stvaraćemo uslove za postepeno uvođenje modela elektronske uprave, zasnovanog na evropskim principima i primjeni moderne informacione tehnologije;
- ✓ uvešćemo red u javnu upravu i konstituisati principe maksimalne upravne i fiskalne transparentnosti. Svi upravni akti i izvještaji o upravnim radnjama moraju biti objavljeni na sajtu;
- ✓ povećanje efikasnosti javne administracije smanjenjem i pojednostavljenjem glomazne i komplikovane administrativne procedure;
- ✓ upravni odbori kao krovni organi rukovođenja u preduzećima biće odraz stručnosti, kompetentnosti i nepristrasnosti, a ne stepena kvaliteta odrađivanja partijskih što je u najvećoj mjeri odraz njihovih struktura u sadašnjem sastavu;
- ✓ primijenjivanje principa strategijskog upravljanja (strategijskog menadžmenta);
- ✓ preduzimanje mjera za podizanje kvaliteta korporativnog upravljanja, rada računovođa i revizora;
- ✓ zapošljavanje građana u javnoj upravi zasnovanom na principu profesionalnog znanja i stručnosti.

**ZDRAVA HRANA,
BOGATO SELO,
MODERNA POLJOPRIVREDA**

**KONKURENTNA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: SAVREMENA POLJOPRIVREDA KAO STRATEŠKA GRANA RAZVOJA, MODERNA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA, BOGATO SELO, ZDRAVA HRANA.

Stanje poljoprivredne proizvodnje danas u Crnoj Gori je zabrinjavajuće. Država koja je druga po površini poljoprivrednog zemljišta po glavi stanovnika u Evropi, država koja ima izobilje sunca, plodno zemljište i velike rezerve čiste i pitke vode ne može i ne smije da dozvoli da uvoz hrane i poljoprivrednih proizvoda čini više od 80% ukupnih potreba stanovništva. Tome treba dodati da država ne nalazi rješenje da kroz regulaciju voda Skadarskog jezera dobije 17 000 hektara najplodnijeg zemljišta u Evropi, kao i da na istom lokalitetu leže nemjerljive količine ekološkog đubriva, tzv. treseta koji se ne koristi u poljoprivrednoj proizvodnji. Odvodnjavanjem ovih površina zaštitilo bi se ravničarsko priobalje Skadarskog jezera i stanovništvo od čestih poplava i nepogoda.

U bilo kojoj državi zbog ekonomskih i prirodnih specifičnosti razvoja modernih grana ekonomije, poljoprivreda teško može biti profitabilna i rentabilna bez odgovarajuće državne podrške. Važno je da se ta podrška pruža strateški, na objektivan način, sa tržišnim usmjerenjem i bez političkih uticaja i diskriminacije.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Danas je Crna Gora i pored činjenice da prednjači u raspoloživim resursima, koji čine sve preduslove za razvoj poljoprivrede i proizvodnju zdrave hrane, uglavnom nerazvijena poljoprivredna zemlja. Ključne državne strukture zadužene za poljoprivredu su pod partokratskom kontrolom, a stručnjaci su potisnuti i marginalizovani.

Crna Gora uvozi više od 80% poljoprivrednih proizvoda od ukupnih potreba stanovništva. Prema zvaničnim statističkim podacima, u 2017. godini uvezeno je u Crnu Goru mesa i prerađevina od mesa u vrijednosti oko 103 miliona eura, a ukupno hrane u vrijednosti oko 400 miliona eura.

Crnogorsko selo je uglavnom zapušteno, a poljoprivredno imanje napušteno. Sudbinu crnogorskog sela dijeli sjever države u cjelini. Naime, sela na sjeveru Crne Gore su uglavnom uništena i mogu se naći samo staračka domaćinstva koja ne mogu brinuti ni o sebi, a kamoli o razvoju poljoprivrede i stočarstva.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Očuvanje postojećih resursa i njihovo racionalno korišćenje uz stalnu prevenciju i obavezu zagađivača da plaća za štetu koju je učinio;
- ✓ sačuvaćemo ne samo zdravu proizvodnju već i vodene resurse, značajne zalihe pitke izvorske vode, zemljišta, bogati biljni i životinjski svijet, šume i druga bogatstva za generacije koje dolaze;
- ✓ zalažemo se za formiranje Agrobanke koja bi kreirala i sprovodila stimulativnu kreditnu politiku prema poljoprivrednim preduzetnicima i osigurala povoljno razvojno finansiranje agrara;
- ✓ neophodno je formiranje modernog odgajivačkog (reproduktivnog) centra u državnom vlasništvu;
- ✓ obezbijedićemo kreiranje modernih i naprednih sistema za proizvodnju stočne hrane, a prije svega lucerke i korjenastokrtolastih hraniva;
- ✓ prioritet će biti formiranje zaštićenih prirodnih zona, odnosno područja za proizvodnju organske i zdrave hrane. Time bi se stvorili pogodni uslovi za proizvodnju, ali i stvorile pretpostavke za afirmaciju ovih proizvoda na domaćem i inostranim tržištima;
- ✓ zalažemo se za zaštitu agrobiznisa od veoma štetnih i danas čestih zloupotreba monopolskog ili dominantnog položaja subjekata prerađivačke industrije;
- ✓ efikasnu zaštitu zdrave životne sredine, kao ljudskog prava koje pored međunarodnog prava štite zakoni i Ustav Crne Gore;
- ✓ učinićemo da poljoprivreda predstavlja značajnu razvojnu granu privrede i da taj značaj mora biti sve veći. Garancija za ovakvo shvatanje ubrzanog razvoja i modernizacije u poljoprivredi Crne Gore jesu povoljna klima, sačuvano poljoprivredno zemljište, obilje čiste vode, u južnom i centralnom dijelu, obilje sunca, na sjeveru pogodna klima za tradicionalnu proizvodnju;
- ✓ da u saradnji sa susjednom Albanijom i uz korišćenje Evropskih fondova završimo regulaciju voda Skadarskog jezera, kako bi Crna Gora dobila 17 000 hektara najplodnijeg zemljišta, i stanovništvo trajno zaštitimo od učestalih poplava koje ugrožavaju, ne samo imovinu, već i život građana;
- ✓ podsticajne mjere države i veća sigurnost i izvjesnost u otkupu poljoprivrednih proizvoda i njihov izvoz na evropsko i svjetsko tržište;
- ✓ uvećanjem agrobudžeta podstićemo veću i raznovrsniju proizvodnju kroz selekciju sjemena i obogaćivanje zemljišta potrebnim sastojcima. Mora se unaprijediti adekvatno školovanje poljoprivrednih proizvođača, kao i školovanje specijalističkih kadrova i hitno angažovanje i zapošljavanje poljoprivrednih inženjera i drugih kadrova sa evidencije zavoda za zapošljavanje;
- ✓ organizovanje efikasnih i stručnih savjetodavnih službi i zadovoljavanje potreba poljoprivrednih gazdinstava na tržišnoj osnovi (organizovana zaštita i drugo);
- ✓ učinićemo da Biotehnički fakultet dobije šansu da sa naučnog i stručnog aspekta proučava i prati unapređenje i zaštitu poljoprivredne proizvodnje;
- ✓ zaustavićemo uvoznički lobi koji uništava našeg poljoprivrednog proizvođača, demotiviše ga i uzrokuje povećanje neobrađivih poljoprivrednih površina;
- ✓ ukinućemo oporezivanje obrađivih poljoprivrednih površina, pomoći proizvođačima u zaštiti i osiguranju svojih usjeva i brojnim podsticajnim mjerama i zalaganjima nadležnih organa obezbijediti povećanje izvoza i učešća domaćih proizvoda na crnogorskom tržištu.

**SAOBRAĆAJNA
POLITIKA**

**RAZVIJENA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: SIGURNA, BEZBJEDNA, MODERNA, SAVREMENA SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA.

Saobraćaj je indikator društveno-ekonomske razvijenosti.

Saobraćajna politika je dio ukupne ekonomske politike jedne zemlje i predstavlja sintezu javnih interesa u oblasti saobraćaja i važan sastavni deo društvenih aktivnosti u razvoju zemlje.

Saobraćajna politika ima za cilj da, utvrđivanjem okvirnih uslova za razne grane saobraćaja, omogući racionalan prevoz robe i putnika unutar države, kao i na međunarodnom nivou, podsticajno utiče na razvoj privrede a samim tim i na kvalitet života pojedinca i društva u cjelini.

Osnovni cilj saobraćajne politike je usklađivanje razvoja kapaciteta saobraćaja sa potrebama privrede i društva.

Oblast saobraćajau državi Crnoj Gori treba posmatrati kroz dva dominantna aspekta, a to su kvalitet života i ukupan ekonomski razvoj.

Saobraćajnom politikom se direktno utiče na razvoj saobraćaja, određuju koraci na tom putu i ukazuje na prioritete. Racionalna i dosledna politika razvoja pojedinih vidova saobraćaja doprinosi ekonomskom prosperitetu i omogućuje efikasno korišćenje sredstava iz budžeta države na povećanju kvaliteta saobraćaja i instrumenta za efikasno upravljanje saobraćajnom infrastrukturom, koja se može posmatrati i kao instrument za ravnomjerni regionalni razvoj i jačanje teritorijalnog integriteta države.

Faze razvoja saobraćajnog sistema Crne Gore su: obnova, rekonstrukcija i modernizacija i izgradnja. Brzina realizacije navedenih faza varira, razlikuje se po vidovima saobraćaja i u mnogome zavisi od razvojnih i političkih interesa zemalja u okruženju, Evropske unije i drugih članica međunarodne zajednice, međunarodnih finansijskih institucija, finansijske sposobnosti države i razvoja političke situacije u Crnoj Gori.

Da bi pozitivno uticao na ekonomski razvoj, saobraćajni sistem Crne Gore mora da dostigne određeni nivo razvoja, koji mora biti zasnovan na realnim izvorima finansiranja, izbjegavajući da se kroz neracionalno planiranje i nerealno zaduženje Zemlja uvede u tkz. „dužničko ropstvo”.

Crnoj Gori, državi kandidatu za članstvo u Evropskoj uniji potrebno je da u oblasti saobraćaja dostigne nivo razvoja koji je uporediv sa tim državama, a saobraćajnu politiku da usaglasi sa saobraćajnom politikom Evropske unije u čijim dokumentima piše: „Cilj saobraćajne politike Evropske unije jeste poboljšanje funkcionisanja njenog unutrašnjeg tržišta obezbjeđivanjem sigurnosti, djelotvornosti, dostupnosti i kvaliteta transportnih usluga, zaštite interesa korisnika tih usluga i zaštita životne sredine. Pravni propisi čijim će se sprovođenjem obezbijediti nesmetan protok ljudi, robe, kapitala i informacija u EU objedinjenje u poglavlju T4 – Saobraćajna politika”.

Saobraćajna politika koju je definisala EU zasniva se, u najkraćem, na konceptu „održivog” razvoja i tzv. sveobuhvatnog planiranja („comprehensive planning”) u čijoj osnovi leži pravovremeno uočavanje problema i njegovo sprečavanje pojavljivanja.

Saobraćajni sistem se mora posmatrati kao jedna cjelina u kojoj su sve grane komplementarne i kompatibilne, a ne konkurentne.

Cilj saobraćajne politike Crne Gore treba da je razvijanje saobraćajnog sistema na konceptu „održivog” razvoja i tzv. sveobuhvatnog planiranja, koji će karakterisati efikasnost uz visok kvalitet usluga, optimalnu bezbjednost, niže troškove i što manje negativnog ukupnog djelovanje na životnu sredinu.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Pozicija saobraćaja u cjelokupnom crnogorskom sistemu je inferiorna. Oblast saobraćaja u državi Crnoj Gori treba posmatrati kroz dva dominantna aspekta: kvalitet života i ukupan ekonomski razvoj. Nijedna strategija razvoja Crne Gore ne može se realizovati bez poboljšanja i modernizacije saobraćajnog sistema. Saobraćajna povezanost se može podijeliti na intraregionalnu (unutar regiona), interregionalnu (među regionima) i eksternu (spoljnu – sa okruženjem).

Kada je u pitanju intraregionalna povezanost u Crnoj Gori može se konstatovati vrlo loše stanje, jer se ne pristupa sveobuhvatnim rekonstrukcijama putnih pravaca, već se rekonstrukcije svode na popravke koje imaju za cilj kratkoročno osposobljavanje puteva. Kada je u pitanju prevoz putnika, najčešće se može govoriti o neorganizovanosti. Slikovit je podatak da je Podgorica jedan od rijetkih, ako ne i jedini glavni grad u civilizovanom svijetu koji nema organizovan gradski prevoz kroz privredno društvo čiji je osnivač lokalna samouprava.

Većina regionalnih puteva nalazi se u veoma lošem stanju. Kao primjer mogu se navesti: Bioče-Mateševo, Mateševo-Andrijevića, Mioska-Šavnik, Plužine-Trsa-Žabljak, Mojkovac-Đurđevića Tara, Virpazar-Ostros-Vladimir. Magistralni putevi u Crnoj Gori najblaže se mogu okarakterisati kao nebezbedni. Posljednjih godina urađena je sanacija niza kritičnih tačaka, ali i dalje se za magistralni put Podgorica-Kolašin može reći da je to put visokog rizika. U vrlo lošem stanju je i magistralni put koji spaja Plužine sa granicom Bosne i Hercegovine, kao i put Rožaje-Mehov krš.

Crna Gora je jedina država jugozapadne Evrope koja nema nijednog metra autoputa. Početak gradnje autoputa Bar-Boljare pompezno je najavljen još septembra 2009. godine. Crna Gora ima jednu od najsporijih pruga u Evropi. Već odavno najavljivana rekonstrukcija pruge Beograd-Bar kao međudržavni projekat Crne Gore i Srbije nije realizovana, osim pojedinih kratkih dionica. Nema ozbiljnih planova za obnovu pruge od Nikšića do Čapljinje i Podgorice prema Skadru. Crna Gora je u tranzicionom periodu gotovo uništila svoju pomorsku flotu što je nedopustivo za jednu pomorsku državu. Naročito je to problematično sa aspekta zapošljavanja domaćeg obrazovanog pomorskog kadra.

Što se tiče vazdušnog saobraćaja, jedina nacionalna aviokompanija stvorila je ogromna dugovanja, što je posljedica nekontrolisanog, neodgovornog i nestručnog upravljanja. Građani Crne Gore i dalje plaćaju veoma visoke cijene avioprevoza naročito na destinacijama u regionu jugozapadne Evrope.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Punu usredsređenost i preduzimanje aktivnih mjera da kopneni, vazdušni i pomorski saobraćaj dostignu što je moguće prije standarde Evropske unije u ovoj oblasti, posebno imajući u vidu da je turizam strateška grana razvoja Crne Gore;
- ✓ završetak kapitalne investicije autoputa Bar-Boljare, izgradnja Jadransko-jonskog autoputa, izgradnje zaobilaznica oko svih većih urbanih naselja, naročito u primorskim opštinama;
- ✓ završetak modernizacije i rekonstrukcije željezničke pruge Bar-Beograd, modernizacija i proširenje kapaciteta aerodroma Golubovci i Tivat, širenje kapaciteta postojećih luka uz vođenje računa o zaštiti životne sredine i razvoju turizma, kao i stvaranje nacionalne pomorske kompanije;
- ✓ stvaranje održivog i efikasnog sistema održavanja postojećih puteva i njihove modernizacije radi povećanja bezbjednosti postojećih putnih pravaca, izgradnja novih regionalnih i magistralnih puteva u cilju ravnomjernog regionalnog razvoja i stvaranje uslova za podizanje nivoa konkurentnosti saobraćajnog tržišta;
- ✓ organizovan gradski prevoz kroz privredno društvo čiji je osnivač lokalna samouprava;
- ✓ obezbjedićemo potpunu transparentnost prilikom trošenja sredstava za izgradnju svakog infrastrukturnog projekta.

POLITIKA UPRAVLJANJA PROSTOROM

**DUGOROČNA
STRATEGIJA**

NAŠ ZADATAK: REFORMA SISTEMA UPRAVLJANJA PROSTOROM U CILJU OBEZBJEĐENJA ODRŽIVOG RAZVOJA I ZAŠTITE JAVNOG INTERESA.

Upravljanje prostorom je jedna od najvažnijih oblasti u opštoj državnoj politici. Održiva politika upravljanja prostorom odlučujuće doprinosi održivom razvoju, usklađivanju javnog interesa, ekonomske inicijative i zaštite životne sredine. Upravljanje prostorom je važan instrument za postizanje ravnomjernog regionalnog razvoja države, smanjenja regionalnih razlika i pozitivnih demografskih kretanja.

Politika upravljanja prostorom mora biti dugoročna, zasnovana na realnim potrebama društva u cjelini i mora se dosledno sprovoditi.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Nagomilani problemi, konflikti i opšte loše stanje u prostoru, nasleđe loše prakse i selektivne primjene zakonske regulative u prethodnom periodu, dodatno su pogoršani donošenjem novog Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata 2017. godine. Ovim zakonskim rješenjem je izvršena potpuna izmjena Sistema upravljanja prostorom, ali bez stvaranja preduslova za njegovo funkcionisanje što je u praksi dovelo do drastičnog pogoršanja u sistemu upravljanja prostorom i uopšte stanja u prostoru. Novim zakonom je izvršena potpuna centralizacija planiranja prostora na nivou Ministarstva i Vlade, dok su opštinama Zakonom oduzete nadležnosti donošenja planova, izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, izdavanja građevinskih dozvola i inspeksijske kontrole, čak i privremenih objekata. Iako je novi zakon najavljen kao pravo rješenje za uvođenje reda u prostoru, u praksi se pokazuje upravo suprotno. Zakonom predviđena urbanističko-građevinska inspekcija nije uspostavljena na zadovoljavajućem nivou, a njeni rezultati su porazni, divlja gradnja se i dalje odvija i to pojačanim tempom. Sistem prijave građenja, koji je zamijenio institute građevinske dozvole unosi više nereda i nesigurnosti u prostoru, čak i za one koji se profesionalno bave ovom oblašću.

Donošenje planske dokumentacije je otežano i usporeno, dok najavljeni Plan generalne regulacije, koji bi trebalo da riješi sva otvorena pitanja u prostoru, djeluje kao utopija.

Trenutnim zakonskim rješenjima, pojačan je problem (ne)nadležnosti, (ne)kompetencije i (ne)usklađenosti javnih službi na lokalnom i državnom nivou, što je očigledan problem, kako na nivou centralne vlasti, tako na nivou svake opštine u Crnoj Gori.

Oblast upravljanja prostorom zahtijeva hitnu i temeljnu akciju.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Nužno je hitno pristupiti redefinisaniu osnovnih postavki sistema upravljanja prostorom i reformi sve ukupne zemljišne politike, uključujući sve nadležne institucije u ovoj oblasti. To podrazumjeva hitno usvajanje novog Zakona o uređenju prostora i svih zakonskih rješenja koja utiču na državnu politiku u ovoj oblasti, uključujući Upravu za nekretnine - katastar, poresku politiku, inspeksijske službe na državnom i lokalnom nivou, komunalne uređenje, zemljišnu politiku, životnu sredinu i legalizaciju;
- ✓ promjenama zakonskih rješenja konačno se mora postići maksimalna koordinacija svih institucija u oblasti upravljanja prostorom i povećati efikasnost funkcionisanja svih struktura od lokalne samouprave do vlasti na nivou države, uz jasne nadležnosti i odgovornosti;
- ✓ kroz nova zakonska rješenja, posebnu pažnju je potrebno posvetiti mehanizmima sprovođenja planova koji su u dosadašnjoj praksi bili najslabiji dio. Implementacija nije bila nedovoljno razrađena, tj. u našim prostornim i urbanističkim planovima nije adekvatno razrađivan dio koji se bavio mehanizmima sprovođenja tih planova i integracije nadležnih institucija. U tom cilju, potrebno je uvesti donošenje obavezujućeg godišnjeg, srednjoročnog i dugoročnog Programa uređivanja zemljišta na sasvim novim osnovama, uz jasna pravila i odgovornosti;
- ✓ vraćanje nadležnosti opštinama, uz integraciju sa svim nadležnim institucijama, u jasno postavljenom sistemu upravljanja prostorom, koji podrazumjeva izbor i definisanje strateških prioriteta prostornog razvoja i koji bi predstavljao osnovu za upravljanje prostorom na nivou lokalnih samouprava. Potrebno je stvoriti uslove za maksimalno uključivanje lokalne zajednice u donošenje odluka i koristiti lokalne resurse;
- ✓ usaglašavanje sa evropskim standardima u oblasti upravljanja prostorom i stvaranje uslova za prekograničnu i međunarodnu saradnju u ovoj oblasti, naročito u opštinama u kojima ovakva vrsta saradnje može ubrzano dovesti do bržeg ekonomskog razvoja.

TURIZAM

**ŠANSA
CRNE GORE**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA KAO TURISTIČKI ATRAKTIVNA ZEMLJA U KOJU GOSTI DOLAZE I RADO SE VRAĆAJU.

Turizam, kao ekonomski i društveni fenomen, u svjetskim okvirima već decenijama ostvaruje kontinuirane stope rasta i jedna je od najbrže rastućih industrija na globalnom nivou.

Prema podacima Svjetske turističke organizacije (UNWTO) obim turističke industrije u svijetu danas je isti ili veći od obima naftne industrije, proizvodnje hrane ili auto-industrije.

Turizam čini 10% svjetskog bruto društvenog proizvoda, 7% ukupnog svjetskog izvoza i čak 30% ukupnog svjetskog izvoza u oblasti usluga. U 2018. godini broj međunarodnih dolazaka dostigao je 1,4 milijarde i ostvaren je rast od 6%. Procjenjuje se da će do 2030. godini broj međunarodnih dolazaka svake godine rasti za 4% do 5%.

Turizam, kao radno intenzivna djelatnost, zapošljava izuzetno veliki broj ljudi i Svjetska turistička organizacija procjenjuje da 1 od 10 zaposlenih na svijetu radi u turizmu.

Turizam, dakle, na globalnom nivou nastavlja da bude djelatnost sa izuzetnim rastom. Sa druge strane, značaj turizma za Crnu Goru ne može se precijeniti. Zahvaljujući izuzetno dobrim predispozicijama turizam je u Crnoj Gori počeo da se razvija još na početku prošlog vijeka. Intenzivne investicije u turističku i prateću infrastrukturu, početkom druge polovine XX veka, učinile su da razvoj turizma u Crnoj Gori postane veoma dinamičan.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

Turizam je danas jedna od najvažnijih, ako ne i najvažnija, privredna grana Crne Gore.

Postoje različite procjene o uticaju turizma na ukupnu privredu Crne Gore. Turizam je djelatnost koja ima višestruki uticaj na privredu: direktan, indirektan i indukovan. Crna Gora ostvaruje prihode od turizma ne samo direktno putem smještajne i restoraterske industrije, nego i putem povećanog obima trgovine, transporta, finansijskih usluga, zarada svih zaposlenih koji su direktno ili indirektno povezani sa turizmom, prodajom poljoprivrednih i drugih proizvoda putem turizma i slično. Što su privredne grane i tržište rada bolje povezani i integrisani sa turizmom, to su i multiplikovani efekti turizma na privredu Crne Gore veći.

Bez obzira na metodologiju procjene, postoji saglasnost da je uticaj turizma na privredni život Crne Gore izuzetan.

Prema podacima Svjetskog savjeta za turizam i putovanja (WTTC) u njihovom godišnjem istraživanju o turizmu u Crnoj Gori 2018. godine, ukupni doprinos turizma BDP-u je EUR 988.2 miliona (USD 1,114.7 miliona), 23,7% BDP-a u 2017, a očekuje se rast od 3,9% na godišnjem nivou do EUR 1,582.3 miliona (USD 1,785 miliona), odnosno 27,9% BDP-a u 2028. Prema podacima Centralne banke Crne Gore "sektor turizma je i u 2017. godini zabilježio značajne stope rasta, čime se nastavlja pozitivan trend u posljednjih osam godina, koji je doprinio da se učešće djelatnosti Usluge pružanja smještaja i ishrane u ukupnom BDP-u poveća sa 5,1% u 2009. godini na 7,1% u 2016. godini". Prema podacima Monstat-a ukupan broj dolazaka u turizmu Crne Gore u 2017. godini bio je 2.000.009, što je rast od 10,3% u odnosu na 2016. godinu, a čak 34% u odnosu na 2013. godinu. Takođe, prema Monstat-u u 2017. godini ostvareno je 11.953.316 noćenja.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Uprkos: a) dobrim predispozicijama koje Crna Gora ima za razvoj turizma, b) izuzetnom značaju turizma za privredni život Crne Gore i c) značajnim potencijalima turističke industrije na globalnom nivou - Crna Gora, nažalost, ne koristi u potpunosti i na pravi način turizam kao razvojnu šansu.

Navedeno se najbolje ogleda u činjenici da, bez obzira na gore pomenute podatke o doprinosu turizma privredi Crne Gore, većina stanovnika Crne Gore nije uključena i ne osjeća ekonomske i društvene koristi od razvoja turizma.

Postoji jako mnogo razloga koji prouzrokuju ovakvu situaciju, a mogu se sumirati u dva glavna problema:

a) Prepuštanje razvoja turizma stihiji

Sprovođenje strateških planova za razvoj turizma u Crnoj Gori praktično ne postoji.

Pored Masterplana, kao krovne strategije razvoja turizma, u posljednjih 15 godina donijeto je još desetak strategija i planova koji se direktno ili indirektno tiču razvoja turizma. Ni jedna od tih strategija se ne zasniva na podacima i smjernicama iz Masterplana, a ni između sebe nijesu usaglašene. U samo dvije godine (2004-2005) donijete su tri strategije koje se tiču razvoja sjevernog dijela Crne Gore, a dvije od te tri predlažu potpuno suprotne smjernice razvoja.

Gotovo 20 godina nakon donošenja Masterplana, turizam u Crnoj Gori, u velikoj mjeri, razlikuje se od onog što je bilo predviđeno, ovo su samo neki primjeri:

- ✓ Nije realizovana jedna od pretpostavki Masterplan strategije koja je posebno bila od značaja: „Za ovu strategiju najprije je potrebno egzaktno utvrđivanje stanja, kao i fleksibilni, regionalni i etapni planovi za pojedine objekte, koji osiguravaju prije svega prirodne i zemljišne potencijale. U vezi s tim, od centralnog značaja je sprječavanje divlje gradnje na atraktivnim lokacijama.“
- ✓ Došlo je do ekspanzije tržišta nekretnina iako je u Masterplanu sugerisano da: „U svakom slučaju Crna Gora mora da zadrži svoje građevinske potencijale u rukama i treba da ih da samo pod uslovom, da će biti iskorišćeni u smislu strateških ciljeva. Inače se Crna Gora izlaže opasnosti, da privatni vlasnici građevinskog zemljišta daju prednost vlastitim ciljevima. Neizostavne su odgovarajuće okvirne smjernice za svaku regiju i njihova kontrola.“

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

- ✓ Nije započeto predviđeno povećanje učešća hotelskog, a smanjenje ili zadržavanje na postojećem nivou ostalih vidova smještaja. Pored toga, nastavljena je gradnja vikend stanova, iako je u Masterplanu posebno stavljen akcenat na potrebu njenog kontrolisanja, jer „inače će privredna gradnja uništiti i suziti vrijedan turistički prirodni potencijal, kao što se to već može primijetiti.“
- ✓ Svi problemi koji se navode u Masterplanu (deponije smeća, proizvoljna bezlična gradnja, saobraćajni i problemi sa parkingom...) još uvijek nijesu riješeni na zadovoljavajući način.
- ✓ Za rusko tržište, u Masterplanu nije bila predviđena takva ekspanzija. Tako se u Masterplanu za ovo tržište predviđa: „Bogatstvo imućnih slojeva će rasti, ali oni traže ekskluzivne cijene sa visokim prestižom. Grupe sa srednjim i nižim prihodima imaju kao alternativu Crno More i rjeđe će sebi priuštiti skupe odmore u inostranstvu.“
- ✓ Masterplan sugerše saradnju sa velikim turoperatorima prilikom plasmana jer „kod čarter aviodestinacija oni imaju glavnu riječ“, mada se navode i neke alternative koje bi ograničile njihovu eventualnu dominaciju destinacijom.

Kao posljedicu ovakvog, stihijskog, vođenja turizma Crna Gora danas ima gotovo dvostruko manju prosječnu potrošnju po gostu (zavisno od procjene kreće se oko 500EUR, pa sve do 623,21EUR, prema stavovima i potrošnji turista u Crnoj Gori, Guest Survey, Nacionalna turistička organizacija) u odnosu na prosječnu potrošnju koju ostvaruju zemlje Mediterana. Prema podacima Svetske turističke organizacije prosječna potrošnja po putovanju na Mediteranu je 998 EUR, dok prosječna cijena noćenja na Mediteranu iznosi 112 EUR (dok je Crnoj Gori svega 28,8 EUR dnevno sa uključenom hranom, prema stavovima i potrošnji turista u Crnoj Gori, Guest Survey, Nacionalna turistička organizacija).

Izgubljena dobit ne ogleda se samo u nižoj prosječnoj potrošnji, nego i u prihodima koji su izgubljeni trošenjem prostora, kao izuzetno važnog resursa u turizmu, na izgradnju stanova umjesto na izgradnju hotela. Tako na primjer, Budva sa 20.523 stanovnika ima 23.805 stanova, prema podacima MONSTAT-a, što je nezabilježen odnos broja stanovnika i broja stanova, u poređenju sa drugim opštinama u Crnoj Gori, a vjerovatno i u svijetu. Prema francuskoj studiji na koju se poziva Masterplan jedan ležaj u stambenoj jedinici donosi svega 10% prihoda hotelskog ležaja – znači svaki ležaj koji je umjesto u hotelskoj jedinici izgrađen u stambenoj jedinici predstavlja gubitak za državu od 90%.

Svu izgubljenu dobit uzrokovanu lošim upravljanjem turizmom u Crnoj Gori konačno plaćaju njeni stanovnici – prosječna neto zarada u Sektoru usluge smještaja i hrane u 2017. godini iznosila je 388 EUR dok je iste godine prosječna neto zarada na nivou Crne Gore iznosila 510 EUR, prema podacima MONSTAT-a.

Lošim upravljanjem turizmom u Crnoj Gori turističkoj privredi nije data šansa da bude generator ukupnog razvoja Crne Gore.

Stanovništvu nije data šansa da radi, zaradi i ostvari karijeru u turizmu.

Poljoprivredi i ostalim djelatnostima povezanim sa turizmom nije data šansa da plasman svojih proizvoda i usluga povećaju putem turizma.

Negativni efekti stihijskog razvoja se multplikuju i to se osjeća u cijeloj zajednici.

Master plan razvoja turizma do 2020. godine ističe i u toku su pripreme za izradu novog. Prethodno, dvadesetogodišnje iskustvo nesprovođenja strateških planova u turizmu, ne daje ni jedan osnov za vjerovanje da će isti ljudi novi Master plan sprovesti u djelo.

b) Ogroman regionalni disbalans

Turizam u Crnoj Gori danas karakterišu brojni kontrasti. Od njih je svakako najznačajniji disparitet u turističkom razvoju pojedinih regija. Učešće primorja – opština Bar, Budva, Kotor, Tivat, Ulcinj i Herceg Novi – u turističkom prometu izuzetno je visoko (u pojedinim godinama dostizalo je i do 95%), dok je turistički promet u Središnjem i Sjevernom regionu gotovo zanemarljiv. S druge strane, primorska regija, u odnosu na ostale regije, mnogo je više opterećena svim negativnim posljedicama prekoračenja nosivog kapaciteta destinacije.

Takav disparitet nije samo privredni, nego i šire gledano - društveni problem Crne Gore.

Pored privrednog i društvenog problema ovakav razvoj na dugoročne staze stvara i veliki problem za razvoj crnogorskog turizma u budućnosti.

Naime, iako je region Mediterana globalno pojedinačno najsnažniji turistički region, ovaj region ostvaruje niže stope rasta (1%) u odnosu na prosječne stope rasta svjetskog turizma (4-5%), prema podacima UNWTO. Ovo je jasan indikator da, poslije više decenija, ubrzanog rasta dolazi do zasićenja turizmom koji se zasniva na suncu i plaži (sun & beach tourism), odnosno da neki drugi vidovi turizma preuzimaju primat.

Iako su u prethodnih 15 godina donijete tri strategije koje se direktno tiču razvoja turizma u Središnjem i Sjevernom regionu i još mnoge druge koje se indirektno tiču istog, situacija ostaje ista – u 2017. godini samo dvije opštine sa primorja (Budva i Herceg Novi) činile su 57% ukupnog turističkog prometa Crne Gore, prema zvaničnim statističkim podacima države.

Ovakav disparitet je nesporan dokaz da, uprkos globanim trendovima i značajnim podacima o intenzivnoj turističkoj tražnji za najraznovrsnijim turističkim proizvodima – Crna Gora nije uspjela da integriše cijelu destinaciju u razvoj turizma.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

157

Dosadašnjim djelovanjem, na lokalnom nivou, u tri opštine koje zajedno čine oko dvije trećine turističkog prometa Crne Gore, prema zvaničnim statističkim podacima države, Demokratska Crna Gora je pokazala da ima kapacitet da odlučno sprovodi sve strateške i taktičke odluke potrebne za pravi razvoj turizma - razvoj turizma koji donosi dobrobit širokom krugu stanovništva, turističkoj industriji i koji je adekvatan svjetskim trendovima u oblasti turizma.

Odabrani strateški pravci razvoja korespondiraće sa prirodnim i društvenim potencijalima Crne Gore, ali isto tako će ne samo pratiti, nego i predviđati globalne trendove u turizmu.

Ovakav način upravljanja Demokratska Crna Gora će sprovoditi i na nacionalnom nivou, putem realizacije sledećih koraka:

- ✓ Turističko planiranje u osnovi se duboko naslanja na postojeće šire društveno-privredne instrumente planiranja koji moraju biti uspostavljeni tako da stvarno, a ne samo deklarativno, podržavaju razvoj turizma. To znači da će biti stvoren izuzetno podsticajni pravni i ekonomski okvir koji će omogućiti stvaranje snažne turističke privrede.
- ✓ pored podsticajnog okvira, operativna podrška turizmu biće pružena putem infrastrukturnih i drugih pratećih investicija na teritoriji cijele Crne Gore;
- ✓ dio finansija za ulaganje u turizam biće obezbijeđen direktno od iskorijenjivanja sive ekonomije, odnosno potpunog uvođenja turističke ekonomije u legalne tokove. Samo na primjeru Budve u toku svega dvije godine rukovođenja Opštinom naplata boravišne takse je skočila sa 2,8 miliona eura koliko je iznosila 2016. godine na 3,56 miliona eura na kraju 2018. godine, a naplata poreza na nepokretnosti sa 10,8 miliona eura koliko je iznosila 2016. godine na 13,5 miliona eura;
- ✓ turističko planiranje, podsticajni ekonomski i zakonodavni okvir, uz operativnu investicionu podršku i sankcionisanje nelegalne ekonomije značajno će osnažiti turističku privredu. Snažna turistička privreda, uz pomoć države, biće u mogućnosti da razvije turistički proizvod na teritoriji cijele zemlje, pristupi ciljnim tržišnim segmentima i bolje se pozicionira na njima, produži trajanje sezone i uveća prihode od turizma;
- ✓ okosnica djelovanja destinacijskog menadžmenta, nacionalnih i lokalnih institucija i organizacija za upravljanje turizmom biće umrežavanje i razvijanje povjerenja među svima onima koji čine turistički proizvod Crne Gore. Ovo je osnovni preduslov za integralni strateški pristup upravljanju razvojem turizma u Crnoj Gori, koji podrazumijeva stvarno, praktično sprovođenje donijetih planova. To treba da rezultira harmoničnim i jedinstvenim djelovanjem, kao i dugoročnim razmišljanjem svih aktera u turizmu Crne Gore;

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

- ✓ posebna pažnja biće posvećena neophodnosti uključivanja svih onih koji su direktno i indirektno povezani sa turizmom. Kao što se iz dosadašnjeg stihijskog razvoja turizma vidi, bez toga je ostvarenje strateških ciljeva nemoguće;
- ✓ destinacijski menadžment će biti posvećen razvijanju inovativnih proizvoda u turizmu i osposobljavanje turizma Crne Gore da se uključi u savremene tokove digitalizacije;
- ✓ istovremeno posebne mjere štitiće prostor kao najvažniji turistički resurs: sa jedne strane, stavljanjem van snage DUP-ova koji neadekvatno troše prostor, a sa druge strane, aktiviranjem i kontrolisanjem “zelenih” i ekoloških mjera koje istovremeno smanjuju troškove poslovanja, čuvaju životnu sredinu i privlače atraktivne segmente turističkog tržišta;
- ✓ snažna, razvijena i od strane države podržana turistička privreda osnova je za davanje atraktivnih uslova rada stanovništvu, bolje plaćenih poslova i razvijanja karijera u turizmu;
- ✓ stanovništvu Crne Gore biće pružena podrška za bolje uključivanje u turističku privredu putem savremenih obrazovnih programa i sticanja vještina neophodnih za rad u turizmu, ali i putem podsticajnih operativnih mjera za pomaganje konkretnim preduzetničkim idejama za razvijanje sopstvenog biznisa u turizmu ili u privredi koja je povezana sa turizmom. Primjer dobre prakse je subvencioniranje poljoprivrednih proizvođača i podsticanje ženskog preduzetništva u Budvi;
- ✓ svima koji su zainteresovani za turizam: donosiocima odluka, investitorima, turističkoj privredi, preduzetnicima, naučnim radnicima biće stavljen na raspolaganje turistički informacijski sistem – moderna baza tačnih podataka o svim relevantnim informacijama u turizmu.

**VODOPRIVREDA I
ŠUMARSTVO**

ČUVAMO ONO ŠTO IMAMO

NAŠ ZADATAK: OČUVANJE VODA I ZAŠTITA RIJEKA OD HIDRO-MAFIJE.

Potencijali rijeka i jezera u Crnoj Gori su izuzetni i čine neprocjenjivo vrijedan resurs za dalji razvoj Crne Gore. Upravljanje tim resursima od strane države kroz davanje koncesija neodgovornim koncesionarima i neovlašćena eksploatacija šljunka i pijeska devastirali su naše rijeke i priobalje Skadarskog jezera do te mjere da se ne može reći da je riječ o rijekama, odnosno priobalju dijela Skadarskog jezera, već o zapuštenom i uništenom prostoru.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Stanje i gazdovanje našim šumama je izuzetno loše. Nekontrolisana eksploatacija, krađe, požari i neviđena devastacija naša su stvarnost. Kako u jednom, tako i u drugom slučaju koncesione naknade su beznačajne, a bogaćenje pojedinaca nekontrolisano i neprimjereno.

Dakle, danas je stanje u vodoprivredi i šumarstvu, zaštita rijeka i jezera i zaštita šuma u takvom stanju da se dalje ne može tolerisati niti odlagati. Ako se tome doda da upravljanje ovim resursima od strane privrednih društava i neodgovornih pojedinaca ima elemente nezakonitog ponašanja, odnosno elemente kriminala i korupcije, može se govoriti isključivo o neodrživom stanju izuzetno štetnom za dalji razvoj Crne Gore.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✔ Odlučno zaustavljanje nekontrolisane eksploatacije i devastacije šuma, šljunka i pijeska iz korita rijeka i priobalja Skadarskog jezera i drugih prostora u kojim se vrši eksploatacija prirodnih dobara;
- ✔ utvrđivanje odgovornosti i naknadu štete svih koji su doprinijeli ovakom stanju;
- ✔ neodložno stavljanje pod kontrolu eksploataciju šuma, pijeska i šljunka;
- ✔ bogatstvo šuma i rezerve šljunka biće jedan od snažnih finansijskih izvora za ubrzan razvoj posebno sjeverne Crne Gore;
- ✔ zaštitu i obezbjeđenje uslova za obnavljanje i unapređenje, kako ne bi došlo do dalje ugroženosti šuma, kako kroz neracionalno iskorišćenje i preradu, tako i biološke ugroženosti zbog širenja bolesti i štetočina;
- ✔ zaustavljanje dosadašnjeg nekontrolisanog izvoza neprerađenog drveta;
- ✔ utvrđivanje sadašnjeg stanja šuma u državnom i privatnom vlasništvu, definisanje sistema planiranja i kontrole korišćenja šuma, sprječavanje bespravne sječe šuma i preventivno djelovanje na suzbijanju šumskih požara;
- ✔ obezbijedićemo jedinstveni informacioni sistem u šumarstvu. Radićemo na osposobljavanju kadrova, posebno u planiranju gazdovanja i zaštiti šuma, kao i opremljenosti institucija koje se bave istraživačko-razvojnou djelatnosti u šumarstvu.
- ✔ zaustavljanje nekontrolisane, i ustanovljenje planske eksploatacije šljunka i pijeska, saniranje postojećeg stanja i jasno definisanje prostora zahvata sa koga se može eksploatisati;
- ✔ strogu kontrolu svih vidova eksploatacije i obezbjeđenje sistema dodjeljivanja koncesija isključivo koncesionarima koji se nijesu ogriješili o zakon i osnovne principe zaštite obala rijeka i priobalja Skadarskog jezera i ekologija ovih prostora.

NAUKA I OBRAZOVANJE

DRŽAVA ZNANJA

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA MORA POSTATI DRŽAVA ZNANJA.

Težeći društvu zasnovanom na znanju, nauka zaslužuje posebnu, osmišljenu i kontinuiranu brigu. Naučnoistraživačka djelatnost je djelatnost od javnog interesa, a zadatak države je: da pospješuje stvaralačku aktivnost na naučnim otkrićima, da upućuje na korišćenje i primjenu rezultata nauke, da stvara bolje uslove za osposobljavanje i usavršavanje istraživača za naučnoistraživački rad i omogući njihovo povezivanje na nacionalnom nivou, kao i stvori uslove za njihovu integraciju na globalnom planu.

Adekvatan vaspitno-obrazovni sistem je preduslov za uspješan privredni i ekonomski razvoj države, izgradnju i stvaranje savremenih društvenih vrijednosti i boljeg životnog stadarda svih građana jedne države. Crna Gora, učenici, studenti i roditelji žele bolje, efikasnije i modernije obrazovanje i mi to moramo da obezbijedimo.

Zakoni ne smiju održavati status quo, već biti u funkciji poboljšanja ukupnog obrazovnog sistema u skladu sa potrebama naše države i naših građana.

Suštinske promjene u sistemu obrazovanja su prijeko potrebne, jer je to preduslov za potpunu nacionalnu reformu.

Svjetski standardi koji dominiraju u obrazovnom sistemu moraju postati i crnogorski, jer država ne smije da radi suprotno interesima mladih ljudi i njihove budućnosti.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Stanje nauke u Crnoj Gori je veoma loše, prvenstveno zbog nedovoljnog ulaganja države u naučno-istraživačku djelatnost. Crna Gora je 2012. godine otvorila i privremeno zatvorila Poglavlje 25-Nauka i istraživanje u pregovorima sa EU. Osnovna zamjerka prilikom pregovaranja bila je nedovoljno ulaganje države u ovu oblast. U tom trenutku ulaganje je iznosilo 0,43 % BDP-a uz obećanje Crne Gore da će se u narednih tri godine taj procenat povećati na 1,4%. Lisabonskom strategijom i strategijom „Evropa 2020“ definisan je cilj da ulaganje u naučnoistraživačku djelatnost treba da iznosi na nacionalnom nivou najmanje 3% BDP-a.

Visokoobrazovne ustanove posljednjih godina zapostavile su naučnoistraživačku djelatnost, usredsređujući se na sticanje finansijske dobiti upisom velikog broja studenata koji se sami finansiraju. Iznemoglost privrede u Crnoj Gori nastala pogrešno vođenom privatizacionom politikom koja je isključivo bila usredsređena na enormno bogaćenje vladajuće garniture dovela je do potpunog umiranja naučnoistraživačke djelatnosti u toj sferi. Ni u ovoj oblasti politika podjela na kojoj vladajuća elita uporno insistira, nije izostala.

Postoji nedovoljan broj ustanova kojima je naučno istraživanje osnovna djelatnost, te nema adekvatnih planova i programa utemeljenih na razvojnim potrebama Crne Gore za osnivanje novih i stvaranja boljih, savremenijih uslova za rad postojećih. Narочito je zabrinjavajuća pojava plagiranja naučnih radova i nespremnost za sankcionisanje takvih pojava.

Analizom kompletnog obrazovnog sistema u Crnoj Gori, predškolskog, osnovnog, srednjoškolskog, visokog obrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja i obrazovanja nacionalnih manjina utvrdili smo da postoje sljedeći problemi:

- ✓ zanemaruje se izgradnja novih vaspitno-obrazovnih institucija i ulaganje u školsku opremu;
- ✓ ne poštuje se ustavno načelo o besplatnom osnovnom obrazovanju;
- ✓ visina školarine koju studenti plaćaju i drugi studentski izdaci nijesu u skladu sa životnim standardom studenata i njihovih roditelja;
- ✓ veliki broj nekvalitetne i neadekvatne školske literature, čime se učenici i studenti tjeraju da savladavaju materiju koja nije upotrebljiva u praksi;
- ✓ nasilje u školskim institucijama na svim nivoima obrazovanja rezultat je nedostatka vaspitnog elementa u obrazovanju i poremećenih društvenih vrijednosti u čitavoj Crnoj Gori;
- ✓ nedostatak kreativnosti u organizaciji nastave i praktičnih aktivnosti za učenike i studente u gotovo svim vaspitno-obrazovnim institucijama;
- ✓ neprimjeren uticaj politike prilikom izbora školskog kadra;
- ✓ srednjoškolsko obrazovanje nije obavezno;
- ✓ kriterijumi i uslovi koje student treba da ispuni u predispitnim i ispitnim obavezama razlikuju se od profesora do profesora i od fakulteta do fakulteta, pa se samim tim uslovi studiranja i polaganja ispita razlikuju u svim visokoškolskim institucijama u Crnoj Gori;
- ✓ na mnogim fakultetima ne poštuje se bolonjski sistem obrazovanja;
- ✓ Crna Gora ne vodi dovoljno računa o manjinama ni po pitanju njihovog obrazovanja, posebno u dijelu obrazovanja romske populacije;
- ✓ vaspitno obrazovni kadar je slabo plaćen, a njihova egzistencija je svedena na puko preživljavanje.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Povećanje budžetskog ulaganja u nauku i istraživanje;
- ✓ podsticaj privrede na ulaganje u istraživačko-razvojne projekte;
- ✓ ulaganja u osavremenjavanju rada naučnoistraživačkih instituta i centara i osnivanje novih u skladu sa razvojnim potrebama Crne Gore;
- ✓ vođenje upisne politike u skladu sa zahtjevima tržišta rada uz preporuku i podsticaj visokoobrazovnim ustanovama na naučno-istraživačku djelatnost;
- ✓ ulaganje u mlade naučnike čime se, pored ostalog, sprječava „odliv mozgova“ i istovremeno obezbjeđuje kadrovska osnova za adekvatnu zamjenu starijih naučnih kadrova;
- ✓ stvaranje normativnog i institucionalnog okvira za odlučnu borbu protiv plagiranja naučnih radova;
- ✓ definisanje nacionalne strategije za kompletni obrazovni sistem u državi, sačinjenu od strane kompetentnih pojedinaca i timova iz ove oblasti;
- ✓ obezbjeđivanje zakonske pretpostavke koja će omogućiti da ostvarivanje obaveza studenta bude samo u funkciji njegovog obrazovanja, a ne samovolje profesora i pokušaja izgradnje sumnjivog autoriteta kod studentske populacije;
- ✓ izgradnju novih vaspitno-obrazovnih institucija na onim prostorima u Crnoj Gori, gdje je to neophodno, kao i modernizaciju postojećih;
- ✓ izdvajanje više finansijskih sredstava za finansiranje obrazovanja, obezbjeđivanja adekvatne školske opreme i povećanje životnog standarda školskog kadra, jer ulaganje u obrazovanje nije potrošnja već investicija;
- ✓ obezbijedićemo striktnu primjenu ustavnog načela o besplatnom osnovnom obrazovanju i na taj način rasteretiti finansijsko izdvajanje roditelja za finansiranje obrazovanja svoje djece;
- ✓ pored osnovnog i srednjoškolsko obrazovanje mora biti obavezno i usmjereno na proizvodnju onog kadra koji je neophodan Crnoj Gori i njenim građanima na državnom i lokalnom nivou;
- ✓ obezbijedićemo uslove za budžetsko finansiranje što većeg broja studenata;
- ✓ zakonske pretpostavke i praksu po pitanju obrazovanja romske populacije bi trebalo radikalno promijeniti i obezbijediti adekvatne uslove za obrazovanje ove osjetljive kategorije stanovnika, jer je upravo njima pomoć ovakve vrste najpotrebnija;
- ✓ visinu školarine koju studenti plaćaju na državnim fakultetima prilagodićemo životnom standardu studenata i njihovih roditelja;
- ✓ nastavni planovi i program se moraju prilagoditi potrebama učenika i studenata;
- ✓ literatura koja se koristi na svim nivoima obrazovanja mora biti takva da obezbjeđuje sticanje primjenljivog znanja, dok će praktična nastava biti u funkciji lakšeg savladavanja gradiva;
- ✓ više nikada politika i politička pripadnost neće uticati na izbor školskog kadra, već će se kadrovi birati prema sopstvenim stručnim i organizacionim sposobnostima;
- ✓ nosioci izvršne vlasti i predstavnici drugih državnih institucija neće favorizovati ni jedan univerzitet u Crnoj Gori, već će svi funkcionisati prema jednakim uslovima, a u skladu sa pozitivnom zakonskom regulativom u našoj državi;
- ✓ bolonjski sistem obrazovanja primjenjivaće se na svim fakultetskim jedinicama i od strane svih profesora, tako da će svi studenti ispunjavati iste predisipitne i ispitne obaveze, koje neće zavisiti od afiniteta profesora, već od sistema obrazovanja;
- ✓ obezbijedićemo sve uslove da najbolji studenti naših univerziteta ne napuštaju sopstvenu državu, već da njihova znanja i vještine budu u funkciji razvoja države, njenih institucija, privrede i građana.

E-CRNA GORA

**CRNA GORA
U SLUŽBI GRAĐANA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA ĆE BITI U SLUŽBI ONIH ZBOG KOJIH POSTOJI, SVOJIH GRAĐANA.

Internet i elektronski mediji spadaju u poseban izvor globalne informisanosti i način življenja građana, a posebno mladih generacija. Država bi trebalo da preduzme sve mjere kako bi se ovaj segment javne informisanosti i informatičke pismenosti podigao na viši nivo. Državna uprava i organi lokalne uprave moraju biti opremljeni najsavremenijim informacionim sistemima, a državni i lokalni službenici potpuno informatički osposobljeni kako za upravljanje ovim sistemima tako i za pravovremeno i objektivno informisanje i pružanje usluga građanima na svim nivoima organizovanja.

Elektronska uprava se odnosi na efikasnu upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija u razmjeni informacija i pružanju usluga u radu državnih organa i institucija sa građanima i pravnim licima, kao i za pružanje servisa između samih državnih organa.

Postojanje E-uprave podrazumijeva potpuno novi tehnološki pristup u radu organa državne uprave i lokalne samouprave, kao i preraspodjelu nadležnosti kako bi državni organi i javne službe bile u potpunosti koncentrisane na pružanje javnih usluga fizičkim i pravnim licima, čime se postiže daleko veća efikasnost birokratije i optimizovanje rada državne uprave, čime se čuvaju prava fizičkih i pravnih lica.

Na ovaj način se pojednostavljuju procedure, povećava transparentnost, skraćuje vrijeme potrebno za obradu, dostavu i prijem informacija, snižavaju troškovi rada državnih i lokalnih organa i troškova građana kao korisnika njihovih usluga, što sve dovodi do povećanja efikasnosti u radu kompletne države na svim nivoima njenog organizovanja.

Jedan od najbitnijih razloga uvođenja E-uprave je konstantan porast broja stanovnika, te se postavlja pitanje koliko bi to trebalo u doglednoj budućnosti zaposliti činovnika u državnim i lokalnim organima kako bi uprava efikasno i pravovremeno pružila usluge građanima i pravnim licima, te da bi u tom smislu došlo do drastičnog povećanja troškova rada organa državne uprave, ogromnih gužvi na šalterima, administrativnog opterećenja i bespotrebnog trošenja vremena građana, čime se smanjuje i njihova sopstvena produktivnost.

OPIS TRENUTNOG STANJA

169

U najvećem broju ruralnih i prigradskih sredina u Crnoj Gori još uvijek nije dostupan internet i druga komunikaciona tehnologija.

Crnu Goru karakteriše nedovoljna standardizacija i koordinacija informacionih sistema u organima vlasti, nekompetentnost kadrova, te nepostojanje svih službenih evidencija u elektronskom obliku, što predstavlja osnov za razvoj E-uprave.

E-država u službi građana u Crnoj Gori nije zaživjela i ne predstavlja olakšanje u radu i postupanju organa državne uprave, niti olakšanje prilikom pružanja usluga građanima. Građani Crne Gore još uvijek ne dobijaju lična dokumenta na adresu putem računara, već ta usluga i dalje funkcioniše putem poštanskih usluga dostave dokumenata.

Trošenje državnog novca u Crnoj Gori nije transparentno i dostupno građanima putem interneta u okviru sistema E-uprave. Ne postoje jedinstvene baze podataka o utrošku finansijskih sredstava na nivou države, niti na nivou lokalnih samouprava.

Svi podaci i informacije od javnog značaja nijesu dostupni na zvaničnim internet prezentacijama organa javne uprave.

U Crnoj Gori ne postoji jedinstvena baza podataka ministarstava, Carinske uprave, Poreske uprave, sudova, javnih preduzeća, organa lokalne samouprave i javnih službi.

Za svaku radnju koju korisnik usluga želi da izvrši putem interneta u vezi sa organima državne uprave potrebna je registracija.

U Crnoj Gori jedinstveni registar preduzeća pruža samo osnovne podatke i informacije o registrovanim pravnim licima. Ne postoji baza podataka o uspjehu poslovanja konkretnih javnih i privatnih preduzeća, te se često dešava da fizička i pravna lica posluju sa fiktivnim ili neprofitabilnim firmama.

U Crnoj Gori ne postoji jedinstvena elektronska identifikaciona kartica građana.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Finansijski održivu i funkcionalnu državnu administraciju. Reforme u ovom sektoru moraju voditi ka smanjenju troškova rada kompletnog državnog aparata i povećanju kvaliteta pružanja usluga građanima i pravnim licima;
- ✓ hitno preispitivanje načina organizacije organa državne uprave, prenos pojedinih poslova koji se mogu obavljati van državne uprave, te preispitivanje racionalnosti vršenja pojedinih poslova koje je već trebalo ukinuti;
- ✓ svi podaci i informacije od javnog značaja biće dostupni svim građanima Crne Gore, bez diskriminacije i registracije na sajtovima državnih organa;
- ✓ prioritarno će se obezbijediti edukacije službenika organa državne uprave, organa lokalnih uprava, javnih službi i javnih preduzeća iz oblasti poznavanja rada na računaru, informacionom sistemu i načinu rada E-uprave kako bi isti mogli samostalno i efikasno obavljati sopstvene dužnosti i doprinosti uspješnijem radu E-uprave u Crnoj Gori.
- ✓ svim naseljenim mjestima u Crnoj Gori obezbijediće se pristup internetu i sistemu E-uprave po uslovima koji važe za sve građane Crne Gore;
- ✓ obezbijedićemo da svaki građanin Crne Gore posjeduje elektronsku identifikacionu karticu koja će mu omogućiti nesmetan pristup svim sistemima E-uprave bez uobičajene registracije. Na taj način svaki građanin će imati jednostavan pristup svim uslugama javne uprave. Uz pomoć elektronske identifikacione kartice građani će moći ostvarivati i druga prava, koja su do sada obezbjeđivana administrativnim putem;
- ✓ obezbijedićemo jedinstvenu bazu poslovnih subjekata u Crnoj Gori, koja će biti dostupna građaninu, sa svim informacijama o registrovanom pravnom licu, što će omogućiti svakom pravnom subjektu ili poslovnom partneru uvid u to da li je konkretni subjekt finansijski solventan i da li ispunjava sve zakonom propisane obaveze;
- ✓ obezbijedićemo jedinstvenu bazu podataka svih organa javne uprave, kako zainteresovani subjekt ne bi morao lutati od jedne do druge ustanove, da bi ostvario svoja Ustavom i zakonima definisana prava. Tajnost ličnih podataka biće osigurana;
- ✓ omogućićemo da svaki građanin putem interneta može imati uvid u način trošenja finansijskih sredstava iz državnog Budžeta i budžeta jedinica lokalnih samouprava;
- ✓ sve stranice servisa E-uprave i zvanične stranice državnih organa, organa lokalne samouprave, javnih službi i javnih preduzeća biće prilagođene i osobama sa invaliditetom.

STAMBENA POLITIKA

**PRAVO NA
DOM SVIMA**

NAŠ ZADATAK: ZADOVOLJENJE OSNOVNIH ŽIVOTNIH POTREBA DA BUDE ZASNOVANO NA NAČELU LJUDSKOG DOSTOJANSTVA.

„Pravo na dom“ je definisano u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Izmijenjena Evropska socijalna povelja navodi da „svako ima pravo na stan“, dok Evropska stambena povelja ovo pravo tretira kao sastavnu komponentu evropskog socijalnog modela i kao ključni segment socijalne integracije. Istovremeno, aktuelni Ustav Crnu Goru definiše kao „socijalnu državu“ odgovornu za „uspostavljanje socijalne pravde“, što podrazumijeva da zadovoljenje osnovnih životnih potreba treba da bude zasnovano na načelu ljudskog dostojanstva.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Pravo na stan kao prostor za život jeste elementarno ljudsko pravo, a istovremeno i osnovna potreba svakog čovjeka, jer je ostvarenje svih drugih ljudskih potreba uslovljeno stanom i uslovima stanovanja. Nakon što je početkom devedesetih po simboličnim cijenama privatizovala gotovo cio stambeni fond u društvenoj svojini, država je rješavanje stambene potrebe svojih građana prepustila stihiji tržišta, odbijajući da vrati sebe na mjesto kreatora i voditelja stambene politike. Crna Gora je danas zbog toga suočena sa neriješenom stambenom potrebom velikog broja domaćinstava koja zbog ekonomskih, socijalnih i drugih ograničenja ovu potrebu ne mogu da zadovolje na tržištu. I pored toga što u Crnoj Gori broj stanova premašuje broj domaćinstava, on je ispod EU prosjeka u odnosu na broj stanovnika (350 stanova na 1000 stanovnika spram 450 u EU) što potvrđuje da je pristup domaćinstava ostvarenju ovog elementarnog prava onemogućen, pored ostalog, nepostojanjem definisanog javnog interesa u oblasti stanovanja i odsustvom državne intervencije.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Neophodno je definirati javni interes u oblasti stanovanja i u njemu pozicionirati pravo svakog građanina na krov nad glavom, te zakonima i podzakonskim aktima utvrditi odgovarajući standard stanovanja. Država se mora prihvatiti obaveze intervencije kojom će, bez diskriminacije, olakšati pristup pravu na stanovanje svim domaćinstvima koja zbog ekonomskih, socijalnih i drugih razumnih ograničenja svoju stambenu potrebu ne mogu da zadovolje na tržištu. Oblici državne intervencije podrazumijevaju obuhvatnu i široku platformu djelovanja: od podrške izgradnji stanova iz javnih fondova tako što će ti stanovi imati zaštićene odnosno kontrolisane zakupnine, preko subvencija za zakupce stanova u privatnom vlasništvu i zaštite od nekontrolisanog povećanja zakupnine, te zakonskog regulisanja davanja otkaza odnosno prekida zakupa. Državna intervencija u domenu stanovanja, u razvijenim evropskim ekonomijama iznosi 3-5% bruto nacionalnog proizvoda, a udio stanova u javnom sektoru između 25% (Švedska, Njemačka, Britanija) i 35% (Holandija). Gotovo 70% stanova u Beču je u vlasništvu grada;
- ✓ neophodno je što hitnije osnivanje Nacionalnog fonda socijalnog stanovanja, čiji bi osnivač bila Skupština Crne Gore. Sredstva za funkcionisanje Fonda bi se obezbijedila kombinovanjem različitih izvora: progresivnim oporezivanjem viška stanova (stanova koji nijesu objekti osnovnog stanovanja, neprodanih stanova namijenjenih tržištu), posebnim oporezivanjem neizgrađenog građevinskog zemljišta, od sredstava iz zakupa i prodaje stambenog fonda, izdavanja obveznica Fonda, dodatnog oporezivanja luksuza, pri čemu treba otvoriti i potencijal za privatno finansiranje, planiranje i usmjeravanje socijalnog stanovanja, kao i za upravljanje i održavanje Fonda putem različitih oblika stambenih asocijacija;
- ✓ zalažemo se da ekskluzivno pravo na priređivanje lutrijskih igara na sreću bude dodijeljeno novoformiranoj državnoj kompaniji, a čiji dio profita bi se izdvajao za fond socijalnog stanovanja, sa posebnom namjenom za adaptaciju oronulih stambenih objekata onih lica koja su u stanju materijalne i stambene ugroženosti. Time bi se obezbijedio fiskalni kapacitet za realizaciju ove društvene potrebe ali i podigao kredibilitet i atraktivnost lutrijskih igara na sreću u očima najšire javnosti potencijalnih igrača na sreću. Puni kredibilitet i maksimalna atraktivnost lutrijskih igara na sreću dovodi do porasta tražnje za njima i samim tim do većeg profita ove kompanije;
- ✓ stanovanje uz podršku države mora pod jednakim uslovima postati dostupno svima kojima je ovakva podrška potrebna, kako bi se njime postigla socijalna ravnoteža i obezbijedila integracija i kohezija svih društvenih grupa a posebno najranjivijih: beskućnika, dugotrajno nezaposlenih, penzionera sa najnižim penzijama, osoba sa invaliditetom. Prioriteti u ovakvom stambenom zbrinjavanju moraju biti formirani shodno obimu socijalnih, ekonomskih i drugih razumnih ograničenja domaćinstava i bez diskriminacije;
- ✓ uspostavljanje širokog, pristupačnog i održivog sistema socijalnog stanovanja u javnom vlasništvu - nema alternativu. Nije dovoljna najavljena legalizacija neformalnih objekata ili izgradnja nekoliko stotina stanova za određene društvene grupe, nijesu dovoljni eksperimentalni ili pilot-projekti poput „1000 plus stanova“. Neophodna je masovna izgradnja jeftinih stambenih jedinica, bez obzira na to da li će se tako nastali fond koristiti kao socijalno ili javno stanovanje, rentalno ili vlasničko. Danas, kada moderni materijali i tehnologije gradnje obezbjeđuju proizvodnju stanova oko 200 eura po m² – to nije pitanje finansija, nego pitanje volje političke većine i odgovornih političara.

**SOCIJALNA POLITIKA,
SOLIDARNOST I BRIGA
O NAJSTARIJIMA**

**STAROST MORA
BITI LIJEPA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA DRŽAVA SOCIJALNE PRAVDE, SOLIDARNOSTI I SOCIJALNE SIGURNOSTI.

Crna Gora mora postati država socijalne pravde i odgovorno socijalno društvo, jer je to uslov njene društvene kohezije, a time i njenog napretka.

Ostvarenju tog cilja Demokratska Crna Gora pridaje izuzetan značaj.

Solidarnost čitavog društva i države sa ugroženima i nemoćnima je temeljna vrijednost socijalne politike za koju se zalaže Demokratska Crna Gora.

Snaga društva se prepoznaje po tome koliko je spremno da učini za one koji su nekada činili za njih. Ne smije se dozvoliti da ljudi koji su izgradili ovu zemlju danas žive na ivici bijede.

Država ne može preuzeti na sebe rješavanje svih životnih pitanja i problema građana - pojedinci ne mogu biti oslobođeni odgovornosti za svoju egzistenciju i egzistenciju svoje porodice.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Crna Gora je država u kojoj je učešće starih u ukupnoj strukturi stanovništva značajno zastupljeno.

Danas porodica sve više gubi zaštitnu ulogu i brigu o starima, jer novonastale radne i druge obaveze uslovljavaju odsutnost iz porodice. Suočeni sa materijalnim problemima i sopstvenim teškoćama ljudi sve manje izražavaju solidarnost sa onima kojima je to potrebno.

Ove promjene u porodici nijesu pratili napore države da razvija organizovane institucije koje bi, u dijelu brige o starima, preuzele djelimično ili u cjelini ulogu porodice. Izgrađen je zabrinjavajuće mali broj staračkih domova, domova za dnevni boravak starih i drugih objekata koji bi osigurali društvenu solidarnost i brigu o najstarijima.

Proces tranzicije i otvaranje stečajnog postupka imali su teške posljedice na zaposlene u Crnoj Gori i njihove porodice.

Desetine hiljada radnika nakon stečaja ili likvidacije njihovih preduzeća, upućeni su na Zavod za zapošljavanje da prežive sa veoma niskim naknadama po osnovu nezaposlenosti, bez ikakvog izgleda za novo zaposlenje.

Prava po osnovu penzijskog i invalidskog osiguranja i drugih naknada kod Fonda PIO Crne Gore ostvaruje preko 130.000 građana, sa tendencijom daljeg povećanja korisnika tih prava.

Penzije u Crnoj Gori nijesu usklađivane u periodu od 2012. do 2018. godine. Usklađivanje koje je sprovedeno u 2018. godini, bilo je ponižavajuće za sve penzionere u državi. Prosječna penzija sada iznosi 284,85 eura.

Penzije velikog broja penzionera nijesu dovoljne da zadovolje njihove osnovne životne potrebe. To se posebno odnosi na preko 32 hiljade penzionera, čija su primanja ispod apsolutne linije siromaštva, od kog broja oko 10.415 penzionera ostvaruje najnižu penziju u Crnoj Gori koja nakon povećanja iznosi 125,63 eura, a 34 lica ovo pravo ostvaruju van granica Crne Gore. Većina korisnika ovih penzija egzistencijalno zavisi od pomoći drugih ili žive u krajnjem siromaštvu.

Među tim kategorijama stanovništva, svakako se nalaze i staračka domaćinstva, čiji su članovi čitav radni vijek proveli na selu baveći se poljoprivredom, a osim veoma niskog iznosa staračke naknade, ne ostvaruju nikakva druga primanja.

Država isplaćuje naknade po osnovu socijalne i dječije zaštite za značajan broj korisnika tih prava. I pored redovnosti isplate ovih primanja, njihov iznos ne obezbjeđuje ni minimum kvaliteta života za: korisnike materijalnog obezbjeđenja porodice, korisnike tuđe njege i pomoći, lične invalidnine, dodataka za djecu i drugih socijalnih davanja.

Pri svemu ovom veliki broj građana Crne Gore nalazi se u zoni siromaštva. A najveći uzrok siromaštva i socijalne isključenosti jeste nezaposlenost.

Siromaštvo je posebno izraženo u ruralnim područjima, kod marginalizovanih grupa, među izbjeglicama i raseljenim licima, Romima, ali i među nezaposlenim, penzionerima sa malim primanjima i dr.

Kod ovakvog stanja stvari u crnogorskom društvu, samo udruženi napore države, šire društvene zajednice i građana mogu obezbijediti napredak i uslove za normalan život svakog građanina.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Ekonomskom politikom i reformama u svim sferama društvenog života obezbijedićemo uslove za normalan život najugroženijih slojeva društva, od djece i lica sa invaliditetom do penzionera;
- ✓ vodićemo aktivnu politiku jačanja socijalne zaštite, ali i stvaranja uslova kako bi i sami građani mogli da preuzmu veću odgovornost za svoju socijalnu sigurnost i sigurnost sopstvene porodice;
- ✓ izgradićemo odgovarajući broj domova za stare i domova za dnevni boravak sa svim sadržajima za udobno stanovanje, ljekarsku njegu i pristojno življenje;
- ✓ ustanovićemo pravedan odnos između države i onih kojima je pomoć potrebna, i kroz dosljednu primjenu podataka uspostavljenog socijalnog kartona omogućiti da socijalna davanja pripadnu samo onima kojima su i potrebna;
- ✓ smanjenje drastičnih socijalnih razlika između građana i unapređenje socijalne zaštite lica koja su nesposobna za rad i nemaju sredstava za život, nemoćnih, starih, osoba sa posebnim potrebama, ratnih vojnih invalida i drugih korisnika prava iz socijalne i boračke invalidske zaštite, biće naša posebna briga;
- ✓ uspostavićemo pravni okvir za puno i adekvatno učestvovanje lica sa invaliditetom u svim oblastima života na ravnopravnoj osnovi, posebno u oblastima zapošljavanja, integrisanjem u radnu i životnu sredinu, obrazovanja, kulture, stanovanja;
- ✓ uspostavićemo i pravni okvir, kojim će se, između ostalog, obezbijediti finansijska podrška porodicama sa djecom, pravo na dječiji dodatak za svako dijete, poseban podsticaj rađanju djece, kao i posebna podrška materijalno ugroženim porodicama s djecom, djecom ometenom u razvoju, i djeci bez roditeljskog staranja;
- ✓ otklonićemo sve sistemske deformacije koje utiču na debalans sredstava u penzionom fondu, a time i na njegovu finansijsku održivost. Isplata zarada i uplata doprinosa mora biti izvršena istovremeno bez izuzetka i odlaganja;
- ✓ podržaćemo razvoj dobrovoljnog penzijsko-invalidskog osiguranja kao vida lične štednje i osiguranja za slučaj starosti, invalidnosti ili bolesti;
- ✓ dinamični privredni rast i razvoj, otvaranje novih radnih mjesta, primjena mjera aktivnog zapošljavanja, dodatno osposobljavanje, obrazovanje i kvalifikacija nezaposlenih, kao jedini način da se izađe iz začaranog kruga siromaštva u Crnoj Gori kojim aktivnostima ćemo posvetiti najveći značaj;
- ✓ doprinosićemo radu dobrovoljnih i humanitarnih organizacija koje rade na razvijanju solidarnih odnosa među ljudima i pružanju pomoći siromašnim i nemoćnima, jer su to i načela djelovanja Demokratske Crne Gore.

MEDIJSKE SLOBODE

**OTVORENA
CRNA GORA**

NAŠ ZADATAK: CRNA GORA DA BUDE PERSONIFIKACIJA NEZAVISNIH, OBJEKTIVNIH, ZAŠTIĆENIH I SLOBODNIH MEDIJA, A NE SIMBOL ZA NAPADE NA NOVINARE, IMOVINU MEDIJA I NERASVIJETLJENA UBISTVA POSLENIKA JAVNE RIJEČI.

Mediji su građanska svijest društva, a slobodno novinarstvo je jedan od osnovnih postulata savremenih demokratija. Teorija i praksa jasno pokazuju da nema demokratije bez slobodne štampe jer medijske slobode su osnov ostvarenja svih drugih prava i sloboda. Tomas Džeferson, američki državnik i jedan od osnivača SAD-a rekao je „ukoliko bi trebalo da izaberem da li treba da imamo Vladu bez štampe ili štampu bez Vlade, ne bih oklijevao da odaberem ovo posljednje“.

Pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način definisano je članom 47 Ustava Crne Gore. Svaka zemlja koja stremi da postane članica EU mora poštovati standarde o slobodi medija koji su jasno definisani članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao i Kopenhaškim kriterijumima za članstvo u EU. Nezavisni i profesionalni mediji koji promovišu demokratiju, ljudska prava i slobode od neprocjenjivog su značaja za podršku integracionim procesima.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Kada govorimo o identifikaciji stanja u Crnoj Gori, možemo početi od analiza koje evropski zvaničnici imaju po pitanju slobode izražavanja u Crnoj Gori. Najnoviji Izvještaj o napretku Crne Gore, kao i rezolucije Evropskog parlamenta pokazuju veliku zabrinutost zbog sve goreg stanja na polju slobode medija, slabih profesionalnih i etičkih normi među zaposlenima u medijima, kao i porastu broja incidenata čije su žrtve novinari i imovina medija. Naši evropski partneri jasno ističu da nasilje nad novinarima ostaje ozbiljan razlog za zabrinutost, jer napadi na novinare su direktan atak na demokratiju i evropske integracije.

Crna Gora nosi veliko breme nerasvijetljenih ubistava, kao i brojnih brutalnih napada na novinare i imovinu medija. Činjenice koje pokazuju da nema konkretnih rezultata u istragama brojnih dosadašnjih napada i zločina na slobodu govora u Crnoj Gori, očito samo ohrabruje njihove inspiratore i nalogodavce stvarajući atmosferu straha, nepovjerenja, neravnopravnosti i antidemokratije.

Drastičan rast broja medija, posebno onih koji u različitim formama djeluju putem interneta uslovio je da, kao proizvod jake tržišne utakmice, imamo često forsiranje senzacionalizma na uštrb kvalitetnih vijesti i informacija. Zbog finansijskih nedostataka ili pojačane zavisnosti često se izbjegavaju reportaže i projekti istraživačkog novinarstva. U opštoj trci za ekskluzivitetom, nije rijetkost pojava da se objavljuju neprovjerene informacije sa morem diskutabilnih parametara iz ugla etike.

Posebno je pitanje kako su pojedini mediji, krijući se iza medijskih sloboda, baštinili klasičan medijski trulež i nečistotu atakujući na javni moral, ugled, čast i dostojanstvo, odnosno one vrijednosti po kojima smo se kao društvo ponosili.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✔ Hitno preduzimanje odlučnih mjera kako bi se prije svega rasvijetlila ubistva i napadi na medijske poslenike i njihovu imovinu od učinioca do krajnjih nalogodavaca jer je to garancija i osnovna pretpostavka obezbjeđenja ostvarenja slobode izražavanja kao ustavne kategorije i sigurnosti svih građana, a posebno predstavnika sredstava javnog informisanja;
- ✔ insistiraćemo da se novinarima dodijeli status službenih lica kako bi se povećao stepen njihove sigurnosti posebno u svijetlu učestalih napada na javnu riječ, kao i da se Krivičnim zakonikom uvedu nova krivična djela radi prevencije napada na novinare;
- ✔ podstićaćemo same medije i novinare da daju doprinos ostvarenju medijskih sloboda podizanjem profesionalnih standarda, poštovanjem etičkih kodeksa, pravom na odgovor i provjerenu informaciju, ulaganjem u istraživačko novinarstvo itd.
- ✔ omogućićemo da javni servisi građana obavljaju zaista onu funkciju zbog koje su osnovani i u interesu onih koji ih plaćaju na način što će se jačati samostalnost Savjeta RTCG, kao i sama uređivačka politika;
- ✔ obezbijedićemo poštovanje zabrane diskriminacije, kao i zaštitu prava na čast, ugled, ljudsko dostojanstvo u medijskom djelovanju, ali i stvarati uslove da rad novinara bude oslobođen neprincipijelnih pritisaka urednika i političkih uticaja;
- ✔ podstićaćemo medije da kroz rad i djelovanje u mnogo većoj mjeri od aktuelne posvete pažnju konkretnim temama i diskusijama koje se tiču naših evropskih integracija;
- ✔ transparentnost i javnost društveno-političkog djelovanja i medijske slobode biće u epicentru našeg djelovanja. Jasno je da se pored zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, danas mediji smatraju četvrtim stubom demokratije. Zato je naročito značajna uloga medija u mladim demokratijama poput naše gdje ne postoje izgrađene i nezavisne institucije sistema, pa istraživačko novinarstvo često odigra presudnu ulogu usled slabog rada pravosudnih i drugih organa.

KULTURA

**MODERNA DRŽAVA SERVIS
KULTURNIM STVARAOCIMA**

NAŠ ZADATAK:

SLOBODA I RAZVOJ KULTURNO-UMJETNIČKOG STVARALAŠTVA I ČUVANJE KULTURNE BAŠTINE MORA BITI TEMELJ POSTOJANOSTI I IZGRADNJE DEMOKRATSKOG DRUŠTVA!

Država mora voditi aktivnu kulturnu politiku jer je kultura osnova demokratskog društva i hram duhovnosti pa, samim tim, predstavlja trajnu vrijednost i mjeru za kvalitet života svih građana Crne Gore. Kultura je duhovna potreba društva i zato se moraju njegovati sve kulturne vrijednosti, posebno bogata kulturna baština i kulturni identitet Crne Gore.

Ulaganje u kulturu i stvaranje kulturne infrastrukture je ulaganje u budućnost. Moderna država mora biti servis kulturnim stvaraocima, a ne tutor, a stvaraoci su ti koji moraju da kreiraju politiku razvoja kulture.

Kultura kao skup vrijednosti i društvena djelatnost može afirmisati našu zemlju u međunarodnim okvirima. Kulturu vidimo kao činilac duhovnog identiteta i prepoznatljivosti naroda, ali i kao most prema drugim kulturama. Kultura nije samo plod prošlosti već, determiniše pravac institucionalnih promjena i utiče na originalnu putanju razvoja jedne zemlje i naroda. Sloboda umjetničkog stvaralaštva jeste garancija bogate i slojevite društvene strukture. Zaštita intelektualne svojine bitan je činilac održivog privrednog rasta.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Nedostatak kulturne infrastrukture, prije svega pozorišta, bioskopa, muzeja, operskih dvorana znači i nedostatak kulturnog obrazovanja što dovodi do degradacije duhovnih vrijednosti. Bez konkretnih ulaganja u kulturu Crna Gora ostaje pri dnu evropske ljestvice. S obzirom na to da kultura znači slobodu mišljenja, kulturu ophođenja, moralnu i duhovnu ravnotežu potrebna je snažna finansijska podrška države.

Svjedoci smo devastacije kulturne baštine, nedovoljne brige o kulturno-istorijskim spomenicima, neprimjerenog odnosa prema njima i neefikasne zaštite intelektualne svojine. Nestajanje srednje klase u proteklom periodu značajno je umanjilo impuls odvijanja kulturnih manifestacija.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Povezivanje institucija kulture sa određenim društvenim djelatnostima i institucijama u turizmu;
- ✓ donošenje Strategije o afirmaciji filantropije, donatorstva i mecenstva;
- ✓ razvoj i slobodu kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, posebno podršku svim amaterskim kulturnim društvima koja okupljaju i njeguju talenat mladih ljudi i čuvaju kulturno nasleđe svih građana Crne Gore;
- ✓ stvaranje djelotvornih pretpostavki za razvoj kulture etničkih zajednica koje bi sačuvale posebnost i doprinosile skladnijem odnosu u društvu;
- ✓ efikasnu zaštitu intelektualne svojine i djelotvornu politiku sankcionisanja u ovoj oblasti;
- ✓ depolitizaciju u institucijama kulture;
- ✓ podizanje nivoa svih oblika kulture: od kulture stanovanja, ponašanja, komunikacije do stvaranja infrastrukturnih i finansijskih uslova, kako bi kultura bila značajna razvojna šansa Crne Gore;
- ✓ snažna podrška filmskim stvaraocima;
- ✓ osnovni kriterijum u kulturi da bude isključivo kvalitet kulturnih poslenika i programskih sadržaja;
- ✓ unapređenje materijalnog i socijalnog položaja kulturnih stvaralaca i svih zaposlenih u kulturnim djelatnostima kako bi mogli da žive od svog rada;
- ✓ obezbjeđenje stabilnih izvora finansiranja kulturnih programa;
- ✓ omogućiti da kulturni sadržaji budu dostupni svim građanima Crne Gore bez obzira na imovno stanje jer kultura ne smije biti prepuštena komercijalizaciji;
- ✓ njegovanje svih kulturnih vrijednosti, posebno bogate kulturne baštine Crne Gore.

RELIGIJA

**POŠTUJEMO RAZLIČITOSTI
KOJE POSJEDUJEMO**

NAŠ ZADATAK: DRŽAVA I VJERSKE ZAJEDNICE MEĐUSOBNO ĆE SARAĐIVATI IMAJUĆI U VIDU DA ZA TO POSTOJI ZAJEDNIČKI INTERES VJERSKIH ZAJEDNICA I DRŽAVE.

U skladu sa članom 14 Ustava Crne Gore vjerske zajednice su odvojene od države, ravnopravne i slobodne u vršenju vjerskih obreda i vjerskih poslova. Sloboda vjeroispovijesti je intimno pravo svakog pojedinca u svim demokratskim društvima i predstavlja osnovni preduslov postojanja i unapređenja osnovnih demokratskih principa i postulata. Drugim riječima sloboda vjeroispovijesti i poštovanje prema drugim vjerama se mora podsticati i unaprijeđivati, a ne zanemarivati i obeshrabrivati.

Čovjek je bio i ostao društveno i religiozno biće, a sloboda vjerovanja je izvedena iz osnovnog ljudskog prava sloboda savjesti, što će reći da svi imamo apsolutno pravo da mijenjamo sopstveni pogled na svijet, a država obavezu da u tom dijelu ostane neutralna, da garantuje to pravo i da nam omogući nesmetano uživanje tog prava.

Ljudska prava pripadaju onim kategorijama prava koje ima svako, samim tim što je ljudsko biće.

OPIS TRENUTNOG STANJA

Prema popisu stanovništva, koji je realizovan u Crnoj Gori 2011. godine 72% stanovništva izjasnilo se kao pravoslavci, 16% kao pripadnici islamske vjeroispovijesti, 3% kao muslimani i 3,4 % kao rimokatolici, dok 5,4% čine pripadnici drugih grupa kao što su adventisti sedmog dana, jehovini svjedoci, jevreji, protestanti, budisti i oni subjekti koji se nijesu vjerski izjasnili.

Dakle, Crna Gora je nesumnjivo multireligijska država i to sa ponosom ističemo. Upravo nam to nameće i potrebu i obavezu da takvu multireligioznost čuvamo i negujemo u interesu i Crne Gore i svih njenih građana, jer je očigledno da je većina državljana naše države ujedno i pripadnik neke vjerske zajednice.

Crna Gora je i dalje duboko podijeljeno društvo i po pitanju slobode vjeroispovijesti. Registrovan je određen broj napada na vjerske objekte i crkvene velikodostojnike. Takvo stanje i takvo postupanje se ne smije tolerisati, već u skladu sa zakonom efikasno djelovati i pravovremeno preduzimati mjere protiv takvog ponašanja.

Šta nudi Demokratska Crna Gora?

- ✓ Svako ima pravo da bude vjernik, ateista ili agnostik, jer je to osnovno ljudsko pravo i duhovno opredjeljenje čovjeka i građanina;
- ✓ demokratska Crna Gora će prema svim kanonski priznatim crkvama i vjerskim zajednicama iskazivati posebno poštovanje i uvažavanje;
- ✓ zalagaćemo se za apsolutno sprovođenje ustavnog načela odvojenosti crkve i države. Vjerske zajednice će u skladu sa svojim unutrašnjim ustrojem vršiti poslove iz svoje nadležnosti, a država se neće miješati u crkvene odnose, jer su poslovi države i vjerske zajednice jasno odvojeni i diferencirani. Radićemo svim snagama na tome da sloboda vjeroispovijesti bude prirodno pravo svakog pojedinca;
- ✓ svim kanonskim crkvama i vjerskim zajednicama pomagaćemo da izgrade i obnove svoje objekte, štitićemo postojeće, uvažavaćemo i štitići vjerske velikodostojnike i vjernike, jer time štitim viševjekovnu istoriju i tradiciju Crne Gore, kojom se ponosimo;
- ✓ odnos države prema svim kanonskim crkvama i vjerskim zajednicama biće jednak, tako da ni jedna neće imati privilegovani položaj u odnosu na neku drugu. Kako crkve i vjerske zajednice ne razlikuju vjernike prema političkoj pripadnosti, tako ni država ne može razlikovati građane po vjerskom opredjeljenju;
- ✓ nikada više nećemo biti taoci političkih ambicija pojedinaca i političkih subjekata koji su se održavali na vlasti ili pokušavali osvojiti vlast po onoj narodnoj „zavadi, pa vladaj“, dok se ekonomski interesi i životni standard građana ostavlja po strani;
- ✓ dogovor je okosnica našeg političkog djelovanja bez obzira na razlike koje postoje. Razlike će biti u funkciji stvaranja savremene države, a ne u funkciji ostvarivanja ličnih i partijskih interesa.

POLITIKA MIRA I SARADNJE

**SVOJU KUĆU DA ČUVAMO,
KOMŠIJE DA POŠTUJEMO**

Okrenuti budućnosti, stabilnosti, miru i prosperitetu, a ne prošlosti, podjelama, sukobima i mržnji, opredeljenja smo da gradimo otvoren odnos i mostove saradnje prema državama, narodima i institucijama razvijenog demokratskog svijeta. Svjesni veličine i uticaja Crne Gore u svijetu, sa jedne , i slavne istorije, geografskog položaja i međuzavisnosti država u eri globalizacije, sa druge strane, mi, građani Crne Gore, ubijeđeni u ispravnost i isplativost stremljenja ka stalnom miru, stabilnosti, prosperitetu, održivom razvoju i univerzalnim vrijednostima čovječanstva, udruženi u Demokratskoj Crnoj Gori, opredijeljeni smo da kroz spoljnu politiku ostvarimo tješnju saradnju u svim oblastima sa svim državama i narodima u svijetu, naročito sa državama u regionu jugoistočne Evrope, u okviru koje će posebno mjesto zauzimati razvoj prijateljskih odnosa sa graničnim, državama – susjedima. Ne manje važno, uzimajući u obzir i integrativne procese Crne Gore, neophodno je imati aktivnu saradnju sa međunarodnim organizacijama i drugim subjektima u međunarodnoj zajednici. Naše je čvrsto stanovište da gradimo kredibilitet Crne Gore kroz puno poštovanje međunarodno-pravnih obaveza.

Otkako je svijeta i vijeka, ljudi su bili usmjereni jedni na druge u prevazilaženju problema i unaprijeđivanju uslova života. To se nije promijenilo ni kada su uvedene administrativne granice između njih. Naprotiv. Samo je saradnja dignuta na nivo onih koji su ih predstavljali. Zato, još sa ustanovljavanjem prvih država, njihovim predstavnicima – pretečama u diplomatiji, postalo je jasno da bez njihove otvorenosti kako prema komšijama, tako i prema ostatku svijeta, nije moguće ostvariti ni osnovne interese njihovih država i naroda. Šta tek reći za svijet u kojem živimo – svijet u kojem se informacije prenose za djelić sekunde? Zbog toga, u današnjem, dobu globalizacije,

zajedničko djelovanje je potrebnije nego ikada kako bi se došlo do uspjeha. Teško je nabrojati sva polja u kojima se dobri međudržavni odnosi i prepoznatljivost u međunarodnoj zajednici pozitivno odražavaju na konkretne benefite za građane – dobrobit za ekonomiju: uvoz, izvoz, turizam; trgovina: razmjena dobara, novca, usluga; obrazovanje mladih – razmjena studenata; bezbjednost – otklanjanje prijetnji terorizma; saradnja u domenu kulture i sporta. Da li se može u eri u kojoj živimo zamisliti postizanje održivog razvoja u bilo kojoj državi, kao onog razvoja društva koji raspoloživim resursima zadovoljava ljudske potrebe, ne ugrožavajući prirodne sisteme i životnu sredinu, a da takav razvoj nije umnogome uslovljen višeslojnom međunarodnom saradnjom? Mi u Demokratskoj Crnoj Gori nemamo dilemu, već jasan odgovor – NE!

U politici otvorenosti prema novim idejama, kapitalu, kulturama koje dolaze iz cijelog svijeta, ali i nuđenju naših proizvoda i predstavljanju naše tradicije, običaja, kulture drugima, više nego u bilo kojoj drugoj, veoma su bitni ljudi koji je sprovode u djelo. Imajući ovo na umu, ne čudi bledunjava i bezidejna slika naše spoljne politike, koja je rezultat višedecenijske prakse postavljanja na ključna mjesta partijski podobnih ljudi, na taj način lišavajući državu i građane neposredne koristi od njenih najboljih kadrova.

Imajući u vidu sve navedeno, ljudi okupljeni u Demokratskoj Crnoj Gori neće nikad sebi dozvoliti greške u vođenju spoljne politike, kojih je u proteklih četvrt vijeka bilo na pretek. Ovo iz razloga što ni spoljna politika nije izuzetak u ukupnoj politici sadašnje vlasti koja se pokazala pogubnom za ogromnu većinu građana.

U spoljnoj politici, Demokratska Crna Gora se zalaže za nastavak integracije u EU, kao svoj prioritetni pravac, koji istovremeno vodi ka neophodnoj demokratizaciji društva, a time i sveopštem boljitku, ali i za proaktivnu saradnju sa Sjedinjenim Američkim Državama, Rusijom, Kinom i ostalim članicama BRIKS-a, državama Latinske Amerike i arapskog svijeta, kao i sa svim drugim državama, narodima i međunarodnim organizacijama na svijetu, koja saradnja bi bila u interesu naših građana, a zasnivala bi se na principima Povelje UN i ostalih potvrđenih međunarodnih konvencija.

Mi u Demokratskoj Crnoj Gori poseban akcenat stavljamo na neophodnost još aktivnije i povezujuće politike dobrosusjedskih odnosa, koja bi naročito sa Srbijom, Slovenijom, Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom (Republikom Srpskom i Federacijom BiH), Republikom Sjevernom Makedonijom, ali i nama graničnim državama – Albanijom i Italijom, bila plodonosna za sve one koji su svoju sudbinu vezali za region u kojem se nalazimo. Pored toga, potrebno je održavati tješnju bilateralnu saradnju i prijateljske odnose sa svim državama Balkana i regiona jugoistočne Evrope, ali i nastaviti učešće u regionalnim projektima multilateralne saradnje. Kroz opredjeljenje nastavka i jačanja prijateljskih odnosa sa onima na koje smo geografski upućeni, nesumnjivo pokazujemo posvećenost ukupnom razvoju i podizanju naših standarda u širokom spektru oblasti – od trgovine, turizma i energetike do obrazovanja, nauke, kulture i sporta.

Na kraju, ali ne manje bitno, Demokratska Crna Gora je opredijeljena da sva postojeća ili novonastala otvorena pitanja sa susjedima ili drugim državama na svijetu rješava na miroljubiv način, pravnim i diplomatskim sredstvima., kao i da ispunjava sve međunarodno preuzete obaveze.

Građanine,

Ti, koji živiš u prelijepoj Crnoj Gori od oko 650.000 stanovnika, a ne osjećaš se prijatno, jer si obespravljen, ponižen, ostavljen na milost i nemilost nekolicini moćnih i važnih, koji preko 25 dugih godina razgrađuju same temelje nečega što ste Ti i generacije Tvojih predaka gradili;

Ti, koji si nekad živio u porodici, čija je većina članova imala stabilne izvore prihoda, a baš si Ti možda radio u nekom od više stotina poznatih crnogorskih preduzeća, redovno išao na ljetovanja i zimovanja – radio naporno, ali živio lijepo, a sada si u situaciji da se boriš za голу egzistenciju sebe i svoje porodice ili da se plašiš da će, putem kojim je sada vode, tvoja država završiti u bankrotu;

Ti, koji možda upravo sada stasavaš u mladog čovjeka željnog da pokaže svijetu šta zna i umije, a ne može da dobije ni priliku za to, jer Ti ne daju – na konkursima za posao, formalno i umivenim riječima pružaju šansu svima, a već si se nekoliko puta uvjerio da sa diplomom možeš samo da se slikaš, ako uz nju nemaš najbolju kvalifikaciju i preporuku u Crnoj Gori –člansku kartu neke od vladajućih partija;

Ti, koji si svjestan da svih ovih godina pokušavaju da Te posvađaju sa svojim bratom, drugom, komšijom, sugrađaninom, praveći dimnu zavjesu podjela, dok su oni, u međuvremenu, putem korupcije, organizovanog kriminala i na samo njima znane načine „pojeli“ tvoju prošlost, jedu Ti sadašnjost, a pošto su nezajažljivi, pokušaću da Ti pojedu i budućnost, praveći iste ili slične dimne zavjese;

Ti, koji si stvarno vjerovao u njihova obećanja ili si, pak, pao u iskušenje da uzmeš nešto od njih ili da ti nešto „završe“ koji dan pred izbore, za uzvrat im dao svoj ili glasove svoje porodice, a u međuvremenu su te svojim činjenjem ili nečinjenjem oni sami uvjerali u pogubnost takvog svog poteza; i, konačno,

Ti, koji si željan slobode, čistog vazduha iznad Crne Gore, mirnog, lijepog i prosperitetnog života,

Vrijeme je da, konačno, nakon četvrt vijeka, shvatiš da su ti uzeli skoro sve, osim jednog – pravo da biraš. A tu dragocjenu kartu što ti je ostala, moraš mudro i odgovorno da iskoristiš, pazeći dobro da to ne bude karta za još jedan krug, kojim će Te provozati ovi koji su se trudili da ne ispune nijedno obećanje.

Sada, više nemaš izgovor da ne izađeš na izbore i tako oblikuješ svoju budućnost. Konačno imaš izbor.

NEKA BUDE PO TVOM!

Aleksa Bečić

Naše izdizanje iznad podjela, ne umanjuje nikom pravo da ima individualni odnos prema pitanjima koja nijesu posebno tretirana Programom Demokratske Crne Gore, jer je ravnopravnost potreba Crne Gore, a različitosti naše bogatstvo, zbog kojih smo se i udružili na zdravim, jasnim, iskrenim, dostojanstvenim i čistim principima.

Nikada više ne smijemo dozvoliti da nas diskriminišu i razdvajaju samo zato što smo iskoristili svoje prirodno pravo da se osjećamo kako želimo, da govorimo šta mislimo i da imamo pogled na svijet onako kako mi smatramo da je ispravno. Ravnopravna, savremena, prosperitetna, demokratska i bogata Crna Gora je naš zajednički cilj i san koji ćemo ostvariti, jer je to naša obaveza prema svim generacijama, a posebno prema onima koji će nas naslijediti.

DEMOKRATE
DEMOKRATSKA CRNA GORA

DEMOKRATSKA CRNA GORA

8. marta br. 72, Podgorica

Kabinet: +382 (020) 662 397

Fax: +382 (020) 662 397

Mob: +382 (069) 952 866

www.demokrate.me